Mircea Vulcanescu

SCOALA SOCIOLOGICA A LUI DIMITRIE GUSTI

****

Editie îngrijita de dl. Marin Diaconu
Editura Eminescu 1998

Qu'est ce qu'une grande vie?
Une pensée de jeunesse accomplie dans l'âge mur .
A. de VIGNY

I. Misiunea sociala a profesorului în genere. Creatia si transmiterea valorilor. Formele universitare si extrauniversitare.
II. Originile vocatiei didactice a Profesorului Gusti. Studiile universitare. Influentele. Formatia si dezvoltarea orientarii personale.
III. Locul carierei profesorale în ansamblul activitatii sociale a Profesorului Gusti. Lectia inaugurala. Ideile ei fundamentale si realizarea lor succesiva în viata Profesorului. Cugetare si militare.
IV. Fundamentele teoretice ale învatamântului gustian. Sistemul stiintelor sociale. Stiinte sociale particulare, sociologie, etica si politica. Relatiile lor. Natura voluntara a vietii sociale. Dubla ei modalitate de existenta. Circuitul social. Realitate, stiinta si reforma sociala.
V. Conceptia sociologica. Critica teoriilor unilaterale. Elementele societatii. Cadre asociale si sociale. Manifestari constitutive si regulative. Unitati, relatii si procese. Caracterizarea sociala. Metode.
VI. Conceptia etica. Lumea valorilor. Idealul. Problema criteriului. Antinomiile. Structura motivarii actiunilor umane. Scop si mijloc. Lungimea vointei. Evolutia ei. Personalitatea. Elementele ei. Iubirea de sine. Simpatia. Religiozitatea. Cooperarea personalitatilor. Dreptatea sociala. Personalitatea sociala. Natiunea. Umanitatea.
VII. Conceptia politica. Îndoita radacina a reformei sociale. Norma si posibilitate. Ideal, tendinte si motive sociale. Cauzalitatea teleologica. Rolul actiunii. Rolul cunoasterii în actiunea sociala. Personalismul. Democratia elitelor.
VIII. Lucrarile. Biografii si expuneri de sisteme. Recenzii de carti si probleme. Expuneri sistematice si de metoda. Monografii despre unitati, relatii si procese sociale. Lucrari despre organizarea culturii în genere, a vietii universitare si a culturii populare. Lucrarile fundamentale. Conceptia natiunii.
IX. Formele învatamântului. Cursul. Transmiterea orala a sistemului. Tipologie didactica. Substanta, actiune si metoda. Fizionomia generala a învatamântului gustian. Dinamismul organizator.

X. Seminarul. Misiunea lui. Formarea personalitatii cercetatorilor. Originea aplicatiilor sistemului. Monografiile sociologice si etice. Spiritul seminarului. Munca de echipa.
XI. Aplicatiile sociale ale sistemului. Organizarea vietii universitare. Fisiere, biblioteci si centre de documentare. Programul studentesc. Opera de Ajutorare. Oficiul Universitar. Cooperativa Studentilor în Litere. Calauza studentului. Ancheta asupra vietii universitare.
XII. Organizarea cercetarilor sociale. Ofensiva contra empirismului politic si legislativ. Institutul Social. Campaniile monografice. Facultatea de Stiinte Sociale.
XIII. Organizarea vietii culturale. Cultura superioara. Cultura poporului.
XIV. Semnificatia generala a învatamântului gustian. Contributia profesorului Gusti în cultura româneasca. Inventar si idei esentiale. Universitatea - generatoare de elite sociale. Misiunea elitelor. Colaborarea pentru ridicarea maselor. Idealul învatamântului gustian. Specificitatea si universalitatea lui. Locul lui în cultura româneasca.

I. MISIUNEA SOCIALA A PROFESORULUI ÎN GENERE

Creatia si transmiterea valorilor
Formele universitare si extrauniversitare

Încercarea de a privi izolat un singur aspect din activitatea proteica a unui om care toata viata lui a luptat împotriva marginirii pe care o implica unilateralitatea seamana prea mult cu o tradare, pentru ca un discipol constiincios sa o îndrazneasca fata de figura maestrului sau, fara a avea convingerea ca aspectul a carui izolare o urmareste nu închide-n el trasaturile esentiale ale chipului pe care-si propune sa-l reconstituie.

Într-adevar, daca Dimitrie Gusti a fost, rând pe rând, publicist, conferentiar, presedinte al Institutului Social Român, director al "Arhivei pentru stiinta si reforma sociala", director al Casei Culturii Poporului, academician si vicepresedinte al Academiei, presedinte al Casei Autonome a Monopolurilor, presedinte al Oficiului National al Cooperatiei, presedinte al Societatii de Radiodifuziune, decan al Facultatii de Litere, ministru de Instructie, director general al Fundatiei Culturale Regale "Principele Carol" si autor de carti didactice, nu numai ca a fost înainte de orice - si a ramas mai presus de orice - profesor; dar toate celelalte activitati ale lui îsi gasesc rost si temei în exigentele carierei lui profesorale.

Daca în rândurile ce urmeaza, consacrate acestei activitati, voi izbuti sa lamuresc acest lucru, sunt sigur nu numai ca nu voi fi tradat învatatura, dar voi fi si ilustrat, printr-un exemplu viu, relatia ce trebuie sa existe, dupa aceasta învatatura, între practica si teorie, între acele "sociologia cogitans" si "sociologia militans" de care vorbeste maestrul.

Activitatea profesorala a lui Dimitrie Gusti apare astfel ca o cheie de bolta ce leaga planul activitatii sale filosofice cu acela al activitatii lui sociale si politice.

Functia sociala a "profesorului" e o functie dubla, simultan conservatoare si creatoare. Pe de o parte, el e menit sa predea stiinta, adica sa transmita generatiilor urmatoare, nealterat, ansamblul de cunostinte si valori care-i constituie disciplina, aparând-o de

intruziunea falselor valori si a perspectivelor interesat înselatoare ce se tes în jurul ei.
Pe de alta parte, el este dator sa sporeasca acest patrimoniu cultural, fie creând direct stiinta prin cercetari originale, fie contribuind indirect la dezvoltarea ei: prin pregatirea elementelor capabile s-o retransmita si sa creeze, la rândul lor; prin înmultirea si îmbunatatirea mijloacelor de lucru; ori prin constituirea si dezvoltarea unui mediu intelectual în stare sa sustina, prin preocuparile lui, interesul pentru activitatea stiintifica si sa încurajeze eforturile cercetatorilor.
Pentru îndeplinirea acestei duble misiuni, universitatea pune la dispozitia profesorului doua forme principale de activitate: cursul si seminarul.
Functiunea amândorura e precumpanitor informativa.
Totusi, de cele mai multe ori, cursul îndeplineste si o functiune creatoare, dând prilej profesorului sa expuna rezultatele cercetarilor lui originale, sau cel putin sa îmbrace materia disciplinei într-o forma care-i tradeaza propria orientare stiintifica.
Într-adevar, chiar atunci când profesorul nu expune rezultatele unor cercetari proprii, functiunea creatoare a cursului nu e cu totul înlaturata. Coordonarea informatiei, critica ei, înmanuncherea dupa criterii definite dezvaluie articulatiile gândirii personale a profesorului. Prin simplul fapt ca acesta e nevoit sa expuna sistematic materia disciplinei, orisice curs tinde sa devina schita unui sistem.
Caracterul creator al cursurilor e cu atât mai important, încât în unele tari universitatile impun profesorului - ca o conditie a mentinerii sale la catedra - originalitatea cursurilor si regulata publicare a lor, lasând astfel pe seama manualelor transmiterea propriu-zisa a bagajului de cunostinte.
Fata de curs, seminarul nu exercita decât o functiune creatoare indirecta.
Participarea activa a studentilor la lucrari, deprinderea lor cu folosirea tehnicilor stiintifice, confruntarea publica a tezelor exprimate în sedinte contribuie, fireste, la dezvoltarea indirecta a disciplinei, în felul care s-a aratat mai sus.
În afara acestor doua aspecte, curat universitare, ale activitatii profesorale, aceasta activitate îmbraca si alte forme, extrauniversitare, în strânsa legatura cu cele dintâi, pe care nu fac decât sa le dezvolte.
Unele din aceste activitati au drept scop documentarea indispensabila ambelor teluri ale activitatii profesorale. Ele urmaresc: înfiintarea si dezvoltarea bibliotecilor de specialitate, a salilor de lectura, a muzeelor, expozitiilor si în genere a oricaror centre de informatie stiintifica.
Altele au ca obiect principal cercetarea propriu-zisa.
În rândul lor, întâlnim: lucrarile practice, campaniile de cercetari, înfiintarea si dezvoltarea institutelor stiintifice, a laboratoriilor si a centrelor de investigatie, în genere.
Alte activitati tind catre publicarea si raspândirea rezultatelor cercetarii si a informatiei documentare. În acest grup se cuprind: comunicarile facute în sectiile asociatiilor stiintifice, conferintele publice, publicatiile proprii, înfiintarea si îndrumarea revistelor de specialitate, editurile de publicatii stiintifice si, în general, centrele de publicatii.
În sfârsit, uneori activitatea profesorala e încoronata de o serie de întreprinderi si institutii în care se urmareste aplicarea rezultatelor

cercetarilor stiintifice pe un plan mai mult sau mai putin întins, constituind deci centre de aplicatie a rezultatelor activitatii profesorale, care stau practic sub autoritatea si controlul acesteia. Toate aceste activitati si institutii nu fac decât sa multiplice, sa dezvolte si sa potenteze în viata culturala activitatea ce radiaza de la catedra.

Coordonarea unui ansamblu atât de impresionant de activitati ce deriva din activitatea profesorala si o sustin nu ar fi posibila, daca toate acestea nu ar avea un principiu comun de unificare spirituala.

Acest principiu nu e numai curiozitatea dezinteresata.

Oricât ar fi de adevarat ca întregul învatamânt, ca traditie de cunostinte, ca si întreaga creatie culturala sunt subordonate adevarului, nu trebuie uitat ca nici un învatamânt si nici o creatie de valori nu sunt organizate în afara anumitor chipuri sociale de a-si înfatisa binele si frumosul. De aceea, nu exista nici o activitate profesorala care sa transmita numai cunostinte si sa nu participe sau sa nu încerce sa împartaseasca si un anumit ideal etic-social.

Pretinsa "dezinteresare" si "obiectivitate" stiintifica nu sunt decât tot asemenea "tinute etice", propuse spiritelor ca îndreptar în munca stiintifica.

Idealul etic social este principiul dinamic prin care se unifica, la urma urmelor, activitatea profesorala si capata sens si configuratie proprie.

Prin aceasta, învatamântul unui profesor ramâne ca o pecetie spirituala asupra tuturor celor care s-au împartasit din el.

Si, în afara lui, vocatia profesorala ramâne fara înteles.

II. ORIGINILE VOCATIEI DIDACTICE A PROFESORULUI GUSTI

Studiile universitare

Influentele

Formatia si dezvoltarea orientarii personale

Vocatia profesorala a lui Dimitrie Gusti îsi afla radacinile în formatia lui universitara. E si firesc, adolescenta fiind perioada vietii cea mai prielnica înrâuririlor adânci, avânturilor îndraznete si sintezelor fecunde.

Cu toate ca aceasta perioada a activitatii nu face parte din cariera lui didactica, ea nu poate fi lasata la o parte de cel care urmareste întelegerea acesteia.

Cariera universitara a lui Dimitrie Gusti fiind puntea de legatura dintre activitatea lui intelectuala consacrata elaborarii sistemului si activitatea lui practica organizatoare, consacrata înfaptuirei reformelor sociale derivate din acesta, cunoasterea genezei sistemului sau de gândire sociologica este tot atât de necesara pentru întelegerea rolului activitatii profesorale, ca si cunoasterea desfasurarii ulterioare a realizarilor sale culturale.

Profesorul a atras atentia destul de des asupra acestui lucru spre a putea fi trecut cu vederea.

"Când am plecat în strainatate, în preajma vârstei de 19 ani - scrie el în Cuvântul înainte al Sociologiei militans -, îmi aveam planul de lucru destul de precis tras. Întelesesem înca de atunci, cu o intuitie care s-a verificat exacta, ca, daca dezvoltarea stiintifica a ultimilor ani facuse sa creasca puterea omului asupra naturii (...), stiinta nu facuse însa

progrese corespunzatoare în puterea ei asupra oamenilor si a societatii. (...) Cu avântul tineretii si cu o pornire de iluminat, mi-am închinat întreaga munca cercetarii stiintelor care se ocupau cu socialul".
Dimitrie Gusti si-a facut studiile universitare în Germania si Franta, în perioada anilor 1900-1909, mai întâi ca student în filosofie la Lipsca si apoi ca student în stiinte juridice la Berlin. Dupa terminarea studiilor în Germania a lucrat un timp la Paris, cu Durkheim, sociologie.
Perioada studiilor sale de la Lipsca (1900-1904) e orientata mai ales spre filosofia morala. Perioada studiilor sale la Berlin (1904-1909) e plina de preocupari propriu-zis sociologice.
Studiile sale sociologice au îmbratisat întregul câmp al stiintelor sociale si au fost îndrumate de stralucita pleiada de dascali cari au împodobit învatamântul universitar german de la sfârsitul veacului al XIX-lea.
În filosofia generala, etica si psihologia sociala l-au initiat succesiv W. Wundt la Lipsca si Fr. Paulsen la Berlin. Ucenicia economica si statistica a facut-o la Lipsca cu K. Bücher si cu Schmoller la Berlin. Orientarea juridica, în criminologie, în drept international si în politica externa si-a facut-o la Berlin, cu Franz von Liszt. În sociologia propriu-zisa, l-au initiat mai întâi F. Tönnies si P. Barth; mai târziu, la Paris, francezul Durkheim. A studiat istoria universala cu K. Lamprecht; cu Ratzel, antropogeografia.
Germania era, pe vremea aceea, înca plina de rasunetul marilor încrucisari de idei din a doua jumatate a secolului trecut.
În filosofie, idealismul absolut al hegelianismului, atacat cu brutalitate de realismul materialist, cedase pasul unui idealism moderat, epistemologic, pe care neokantienii îl aparau, cu sârguinta, împotriva realismului, mai spiritual si mai subtil, al pozitivismului.
Reactia noologica, spiritualista, iscata cu Dilthey, spre sfârsitul veacului, nu-si dobândise înca semnificatia general-metodica, pe care avea s-o dobândeasca dupa publicarea Ideilor... lui Husserl.
În câmpul stiintelor sociale, se trageau ultimele focuri, în faimoasa "batalie a metodelor", care învrajbise, timp de aproape un veac, pe partizanii stiintei teoretice cu aceia ai metodelor istorice; în vreme ce pe tarâmul doctrinal se ascuteau armele pentru o noua rafuiala - aceasta a veacului al XX-lea -, între partizanii individualismului si ai socialismului.
Într-un câmp, ca si într-altul, plutea însa în atmosfera spirituala a epocii o cerinta de sinteza. Între deosebitele curente se iscau patrunderi subtile. Pozitiile unilaterale, pâna atunci opuse intransigent, tindeau sa se apropie. Sub impresia acestei situatii, Dimitrie Gusti a putut scrie mai târziu:
"Progresul filosofic se face (...) printr-o oscilatie ale carei amplitudini se micsoreaza fara încetare si ai carei termeni tind a se apropia".
Si, acest spirit l-a calauzit în întreaga lui opera.
În filosofie, nazuintele de sinteza se grupau în jurul psihologismului; în stiintele sociale, în jurul doctrinei personaliste. De unul, ca si de alta, se apropie Dimitrie Gusti prin învatamântul lui W. Wundt.
În perioada în care Dimitrie Gusti lua contact cu el, Wundt depasise faza cercetarilor lui de psihologie experimentala si îsi largise câmpul de activitate în directia filosofiei morale si psihologiei popoarelor.

Idealist voluntarist, situat în prelungirea curentului kantian, Wundt încercase o sinteza a filosofiei spiritului cu stiintele naturale, a hegelianismului cu pozitivismul.
Împotriva lui Hegel, însa, care cautase cheia relatiilor dintre cele doua lumi: a naturii si a spiritului, în logica, inventând, pentru explicarea lor, dialectica, Wundt credea ca gaseste aceasta cheie în psihologie, viata sufleteasca fiind asezata chiar pe muchia care desparte cele doua lumi. Trecerea de la natura la spirit se înfaptuieste, pentru el, prin "persoana", în clipa în care fiinta naturala, devenita constienta de menirea ei, substituie cauzalitatii oarbe si echivalentei mecanice a energiei motivarea si sinteza creatoare. Prin aceasta prefacere, fiinta naturala devine fiinta spirituala, creatoare a propriei sale sorti.
Colaborând la lucrarile seminarului lui Wundt, interesul lui Dimitrie Gusti n-a mers catre psihologia experimentala, ca acela al d-lui [Radulescu-] Motru cu câtiva ani mai înainte. Din activitatea dascalului, l-au atras vadit preocuparile lui etice concrete, asa cum se înfatisau dupa publicarea primei editii a Psihologiei popoarelor.
În lumina învataturii lui Wundt se lamuresc unele din pozitiile fundamentale ale gândirii lui Dimitrie Gusti:
1) situatia sa filosofica, realist critica, neokantiana;
2) ideea opozitiei lumii naturale si a lumii spirituale, a naturii si culturii - si necesitatea de a-si explica aceasta opozitie. Felul în care D. Gusti lamureste acest punct se deosebeste însa de al lui Wundt. Caci, pentru el, cheia relatiilor dintre cele doua lumi nu este viata sufleteasca individuala, ci societatea ca forma de viata sui-generis;
3) desi originala, ideea cu ajutorul careia D. Gusti explica aceasta relatie e totusi înrudita cu ideile lui Wundt. Vointa, din care ultimul facea substratul esential al tuturor manifestarilor fenomenale, e la Gusti substratul manifestarilor sociale;
4) în sfârsit, tot de filosofia lui Wundt este legata ideea fundamentala a eticei gustiene: ridicarea omului prin propria lui fapta, idee care sta la temelia personalismului: "Werde was du bist".
În 1904, D. Gusti îsi trece doctoratul în filosofie. Teza lui, pregatita cu Wundt, intitulata Egoismus und Altruismus, cu subtitlul Zur soziologischen Motivation des praktischen Wollens, cuprinde un program si o metoda. Pornind de la expunerea critica a filosofiilor morale ale lui Comte si Spencer, Dimitrie Gusti arata artificialitatea opozitiei dintre egoism si altruism si felul în care aceasta opozitie, teoretic ireductibila, se rezolva de la sine prin considerarea structurii motivarii actiunilor umane. Datele etnografiei vin sa ilustreze schema evolutiva a gradului de lungime a vointei, care de la constiinta primitiva, incapabila sa selectioneze scopurile si mijloacele, se dezvolta treptat pâna la constiinta personala, care prin iubire de sine, simpatie si religiozitate ajunge sa integreze constient pe om în universul natural si social.
Aceasta teza a fost bine primita de critica de specialitate si apreciata mai ales pentru unghiul nou de atac al problemelor de etica, egal departat de discutia teoretica sterila si de empirismul etnografic lipsit de orizont, pe care cauta sa le îmbine într-o sinteza concreta menita sa le înlature defectele si sa le completeze reciproc calitatile metodice.
Îndata dupa teza, Dimitrie Gusti e solicitat de P. Barth sa colaboreze la "Vierteljahrsschrift für wissenschaftliche Philosophie und Sociologie". Solicitarea va izbuti si, vreme de peste un deceniu, Dimitrie Gusti va fi un colaborator pretuit al revistei acestuia, pe care o va cinsti cu

studii si recenzii, dintre care unele vor fi citate ca modele ale genului - de pilda, studiul asupra Tendintelor sociologice în etica mai noua sau recenziile mult apreciate ale lucrarilor lui Fr. v. Liszt si G. Schmoller, pe care V. Pârvan le caracterizeaza: "sistematizari originale sociologice ale teoriilor strict economice ori juridice, înca neformulate sau necomplet formulate filosofic de cei doi învatati".
În acest timp, Dimitrie Gusti trece la Berlin, unde studiile sale iau, sub influenta celor doi dascali: Schmoller si Liszt, o orientare mai concreta si mai apropiata de actualitatea sociala.
Preocupat în acel moment cu initierea în tainele diferitelor stiinte sociale particulare (politica, drept, economie), pe care le deprinde în seminariile de economie si de statistica ale celui dintâi, si de criminalistica, drept international, politica externa si ziaristica, ale celui din urma, impresionat de caracterul dinamic si actual al unui învatamânt îndreptat spre cercetarea tuturor problemelor sociale contimporane, Dimitrie Gusti face la Berlin o ucenicie care avea sa lase asupra viitoarelor lui îndeletniciri didactice o pecete nestearsa.
"Daca avem vreo ambitie - va scrie el mai târziu, în lectia inaugurala a cursului sau din 1910 -, e sa putem întemeia un seminar de sociologie si etica asa cum le-am cunoscut în studiile noastre îndelungate în Germania! În Germania, profesorul si studentii discuta si cerceteaza nu numai toate problemele stiintelor speciale, sub specie aeternitatis, dar mai ales si (...) probleme de însemnatate sociala imediata".
Si mai departe:
"Îmi amintesc de activitatea membrilor din seminariile de stiinte de stat din Berlin si Lipsca, precum si de activitatea seminarului criminalistic din Berlin. (...). În aceste seminarii se facea, fireste, mai înainte de toate stiinta, dar în afara de stiinta pura, se mai cerceta, ca într-un fel de parlamente consultative ad-hoc, în mod monografic minutios si strict stiintific, materialul legislativ, de care apoi, în buna parte, se servea parlamentul în actiunea lui de legiferare".
Amintirea acestor seminarii va calauzi toata activitatea didactica a lui Dimitrie Gusti, odata ajuns profesor. Si spiritul lor va genera mai târziu si publicarea "Studiilor sociologice si etice" ale Seminarului sau de la Iasi (1915), si întemeierea Institutului Social în 1918, si întocmirea Programului studentesc... din 1923, si organizarea campaniilor monografice, dupa 1925 - cu toate institutiile si operele care s-au dezvoltat dintr-însele. Rod al unui singur gând, ele nu vor fi decât reactualizarea, pe alte planuri, a acestei experiente stiintifice fundamentale.
În timp ce studiile lui iau aceasta orientare sociologica concreta, Dimitrie Gusti desfasoara o intensa activitate publicistica, colaborând simultan la patru, cinci reviste germane de specialitate. Pe lânga "Caietele trimestriale" ale lui Barth, de care am vorbit, D. Gusti colaboreaza la "Anuarul legislativ" al lui Schmoller, la publicatiile seminarului criminologic al lui von Liszt, la "Anuarul prusian" al lui H. Delbrück si la "Foile pentru stiinta dreptului comparat si economia sociala".
Schimbarea de orientare se rasfrânge asupra operei lui.
Caci daca D. Gusti publica, înca în "Caietele trimestriale" ale lui Barth si în "Anuarul" lui Schmoller, studii si recenzii teoretice asupra operelor sociologilor francezi, printre care trebuie pomenit studiul despre Tarde, socotit de Spann ca una din putinele lucrari vrednice de luat în seama, consacrate acestui gânditor, studiile teoretice cedeaza

pasul câtorva monografii privitoare la probleme sociale de imediata actualitate.
Astfel, înca din 1904, cu prilejul publicarii colectiei de documente franceze a lui D. Sturdza, privitoare la libertatea de navigatie pe Dunare, D. Gusti publica în "Preussische Jahrbücher" ale lui H. Delbrück stralucita monografie asupra chestiunii dunarene, intitulata Die Donaufrage.
Iar patru ani mai târziu, în 1908, apare în "Abhandlungen des kriminalistischen Seminars" ale lui von Liszt, lucrarea lui despre fundamentele organizarii juridice a presei Die Grundbegriffe des Pressrechts.
Si una si alta din aceste lucrari inaugureaza preocupari care vor deveni mai târziu probleme de predilectie ale activitatii profesorului: chestiunile de politica externa si institutul de presa.
Preocuparile teoretice nu numai ca nu-l parasesc în aceasta perioada, dar, mai mult ca oricând, D. Gusti simte nevoia unei sinteze. În fata bogatului material de fapte, perspective si metode pe care le aduce cercetatorului cunoasterea stiintelor sociale particulare, care uneori se întrepatrund, alteori se contesta reciproc si foarte des revendica o suprematie exclusivista, gânditorul încearca sa-si organizeze experienta stiintifica, s-o ordoneze conform unui principiu unificator. Cu o larga întelegere, dar nu lipsita de migala, Dimitrie Gusti urzeste o viziune de ansamblu a vietii sociale si a stiintelor care se ocupa cu lamurirea ei. Astfel, ajunge treptat sa constituie sistemul sau de stiinte sociale, menit sa lege pe de o parte sociologia de stiintele sociale particulare, de etica si politica pe de alta.
Lucrarea sa din 1909, Sozialwissenschaften, Soziologie, Politik und Ethik, in ihrem einheitlichen Zusammenhang, Prolegomena zu einem System, e rodul acestor preocupari.
Cu precizarea acestor conceptii, faza pregatirii stiintifice a vietii lui Dimitrie Gusti ia sfârsit. El e acum în stapânirea unei metode si a unui sistem propriu de întelegere a vietii sociale, pe care va cauta sa le fructifice, divulgând mai întâi, prin cursuri, conferinte si lucrari, conceptiile sale stiintifice, pregatind apoi, prin seminarii si institute, elementele necesare pentru înfaptuirea reformelor derivate din aceste conceptii.
Ca si cum împrejurarile ar presimti ca orientarea lui teoretica e de acum ispravita, ca ciclul formatiei lui intelectuale s-a încheiat, faza uceniciei lui stiintifice se curma. În 1910, Dimitrie Gusti e numit profesor la catedra de Istoria filosofiei antice si Morala a Facultatii de Litere la Universitatea din Iasi.

III. LOCUL CARIEREI PROFESORALE ÎN ANSAMBLUL ACTIVITATII SOCIALE A PROFESORULUI GUSTI

Lectia inaugurala
Ideile ei fundamentale si realizarea lor succesiva în viata Profesorului
Cugetare si militare
Catedra la care se urca Dimitrie Gusti era desigur o catedra ilustra. Fusese ocupata cândva de Simion Barnutiu si mai târziu de Titu Maiorescu. Totusi, ca si pentru înaintasii sai, ea nu corespundea decât în parte aspiratiilor sale. Amestecul accidental al moralei cu istoria filosofiei

dadea catedrei un caracter hibrid. Fara a astepta schimbarea oficiala a titulaturei, spre a o face mai adecvata tendintelor învatamântului predat în curs, Dimitrie Gusti anunta ca obiectul preocuparilor lui nu va fi istoria filosofiei, nici morala, ci filosofia practica, etica si sociologia.

Într-adevar, dupa cuvenita reverenta catre înaintasi, lectia inaugurala a cursului sau se deschide printr-un adevarat manifest intelectual, în care-si expune succesiv sistemul, metoda si ambitiile universitare, angajând, printr-o puternica anticipare si solicitare, viitorul acestui neam în functie de progresul culturii sociale.

Lectia aceasta, care, din fericire, ni s-a pastrat integral, intereseaza în cel mai înalt grad studiul de fata, caci în cursul ei Dimitrie Gusti expune, pentru întâia oara în public, felul în care întelege sa-si exercite activitatea academica ex professo. Urmarind deci ideile expuse în aceasta lectie, se pot stabili intentiile activitatii lui didactice, pe care, comparându-le apoi cu realizarile lui culturale, se poate verifica în ce masura învatamântul Profesorului Gusti si-a atins obiectivele stiintifice si etice si ce rol a avut acest învatamânt în ansamblul activitatii sale culturale.

Justificând metoda învatamântului sau, Profesorul lamureste ca ea deriva din conceptia sa generala asupra societatii si a stiintelor care se ocupa cu ea, pe care o desfasoara în liniile ei generale, întocmai cum va fi dezvoltata ulterior în cursurile de etica si sociologie, precum si în lucrarile lui. Desi înca nepublicata în întregul ei, aceasta conceptie a fost raspândita oral, prin curs, mai multor generatii de studenti, precum si prin diferite lucrari în care se face aplicarea principiilor ei, iar acum în urma prin lucrarile scoalei române de sociologie.

Trecând la materia învatamântului, noul profesor arata ca va da toata atentia rezultatelor stiintelor sociale particulare, cu al caror material se constituie sociologia. El deplânge faptul ca aceste stiinte nu sunt mai bine organizate în învatamântul universitar, fagaduind totodata ca va lupta pentru organizarea lor. E aci prima formulare, înca necompleta, a ideei sale de capetenie, ramasa pâna astazi nerealizata, a Facultatii de Stiinte Sociale, în care urmeaza sa se concentreze integral învatamântul acestor stiinte, astazi împartit între Facultatile de Litere, Drept si Academiile Comerciale.

Vorbind apoi de menirea cursului, Profesorul arata ca însemnatatea acestuia nu sta pentru el în transmiterea rezultatelor stiintei gata facute, ci în transmiterea metodelor de cercetare folosite de aceste stiinte.

"Cursul - zice el - n-are însemnatate atât prin numarul cunostintelor care se dau, ori prin frumusetea expunerii acestor cunostinte, cât si prin contribuirea la formarea gândirii ascultatorilor. (...)
Cursul are importanta prin familiarizarea cu metoda de cercetare pe care apoi, dupa curs, ascultatorii sa o aplice în cercetarile lor".

De aci, marea însemnatate a seminariilor.

Într-adevar, acesta va fi principalul obiect de interes al noului profesor.

"Daca avem vreo ambitiune - scrie el, cum am mai amintit -, este sa putem întemeia un seminar de sociologie si etica pe care sa-l punem în legatura cu institutiile de cercetare stiintifica similare din strainatatea apuseana (...).
Acest seminar va deveni obiectul celei mai încordate atentiuni a noastre".

Activitatea acestui seminar are un îndoit scop:
1) sa formeze personalitatile creatoare de valori stiintifice, prin deprinderea studentilor cu problemele, instrumentele si metodele de lucru obisnuite în specialitate;
2) sa cerceteze metodic problemele sociale ale actualitatii, alcatuind monografii stiintifice asupra acestor probleme, constituind astfel arhiva documentara indispensabila pentru înfapatuirea judicioasa a reformelor legislative.
"În Germania - continua el - profesorii si studentii discuta si cerceteaza nu numai toate problemele stiintelor sociale sub specie aeternitatis, dar mai ales si probleme de legislatie actuala ori probleme de însemnatate sociala imediata".
Evitând deci orice "generalizari si analogii pripite" -urmeaza Dimitrie Gusti -, "vom inaugura în cercetarile noastre monografiile sociologice si etice".
Si mai departe:
"Este timpul, cred, ca studiul problemelor sociale românesti sa se stramute (...) din comisiunile parlamentare si din ministere la universitati".
N-ai decât sa consulti Studiile sociologice si etice, publicate în 1915 de elevii seminarului sau de la Iasi, Programul studentesc de organizare a vietii universitare, lucrat în 1923, în timpul grevelor studentesti, de elevii seminarului sau din Bucuresti, sau fragmentele publicate în 1932, în "Arhiva...", din lucrarile "campaniilor de cercetari monografice" asupra satelor românesti - pentru a nu vorbi de institutiile create pe urma acestora: Oficiul universitar, Cooperativa studenteasca, Cetatea Universitara, Caminele culturale, activitatea Echipelor regale studentesti, Muzeul Satului-, ca sa-ti dai seama ca, din acest punct de vedere, fagaduielile lectiei inaugurale au fost pe deplin realizate.
Daca, în ce priveste ultimul deziderat, studiul problemelor sociale n-a trecut din comisiile parlamentului si din ministere la universitate, totusi cadre de specialisti formate în seminariile universitatii au patruns la Consiliul Legislativ si în oficiile de studii, create pe lânga diferitele departamente. În acest fel, învatamântul stiintelor sociale a contribuit, fara îndoiala, în oarecare masura, la înlaturarea empirismului legislativ.
Misiunea stiintifica si etica a seminarului nu se încheie însa cu sfârsitul studiilor. Ea trebuie prelungita mai departe prin crearea asociatiilor de specialisti.
"Seminariilor - scrie Dimitrie Gusti - le corespunde în Germania organizarea tuturor specialistilor în asociatiuni, care se întâlnesc anual si care au organele lor periodice. Asa, seminariilor de stiinte de stat le corespunde în afara de Universitate vestitul Verein für Sozialpolitik, întemeiat de profesorii universitari de economie si de barbatii de stat germani, care Verein... a influentat si influenteaza înca, de un sfert de veac, politica sociala a imperiului german".
Ideea care avea sa genereze mai târziu, în 1918, Institutul Social Român si "Arhiva pentru stiinta si reforma sociala" este, înca de pe acum, perfect definita.
Recapitulând, ideile principale cuprinse în lectia inaugurala asupra misiunii si organizarii învatamântului stiintelor sociale sunt urmatoarele:

1) derivarea metodei cursului din conceptia originala a Profesorului asupra societatii, a stiintelor sociale si a misiunii reformatoare a acestora;
2) atentia deosebita data stiintelor sociale particulare;
3) organizarea unitara a învatamântului stiintelor sociale în universitati;
4) caracterul precumpanitor metodic al cursurilor;
5) functia creatoare de personalitati stiintifice a seminarului;
6) lucrarile cu caracter monografic si actual al acestor seminarii, menite sa contribuie la reforma vietii sociale;
7) prelungirea activitatii seminariilor prin institute sociale, reunind asociatiile specialistilor din diferitele ramuri ale stiintei.

Din examinarea acestor puncte expuse în lectia inaugurala rezulta ca: în mometul în care Dimitrie Gusti urca treptele catedrei de la Iasi el are bine definita, nu numai conceptia sa filosofica asupra realitatii sociale si a sistemului de stiinte care o cerceteaza, dar si ideea fundamentala a activitatii sale practice: constiinta misiunii reformatoare a învatamântului stiintelor sociale.

Lunga desfasurare ulterioara a carierei culturale a Profesorului nu va face decât sa ilustreze, printr-o succesiune necontenita de creatii proprii si colective, ideea dupa care cunoasterea stiintifica a realitatii sociale este singura temelie serioasa a politicii sociale, si dupa care rodnica dezvoltare sociala a unei tari nu poate fi asigurata fara crearea unor cadre de specialisti, adevarati tehnicieni ai devenirii sociale, meniti sa înlature din viata politica nepriceperea, empirismul si incoerenta, mai daunatoare de multe ori decât necinstea. Aceste cadre sunt menite sa constituie o falanga, creatoare si reformatoare a unei noi Românii, menita sa dobândeasca un loc de frunte printre natiunile universale, creatoare de cultura.

Se lamureste, astfel, înca o data, rolul central pe care îl ocupa cariera profesorala în ansamblul activitatii culturale a lui Dimitrie Gusti.

În rândurile ce urmeaza nu vom putea urmari cronologic întreaga activitate a Profesorului. Scopul nostru nu e sa povestim o viata, ci sa întelegem un învatamânt. De aceea, vom încerca sa consideram, mai întîi analitic, fiecare latura a activitatii lui, în masura în care are legatura cu activitatea profesorala, si apoi vom cauta sa sistematizam aceste aspecte în lumina idealului etic-cultural pe care se întemeiaza.

Ajunge sa spunem aici, pentru situarea celor ce vor urma, ca Dimitrie Gusti profeseaza la Iasi pâna în 1920, când trece la catedra de sociologie, etica si politica de la Facultatea de Litere a Universitatii din Bucuresti, unde profeseaza pâna astazi.

Fapt vrednic de retinut: spre deosebire de atâtia altii care-si facusera studiile în Germania si care fusesera într-atât de mult înrâuriti de cultura acestei tari încât nu s-au mai putut desprinde de ea, D. Gusti n-a sovait, ca si prietenul sau V. Pârvan, sa-si sacrifice toate relatiile intelectuale, întrerupând orice colaborare stiintifica cu aceasta tara, din clipa izbucnirii razboiului.

Când, îndata dupa razboi, guvernul român se hotaraste sa nationalizeze universitatea maghiara de la Cluj, Dimitrie Gusti este însarcinat, împreuna cu prietenul sau Vasile Pârvan, sa organizeze noua "Universitate a Daciei Superioare". Cei doi prieteni au astfel prilejul sa-si aplice conceptiile comune asupra rostului învatamântului universitar, asupra programului de studii, asupra organizarii cursurilor, seminariilor, laboratoarelor si clinicilor, precum si programul privitor la extensiunea

universitara, menita sa îndeplineasca în viata Universitatii clujene rolul împlinit în Bucuresti de Institutul Social.
Impus dupa razboi atentiei societatii culte bucurestene, prin campaniile de cercetari monografice ale vietii sociale românesti, întreprinse cu studentii seminarului de sociologie, precum si prin opera întreprinsa de Institutul Social Român si de "Arhiva pentru stiinta si reforma sociala", înfiintate în 1918 - scoala politica si tribuna a unei întregi generatii sociale, prin care încearca sa adune cadrele de specialisti, la colaborarea pe care o preconizase în lectia inaugurala -, D. Gusti e ales în 1923 membru al Academiei si apoi vicepresedinte al ei.
Între timp, din îndemnul A. S. R. Principelui Carol, proiecteaza sa organizeze Casa Culturii Poporului, dar proiectul sau este zadarnicit de vitregia împrejurarilor. Faptul nu va descuraja pe Profesor, care va continua sa militeze pentru înfaptuirea ei, convins ca idealul acesta trebuie sa se împlineasca.
În momentul în care prima generatie crescuta de el politiceste devine capabila sa preia conducerea statului român, Dimitrie Gusti, care-i îndrumase formatia politica, e chemat sa participe, împreuna cu ea, la organizarea activitatii sale culturale.
Renuntând la pozitia sa de arbitru al culturii, pentru aceea de creator cultural, Dimitrie Gusti începe sa militeze în viata politica.
Astfel, când, în 1929, strainatatea cere un nume cu destula autoritate ca sa fie chezasie a îndeplinirii obligatiilor statului român, Dimitrie Gusti întruneste, prin prestigiul lui necontestat si prin neutralitatea lui politica, toate sufragiile cerute pentru numirea sa ca presedinte al Casei Autonome a Monopolurilor Statului.
Peste putin, D. Gusti e chemat sa îndrumeze pe rând, ca decan al Facultatii de Litere, viata studenteasca, cooperatia, ca presedinte al Oficiului National, radiodifuziunea ca presedinte al Societatii, cultura de toate gradele ca ministru de Instructie. În clipa în care M. S. Regele se hotaraste sa puna soarta organizatiei culturale a natiunii sub privegherea obladuitoare a monarhiei, el îsi aduce aminte de vechiul sau colaborator si-l însarcineaza sa redea fiinta vechiului proiect al Casei Culturii Poporului prin Fundatiile Regale.
Când, în 1932, elevii din ultima generatie îi vor pune înainte problema lipsei de lucru a intelectualilor, ca o anticipare a interesului pentru problema pe care nu avea timp sa o rezolve ca ministru, D. Gusti va înfiinta premiile autorilor tineri needitati, trecute azi pe seama Fundatiilor Regale.
Patru ani mai târziu, prin planul organizarii educatiei tineretului, în jurul muncii studentesti la sate, pe care îl realizeaza la chemarea M. S. Regelui Carol al II-lea, D. Gusti înlocuieste imaginea apasatoare a lagarelor de munca prin ideea creatoare a muncii constructive a elitelor intelectuale românesti pentru ridicarea satelor, de care vorbea cu zece ani mai devreme, în raspunsul sau la discursul de receptie la Academie, al profesorului [Radulescu-] Motru.
În tot acest timp - exemplu rar, nemaiîntâlnit la noi decât la d-l Nicolae Iorga -, Dimitrie Gusti nu-si paraseste nici o clipa catedra de sociologie. Rupând cu traditia, ministru în functie fiind, îsi face cursurile regulat si, mai mult decât atât, îsi face regulat seminariile, care sunt, în tot acest timp, un izvor nesecat de sugestii pentru reformele înfaptuite în cursul prodigioasei activitati savârsite ca ministru, expusa pe larg în volumul consacrat ministeriatului sau.

Catedra ramâne astfel sufletul activitatii lui întregi si legatura dintre conceptia lui teoretica si activitatea lui practica.

IV. FUNDAMENTELE TEORETICE ALE ÎNVATAMÂNTULUI GUSTIAN. SISTEMUL STIINTELOR SOCIALE

Stiinte sociale particulare, sociologie, etica si politica
Relatiile lor
Natura voluntara a vietii sociale
Dubla ei modalitate de existenta
Circuitul social
Realitate, stiinta si reforma sociala

Întreaga activitate profesorala a lui D. Gusti derivând, dupa cum ne-o spune singur, din conceptiile lui generale teoretice asupra filosofiei si societatii, cercetarea acestora este indispensabila pentru întelegerea învatamântului sau.
Fara a încerca sa refacem deci, aici, lucrul întreprins de altii înaintea noastra, socotim ca o prezentare a acestor conceptii în liniile lor generale, fara alte referinte la sistemele sociologice contimporane de cât este strict necesar pentru întelegerea lor, nu poate fi lasata la o parte.
Fapt vrednic de însemnat, în momentul în care Dimitrie Gusti devine titularul catedrei de Istoria filosofiei antice si morala la Universitatea din Iasi, toate aceste conceptii sunt gata precizate în mintea lui. Într-adevar, liniile generale ale sistemului sau filosofic, sociologic si etic-politic sunt expuse în lectia inaugurala a cursului, asa cum se înfatiseaza si astazi, cu o claritate si o vigoare cu nimic mai prejos de formularile mai noi.
În expunerea acestor conceptii am folosit, de altfel, paralel, textul lectiei inaugurale, cu acela al scrierilor sale ulterioare.

Încercarea de a constitui un sistem de stiinte sociale se lovea de mai multe dificultati.
În primul rând, sociologia pretindea sa-si anexeze întregul câmp al disciplinelor normative, care, împreuna, alcatuiesc filosofia practica, constituindu-se ca stiinta întemeietoare si coordonatoare a acestora. În al doilea rând, ea trebuia sa faca fata pretentiei stiintelor sociale particulare, care-i contestau, o data cu existenta, si orice drept de a se constitui deosebit de ele.
Pretentia ei de a întemeia, principial, stiintele normative, se lovea de neputinta de a gasi o punte solida de trecere de la obiectul disciplinelor care se ocupa normativ, cu idealul, la obiectul ei explicativ, real. Fata de stiintele sociale particulare, greutatea era de a distinge daca sociologia are într-adevar un obiect propriu, sau daca nu e decât o sinteza abstracta a stiintelor sociale particulare.
Pentru rezolvarea acestor probleme, D. Gusti avea de ales între mai multe solutii:
1) o conceptie monista, naturalista, comuna evolutionismului spencerian si sociologismului lui Durkheim, facea din orice fapt social un lucru natural si reducea stiintele sociale particulare la sociologie;

2) alta conceptie, pluralist-spiritualista, considera, cu Dilthey si urmasii lui, orice fapt social ca forma spirituala si desfiinta sociologia în favoarea stiintelor sociale particulare, având fiecare ca obiect una din aceste forme;
3) o a treia conceptie, mixta, dualista, cauta sa tie cumpana, cu unii neokantieni, între celelalte doua, încercând sa descopere un amestec de forma spirituala si de materie existentiala, de real si de idealitate în orice existenta sociala.
Pentru a-si realiza conceptia, naturalismul era însa silit sa sacrifice ideea de stiinta normativa si sa transforme disciplinele particulare în sociologii fragmentare. Spiritualismul trebuia, dimpotriva, sa înlature din câmpul stiintelor sociale ideea de explicatie, obisnuita în stiintele inductive, înlocuind-o cu o întelegere tipologica, descriptiva, a realitatii. Singura, conceptia dualista reusea sa înlature aceste dificultati. În schimb, aceasta conceptie, odata facuta separatia între domenii, nu izbutea sa mai gaseasca o unitate reala care sa asigure trecerea între ele.
Dimitrie Gusti rezolva problema cu ajutorul conceptiei sale voluntariste, asa cum si-o formase pe vremea uceniciei la Wundt, dezvoltând-o într-o conceptie filosofica, metafizica si epistemologica originala, a realitatii sociale si a mijloacelor de cunoastere a ei.
Întreaga conceptie e centrata pe ideea de vointa si pe îndoita modalitate de existenta a acesteia ca fenomen si ca proces, ca fapta gata facuta si ca putere faptuitoare.
Viata sociala fiind o manifestare complexa de vointa, întelegerea ei poate fi cunoastere mijlocita, constatare obiectiva si explicatie a fenomenului social; dar poate fi si traire imediata a procesului de înfaptuire, atitudine, apreciere, valorificare ideala, norma. De unde si deosebirea dintre sociologie si stiintele sociale de o parte, dintre ea si etica si politica de cealalta; primele având un caracter realist explicativ, ultimele un caracter idealist si normativ.
Vointa e realitatea ultima a întregii vieti sociale. Ea nu este o constructie a mintii, ci o realitate.
Ca atare, unitatea celor doua aspecte nu este o abstractie, ci un fapt. De asemenea, dualitatea ei nu este o distinctie analitica, ci un fapt de configuratie reala a vointei, o structura, în care momentul "cunoasterii" este indisolubil legat de acela al "militarii", al faptuirii. Aceasta legatura constituie ceea ce numeste D. Gusti "circuitul social".
Cât despre relatia dintre sociologie si stiintele sociale particulare, tot unitatea vointei o lamureste.
Viata sociala constituind în realitate un singur tot concret, din care stiintele particulare izoleaza numai fragmente, considerarea unui asemenea fragment, necesara analizei, nu poate duce niciodata, singura, la descoperirea ratiunilor suficiente. Pentru a le gasi, orice fapt social trebuie privit sintetic, în complexul împrejurarilor în care se produce, si cercetat paralel cu aceste împrejurari si cu manifestarile ce-l însotesc.
Toate stiintele sociale au, mai mult sau mai putin vag, constiinta acestui lucru, de vreme ce toate legile pe care le stabilesc sunt legi conditionate, pure constatari descriptive, valabile în împrejurarile în care au fost stabilite. Dar nu toate trag concluziile acestui fapt.
Stiintele sociale particulare constatatoare alcatuiesc astfel materia prima a sociologiei, singura stiinta cu adevarat si complet explicativa a realitatii sociale.

Si, pentru ca viata sociala este, în esenta ei, vointa, si orisice vointa genereaza o tendinta, o atitudine fata de lucrul explicat, concluziile sociologiei sunt, la rândul lor, obiect de judecata pentru o stiinta supraordonata a valorificarii: etica si politica, prima stabilind scopurile, a doua mijloacele prin care viata sociala se modifica în sensul idealurilor ei, se reformeaza. Reforma sociala odata realizata, rezultatul ei devine din nou obiect de constatare pentru stiintele sociale particulare, care ofera un nou material de explicatie sociologiei; iar concluziile acesteia ofera, la rândul lor, eticei un nou material de apreciere. Realitate, stiinta si reforma sociala se conditioneaza reciproc, formând o triada dialectica a trairei actului social, corelata "circuitului social" pomenit mai sus.
Un proces de explicatie generala asigura trecerea de la stiintele sociale particulare la sociologie si altul, de apreciere, asigura judecarea realitatii din punct de vedere ideal si alegerea mijloacelor de înfaptuire, adica trecerea de la sociologie la etica si politica.
Traducerea idealului în fapta, realizarea vointei înnoada firul, dând din nou pas stiintelor sociale particulare.

V. CONCEPTIA SOCIOLOGICA

Critica teoriilor unilaterale
Elementele societatii
Cadre asociale si sociale
Manifestari constitutive si regulative
Unitati, relatii si procese
Caracterizarea sociala
Metode

O data cu aceasta conceptie generala a raporturilor dintre stiintele sociale particulare, sociologie, etica si politica, se precizeaza treptat în mintea lui Dimitrie Gusti si conceptiile sale speciale asupra fiecareia din aceste discipline.
Ca si sistemul de stiinte sociale, sistemul de sociologie porneste tot de la încercarea organizarii experientei stiintifice existente, adica de la sistematizarea curentelor si orientarilor care circula în stiintele sociale.
Cercetatorul care vrea sa-si dea seama de natura si limitele sociologiei se gaseste într-adevar, si el, în fata unei competitii tulburatoare, caci fiecare stiinta care are de obiect un fapt social, sau e în legatura cu societatea (antropogeografia, antropologia, demografia, biopolitica, istoria si psihologia sociala), precum si fiecare disciplina sociala particulara (filosofia culturii, stiintele economice, dreptul si politica), revendica pretentia de a-i servi drept unic fundament constitutiv.
Cum sa operezi o alegere între atâtea puncte de vedere?
Profesorul Gusti este adus sa reflecteze asupra relatiilor ce exista între fiecare punct de vedere unilateral, chiar de nevoia determinarii limitelor înauntrul carora e îndreptatit fiecare dintre ele.
Sistematizarea lui nu e o juxtapunere dogmatica a rezultatelor acestor curente, ci o sistematizare critica a lor. Fiecare punct de vedere particular este îndreptatit în masura în care se margineste a lamuri o

latura definitiva a vietii sociale; dar e respins în masura în care pretinde sa explice singur toata aceasta realitate.
Rezultatul este definirea unei întelegeri originale a vietii sociale, sinteza a tuturor sociologiilor particulare, în cadrul careia fiecare îsi afla, în acelasi timp, sens real si limite.
Firul calauzitor al acestei sinteze îl constituie conceptia sa despre structura societatii, înteleasa ca manifestare colectiva de vointa.
Am aratat ca societatea este pentru Dimitrie Gusti un complex de manifestari colective. Nici una din aceste manifestari nu este întâmplatoare. Totusi, nici una nu poate fi explicata de sine statator. Toate manifestarile sociale, producându-se într-o totalitate, cercetarea acestui tot, ca unitate, este prima conditie necesara întelegerii fiecarei manifestari în parte. Orice manifestare sociala, pentru a putea fi înteleasa, trebuie deci raportata la totul în care se naste si privita paralel cu celelalte parti ale acestui tot.
Elementele întregului social nu sunt însa omogene.

1. O prima parte e constituita chiar de formele de activitate. Sunt manifestarile: culturale, economice, etico-juridice si politice. Unele dintre aceste manifestari, cum sunt cele culturale (scopuri) si cele economice (mijloace) constituiesc viata sociala. Altele, cum sunt manifestarile juridice (norme) si politice (realizari de norme) reguleaza aceasta viata.

2. Un al doilea grup e constituit din factorii cari conditioneaza aceste activitati. Acesti factori se pot grupa împreuna în planuri, sau ansambluri conditionate, cadrele: cosmologic, biologic, psihologic si istoric. Fiecare cadru e o dimensiune speciala a determinismului social: spatiu, timp, viata, activitate sufleteasca. Fiecare conditioneaza viata sociala în alt fel. Dar toate lucreaza împreuna. Unele din aceste cadre conditioneaza viata sociala din afara ei. Sunt cadrele asociale (cosmologic si biologic). Altele reprezinta influenta faptelor sociale asupra societatii. Sunt cadrele sociale. Influenta faptelor trecute asupra celor de azi constituie cadrul istoric. Presiunea manifestarilor sociale concomitente constituie cadrul psihologic.

3. Formele de activitate pomenite mai sus sunt manifestate de anumite grupuri. Subiectele acestea ale vietii sociale sunt unitatile sociale, mari sau mici, organizate sau neorganizate: masa, public, grupuri simpatetice, comunitati, societati, întreprinderi, familie, stat, natiune, umanitate etc. Între ele, aceste unitati stabilesc relatii si în interiorul lor se petrec prefaceri structurale ale manifestarilor lor caracteristice: procesele sociale.
Cadre, manifestari, unitati, relatii si procese sunt elementele vietii sociale. Cum se îmbina între ele aceste elemente?
Caracterul esential al vietii sociale sta în faptul ca formele de manifestare, desi nu pot fi întelese decât în cadrul factorilor cari le conditioneaza, nu sufera totusi niciodata pasiv influenta cauzalitatii lor. Caci, spre deosebire de lumea fizica, sau, mai exact, spre deosebire de un anumit nivel de aproximatie al masuratorilor lumii fizice, cadrele nu determina societatea în mod mecanic. Societatile reactioneaza asupra cadrelor, cu ajutorul propriilor sale manifestari, putându-se sustrage influentei lor, prin interferenta acestor reactii.

Asa ca manifestarile oricarei societati sunt, în acelasi timp, elemente determinate si determinante ale devenirei ei. Societatea se determina deci singura, printr-un fel de autodeterminism care nu exclude cauzalitatea, ci numai o circumscrie, utilizând-o într-un anumit fel. Societatea putând reactiona prin manifestarile vietii sociale, cadrele apar mai curând ca niste motive ale unei vointe colective, decât ca niste cauze propriu-zise.
Totul se petrece ca si cum societatea ar fi suportul unei vointe autonome, având, cu alte cuvinte, o personalitate proprie. procesul subtil prin care societatea capata personalitate e lamurit prin operatia socializarii vointelor individuale. Aceasta socializare se înfaptuieste prin subordonarea indivizilor unei finalitati comune. Caracterul teleologic al vointei devine astfel cheia de bolta a întelegerii sociale a profesorului Gusti. Si radacinile ei sunt, de netagaduit, aristotelice. Aceasta vointa sociala, esenta ultima a realitatii sociale, aceasta existenta teleologica sui-generis, nu este un lucru inaccesibil. Sarcina concreta a stiintei sociologice este sa ajunga s-o determine, în fiecare caz.
Metoda folosita în acest scop este dubla. O prima metoda, indirecta, inductiva, va cauta sa formuleze legi, sa stabileasca corelatiile esentiale, paralelismele caracteristice dintre manifestari între ele si dintre manifestari si cadre. A doua metoda, pregatita de cea dintâi, e directa, intuitiva. Ea va cauta sa determine tipuri de societate, în cadrul carora valoreaza legile stabilite.
Când cercetarea inductiva a observat un numar suficient de corelatii si când tendinta acestora s-a precizat, ca orientare si intensitate, cercetatorul trebuie s-o verifice prin participatia directa la viata unitatii respective. În sens invers, tipul stabilit prin intuitie directa poate servi de punct de plecare pentru verificari de corelatii, în locul încercarilor succesive, migaloase si adesea imposibile.

VI. CONCEPTIA ETICA

Lumea valorilor
Idealul
Problema criteriului
Antinomiile
Structura motivarii actiunilor umane
Scop si mijloc
Lungimea vointei. Evolutia ei
Personalitatea. Elementele ei
Iubirea de sine
Simpatia
Religiozitatea
Cooperarea personalitatilor
Dreptatea sociala
Personalitatea sociala
Natiunea
Umanitatea

Ca si sistemul sau de sociologie, sistemul de etica al profesorului Gusti porneste de la o critica serioasa a doctrinelor care-si disputa câmpul de speculatie al acestei discipline. Si, la fel ca în sociologie, Profesorul încearca o sinteza a pozitiilor opuse, prin cautarea unui fir calauzitor de clasificare a problemelor si sistemelor, care sa situeze fiecare doctrina particulara la locul ei adevarat.
Activitatea omeneasca fiind în esenta ei vointa, care urmareste scopuri si foloseste mijloace, cum se poate stabili, în aparenta incoerenta a activitatii sociale, un criteriu sigur de alegere între fapte?
Criteriul de alegere - spune D. Gusti - este idealul.
Viata neavând un scop în sine, care este continutul acestui ideal?
Pentru a raspunde, D. Gusti examineza, pe rând, solutiile date acestei probleme, înlaturând succesiv: autoritarismul, care nu e decât un sistem de morala practica, si scepticismul, care neaga existenta unui criteriu absolut, si cu el posibilitatea eticei, întemeiat pe observatii superficiale si pe contradictii construite în mod fictiv. El înlatura apoi rigorismul formalist, care neglijeaza realitatea psihica inerenta operatiei de motivare, cautând criteriul actului moral în conformitatea, imposibila, a vointei cu legea morala, precum si eudemonismul, hedonist si utilitarist, care, în neputinta determinarii calitative a bunului suprem, aritmetizeaza un bun social relativ si maxim.
Pentru a stabili un criteriu temeinic de valorificare a faptelor omenesti, D. Gusti adopta un punct de vedere original, precedând la o analiza functionala a structurii procesului motivarii. El constata astfel, împotriva intelectualismului, ca vointa omeneasca e întemeiata pe afectiuni tipice: iubire de sine, simpatie si religiozitate, stabilind totusi, si împotriva sentimentalismului, ca ratiunea suficienta a actului moral nu sta în aceste afecte, ci în elementul intelectual al actului de vointa: reprezentarea anticipata a efectului, care genereaza scopul si mijlocul, prin combinare cu fundamentul afectiv. Cu ajutorul acestei conceptii, D. Gusti înlatura antinomia libertate-determinism, aratând cum în actul motivarii finalitatea nu exclude cauzalitatea, ci dimpotriva o presupune, fara ca totusi acesta presupunere sa compromita libertatea rationala, motivata, a agentului moral.
Cercetând relatiile dintre scopuri si mijloace, Dimitrie Gusti deosebeste trei tipuri, reprezentând si trei stadii evolutive ale acestor relatii: vointa primitiva, incapabila sa aleaga, traind sub impresia imediata a prezentului; vointa tehnica, evoluata, capabila sa-si aleaga mijloacele, si vointa personala, în stare sa aleaga deopotriva, scopuri si mijloace.
Termenul acestei sinteze este personalitatea: unitatea de scopuri si mijloace constiente si liber alese, îmbinând, deopotriva, motive afective si intelectuale, în hotarârile ei. Ridicata, prin lungirea treptata a vointei, de la starea primitiva, în care scopurile si mijloacele i se impun, la starea superioara, în care-si alege scopurile si-si creeaza mijloacele în chip autonom, dezvoltata prin cunoasterea si iubirea de sine, largita prin simpatia pentru altii, pâna la solidaritatea omului cu lumea întreaga, în actul religiozitatii, personalitatea autonoma, asa cum o concepe D. Gusti, e un vesnic efort de autorealizare. Ea se depaseste necontenit, tinzând sa creeze valori universal valabile, prin care-si asuma tot mai multa umanitate.
Personalitatea maxima, creatoare de cultura este, dupa Gusti, idealul suprem al indivizilor ca si al colectivitatilor, caruia trebuie sa i se subordoneze toate activitatile acestora.

Ideea de personalitate rezolva, dupa D. Gusti, pe lânga antinomiile înlaturate în cursul demonstratiei, si alte antinomii: aceea a individului si a societatii, a egoismului si a altruismului, precum si aceea a optimismului si a pesimismului.
"Afirmarea vointei de putere a acestor personalitati este limitata, în exercitiul ei, de solidaritatea interpersonala, care o supune dreptatii sociale, virtutea ei nefiind decât exercitiul ei în aceste limite, adica împlinirea datoriei. Întelepciunea suprema spre care tinde personalitatea apare, la limita, ca sinteza armonioasa a scopurilor si a mijloacelor, cu întregul univers material si social."

VII. CONCEPTIA POLITICA

Îndoita radacina a reformei sociale
Norma si posibilitate
Ideal, tendinte si motive sociale
Cauzalitatea teleologica
Rolul actiunii
Rolul cunoasterii în actiunea sociala
Personalismul
Democratia elitelor

Acesta fiind cuprinsul întelegerii gustiene a disciplinelor sociologica si etica, legatura dintre ele urmeaza sa fie realizata de o a treia disciplina, politica.
Cercetarea sociologica si etica a realitatii sociale sfârseste totdeauna cu situarea rezultatelor pe doua planuri diferite:
1) planul posibilitatilor, pe care le descopera cercetarea stiintifica în realitatea sociala a cadrelor, si
2) planul imperativelor, rezultate din valorificarea manifestarilor actuale ale acestei realitati, în raport cu idealul, pe care îl impune etica.
Idealul constând în dezvoltarea maxima a tuturor posibilitatilor oferite de cadrele vietii sociale, într-o unitate vie, creatoare de valori, constienta de sine, simpatizanta cu altii si încadrata în universul material si spiritual în care traieste - cum se realizeaza înfaptuirea acestuia?
Raspunsul Profesorului e simplu: prin reforma sociala.
Am mai atins în treacat aceasta problema, atunci când am vorbit de teoria gustiana a circuitului social si de triada dialectica: realitate, stiinta si reforma sociala. S-o cercetam aci, mai de aproape.
Realitatea sociala existenta e obiect de cunoastere indicativa. Idealul etic e obiect de dorinta optativa, sau de prescriptie imperativa. Cum se transforma imperativul idealurilor în realitate prezenta? Cum trece în act idealul?
Raspunsul îl da considerarea actiunii constiente a omului în timp.
Privit sub raportul existential, idealul nu exista azi, la timpul cugetarii, decât virtual, ca termen al unui proces sufletesc, ca obiect de vointa. Ca reprezentare anticipata, pe alt plan, a exigentelor constiintei.
Dar pentru ca, în procesul actiunii voluntare, reprezentarea anticipata a efectului e causa movens a procesului de înfaptuire, acest obiect ideal

devine anticipare a existentei viitoare, prin transpunerea lui în planul realitatii.
Cum se face aceasta transpunere?
Cercetarea realitatii sociale arata ca vointa sociala fiind totdeauna motivata, idealul nu e niciodata arbitrar, ci temeiurile lui exista în realitatea actuala, ca motive de a-l voi.
În realitatea sociala exista, deci, ceva care corespunde idealului, dar care, asemenea acestuia, nu are existenta în fapt, ci numai ca virtualitate. Acest ceva este constituit de tendintele sociale care se contureaza totdeauna prin comparatia posibilitatilor pe care le ofera cadrele vietii sociale cu gradul în care manifestarile actuale realizeaza aceste posibilitati.
Idealul exista deci în actualitatea sociala, în doua feluri. Mai întâi, ca fapt sui-generis, în planul propriu de existenta ideal-obiectiva, si în al doilea rând, în planul de existenta al cadrelor vietii sociale, ca exigenta a vointei, si aici, sub dublul aspect: de motiv al acesteia si de posibilitate a unei existente viitoare.
Privit în timp, si sub raportul devenirii, idealul este deci anticipare a ceea ce va fi. Dar acesta anticipare este libera, nu necesara. Realizarea a ce va fi nu este în functie de conditii obiective, date mai dinainte, ci de o activitate umana, contingenta, care poate fi, sau poate lipsi.
Exercitarea acestei actiuni este singurul principiu specificativ al diferitelor viitoruri conditionale, deopotriva posibile. Numai prin ea posibilul devine actual, conditionalul existenta concreta.
Cum se insereaza aceasta activitate, între ideal si realitate?
Prin actiunea omului real asupra cadrelor vietii asociale. Idealul se realizeaza, imperativul sau optativul devin viitor indicativ, prin actiunea omului asupra conditiilor care fac împlinirea lui posibila.
Existenta fiind conditionata de cadre, vointa îsi realizeaza scopurile prin modificarea lor.
Reforma sociala are prin urmare doua radacini. Una în idealul social, pe care îl anticipeaza temporal, ca închipuire; alta în realitatea cadrelor pe care urmeaza sa le modifice prin fapta.
Legatura dintre cele doua radacini e ceea ce am putea numi: "desfasurarea temporala a actiunii", circuitul social.
Prin mijlocirea actiunii reformatoare, ceea ce trebuie sa fie, intemporal, coboara în vreme si devine, în perspectiva timpului, ceea ce va fi, daca actiunea reformatoare izbuteste.
De ce atârna însa succesul acestei actiuni?
Mai întâi, de cunoasterea exacta a cauzelor realitatii sociale prezente ce trebuie reformata si apoi, de putinta mânuirii acestor cauze în sensul dorit.
Rezulta ca prefacerea idealului în realitate nu e posibila fara cunoasterea stiintifica a acesteia si fara o tehnica speciala întemeiata pe aceasta cunoastere. Numai acesta poate genera programul actiunii sociale.
Înca o data, D. Gusti îsi defineste pozitia lui originala, reformist-criticista, între realismul social conservator, care reduce toata actiunea sociala la încadrarea manifestarilor existente, tagaduind vointei orice eficacitate si confundând astfel idealul cu realitatea; si romantismul social revolutionar, care nu considera decât idealul, ca si cum ar fi gata realizat, fara o idee clara a mijloacelor de înfaptuire, confundând adica, invers, realitatea cu idealul.

Caracterul propriu al conceptiei gustiene sta în rolul preponderent acordat cunoasterii sociologice, ca îndreptar pentru actiunea sociala. Numai cunoscând cauzalitatea adevarata a realitatii actuale se pot cauta mijloace eficace pentru înfaptuirea idealului social, înlocuindu-se dibuirile risipitoare de energii, ale nestiutorilor, sau imitatiile servile ale semidoctilor, sterile în masura în care nu coincid exact cu împrejurarile în care se aplica, printr-o actiune logica, întemeiata pe realitatea concreta si constienta de scopurile si mijloacele ei. Institutul Social va deveni, astfel, principalul instrument de realizare a conceptiei sale politice.
Conceptia politica a lui Dimitrie Gusti rezolva în chip sintetic antinomiile clasice ale stiintei politice.
Între individualismul contractualist, care face din individ scop si din societate mijloc, si socialismul care subordoneaza pe individ societatii, D. Gusti defineste o pozitie personalista, intermediara. Nu exista individ fara societate, nici societate fara individ. Nici unul, nici altul nu sunt scopuri în sine, ci coordonarea lor în fapt atârna de gradul în care fiecare realizeaza în sine idealul etic al personalitatii. Personalizarea elimina orice antagonism posibil între ele, prin instaurarea dreptatii.
Între democratie, care recomanda conducerea poporului prin popor, cazând în pacatele nestabilitatii si incompetentei, si aristocratie, care recunoaste nevoia elitelor sociale, stabile si competente, dar nu asigura reprezentativitatea intereselor generale ale colectivitatii, D. Gusti defineste de asemeni o pozitie sintetica, prin recunoasterea rolului personalitatii, ca organ de realizare a reformei sociale.
Rezulta de aci ca în organizarea constienta a devenirii sociale sunt necesare doua categorii de personalitati:
1) specialistii si tehnicienii, care arata în ce masura idealurile propuse îsi afla în realitatea sociala posibilitati de înfaptuire, si ce mijloace trebuiesc întrebuintate pentru modificarea acestei realitati, în asa fel încât realizarea lor sa devina posibila.
Adevarati tacticieni ai devenirii sociale, fauritori de mijloace si cenzori de utopii, menirea lor este sa gaseasca cele mai potrivite cai pentru realizarea celor mai nimerite reforme, stabilind ierarhia si oportunitatea lor;
2) mai presus de acesti tacticieni, naruitori de utopii si topitori de aripi de ceara, stau însa strategii reformelor, "pedagogii vointei sociale", acei oameni deosebiti care creeaza semenilor lor idealuri, îndrumând vointa sociala sa se manifeste în directia destinului sau. Fie ca acestia impun semenilor lor nazuinte, fie ca le descopera numai, motive de a voi; misiunea acestor "profeti sociali" este cea mai înalta dintre toate misiunile politice, caci nu e numai regulativa ca legislatia, sau administrarea, ci efectiv creatoare de valori. Actiunea acestor îndrumatori, lipsita de cunoasterea realitatii sociale, este amenintata de aceeasi primejdie a nalucirii idealurilor false, a smintirii oamenilor, a irosirii în zadar, si a deceptiilor de dupa desteptare, caracteristica tuturor utopiilor.
Idealul sau este aristodemocratia, organizatia sociala în care actiunea competentei organizate (corporatiile) frâneaza asupra utopismului demagogic care poate ispiti manifestarea momentana a vointei generale; dar în care actiunea acesteia nu se substituie reprezentarii tendintelor etice generale ale comunitatii nationale.

Democratia fiind "activitatea si responsabilitatea maselor în domeniul cultural, economic si social", din aceasta conceptie politica rezulta clar limitele ei. Conditia de existenta a democratiei este ca jocul fortelor politice sa nu primejduiasca unitatea etica a natiunii, înlocuind-o cu scopurile coteriilor politice. Când acest lucru e periclitat, unitatea etica a natiunii îsi poate cauta altfel de organe de reprezentare.
Astfel, desi adânc democratica, conceptia profesorului Gusti nu exclude posibilitatea ca, în anume împrejurari, unitatea etica a natiunii sa ajunga a fi reprezentata altfel decât prin mecanismul regimului parlamentar. Desi Profesorul nu spune acest lucru nicaieri în mod categoric, parând a nu pune la îndoiala posibilitatile regimului parlamentar de a reprezenta întotdeauna interesele general-etice ale natiunii, el rezulta limpede din conceptia sa, care cuprinde astfel, potential, si o explicatie a guvernarilor de mase, reprezentative în chip plebiscitar, adica neparlamentare.
Ceea ce este esential, si acesta este argumentul sau principal împotriva corporatismului pur, este ca reprezentarea intereselor corporative si sindicale nu se poate niciodata substitui functiei unificatoare a organului politic care reprezinta interesele general-etice ale natiunii, fie acesta parlament, sau partid unic.
Astfel, profesorul Gusti e adus, prin distinctia facuta între competenta tehnica si competenta etico-morala, sa adopte, între corporatismul pur, întemeiat pe interesele speciale reprezentate de competenta tehnica organizata, si parlamentarismul întemeiat pe interesele generale aparate de organele reprezentative ale vointei nationale permanente, o pozitie intermediara.
În sfârsit, ultima antinomie rezolvata, între nationalismul particularist si internationalismul cosmopolit, D. Gusti adopta de asemeni o pozitie intermediara, aceea a natiunii universal creatoare de cultura, ale carei idealuri sunt în chip firesc integrate în acelea ale umanitatii, dar care, sub sanctiunea desfiintarii, trebuie sa-si mentina si sa-si dezvolte specificitatea stilului de manifestare, izvorât din specificitatea stilului conditionarii lor.
În rezumat, din comparatia planului ideal cu acela al posibilitatilor izvorâte din realitate, rezulta un al treilea plan, intermediar, al actiunii: planul mijloacelor necesare pentru înfaptuirea idealului, prin mânuirea inteligenta a posibilitatilor oferite de realitate.
Disciplina care se ocupa cu acest plan e disciplina politica.
Politica este, deci, în conceptia profesorului Gusti, stiinta mijloacelor de înfaptuire a reformelor recunoscute necesare, prin aprecierea manifestarilor actuale ale realitatii sociale în lumina idealului si devenite posibile prin cercetarea stiintifica a cadrelor acestei realitati.
Ea încheie ciclul cercetarilor care au de obiect viata sociala, îndreptându-se spre fapta.
Politica fiind stiinta mijloacelor prin care se înfaptuieste în realitate idealul, caracterul suprem al acestei discipline apare limpede orisicui.

Din cele expuse mai sus se vede clar ca sistemul profesorului Gusti nu este atât o expunere de fapte, cât un mod nou, original, de întelegere "totalitara" a vietii sociale si un motiv nou de actiune sociala. Prin aceasta, sistemul Profesorului devine un instrument creator, perspectiva pe care o introduce în stiinta fiind, simultan, instrument de cercetare

si ipoteza de lucru. Fara a intra în discutia amanuntita a acestui element creator, si judecând, asa cum se obisnuieste în stiinta, valoarea unui instrument de lucru dupa fecunditatea lui, nu ne putem împiedica sa nu semnalam, aci, pe de o parte, numeroasele solutii ale problemelor ramase mult timp nelamurite, pe care le-a prilejuit aceasta întelegere a vietii sociale, si pe de alta, numeroasele cercetari si aplicatii concrete ale acestei metode la studiul realitatilor sociale românesti, de care vom vorbi mai jos.
Solutiile problemelor pe care le înlesneste sistemul profesorului Gusti, ca si aplicatiile concrete ale sistemului sau, se gasesc înfatisate în diferitele lucrari ale acestuia.

VIII. LUCRARILE

Biografii si expuneri de sisteme
Recenzii de carti si probleme
Expuneri sistematice si de metoda
Monografii despre unitati, relatii si procese sociale
Lucrari despre organizarea culturii în genere, a vietii universitare si a culturii populare
Lucrarile fundamentale
Conceptia natiunii

Lucrarile profesorului Gusti se pot împarti în mai multe cicluri:

A) studii si recenzii în care expune teorii si fapte ale altor cercetatori;
B) expuneri teoretice de ansamblu, sau fragmentare, consacrate sistemului si metodei sale de cercetare;
C) cercetari stiintifice concrete, consacrate câtorva unitati si probleme, în care aplica realitatii sociale metodele lui de cercetare;
D) lucrari consacrate studiului politic al realitatii sociale, si îndeosebi a vietii culturale, în care cerceteaza critic aceasta realitate, propunând reforme pentru îndreptarea ei; sau lucrari în care expune rezultatele activitatii reformatoare întreprinse sub îndrumarea lui.
Între lucrarile lui Dimitrie Gusti si activitatea lui creatoare la institutii întrepatrunderea este atât de mare, încât numai cu greu se poate trage o linie de despartire între ele. Caci fiecare lucrare a lui cuprinde, manifestat sau virtual, fie un program de actiune, fie o dare de seama asupra unei actiuni. Acest lucru îl subliniaza de altfel si titlul revistei al carei ctitor este.
Sa cercetam pe scurt studiile cuprinse în fiecare grup.
A. Studii si recenzii în care expune critic teorii si fapte ale altor cercetatori
a) Despre personalitati si sisteme
5 Kant, un centenar de la moartea lui, 1904.
8 Gabriel Tarde - Eine Skizze zur Wiederkehr seines Todestages, 1906.
29 In Memoriam: A. D. Xenopol, 1921; S. M., 545.
34 C. Radulescu-Motru, 1924; S. M., 557.
36. Thomas Garrigue Masaryk. O caracterizare, 1926; S. M., 567.
38 Personalitatea lui Vasile Pârvan. Un model academic, 1928; S. M., 551.

41 Ion Bianu, 1928.
- Dionisie Roman, în "Boabe de grâu", 1933.

Studiul despre A. D. Xenopol analizeaza teoriile acestui gânditor si expune functia lui creatoare culturala, precum si însemnatatea ei pentru natiunea româneasca.
Studiul consacrat d-lui Radulescu-Motru, raspuns la discursul de receptie al acestuia, da prilej profesorului Gusti sa opuna conceptia sa dinamica a natiunii, conceptiei realiste a d-lui Radulescu-Motru si sa expuna conceptia sa despre misiunea reformatoare a culturii nationale.
Studiul privitor la Masaryk ilustreaza viata unuia din acei "pedagogi sociali" ai natiunilor al caror rol a fost aratat mai sus, când am expus conceptia politica a Profesorului.
Studiul închinat lui Vasile Pârvan - unuia din prietenii cei mai apropiati ai Profesorului, unit cu el prin tovarasia de nazuinte nationalist-culturale - evoca viata spirituala a acestuia, conturându-i fizionomia culturala.
b) Despre carti si articole
Recenzia unei carti asupra lui V. Conta de I. A. Radulescu-Pogoneanu, 1902.
4 Recenzie sistematica a cartilor lui:
G. Schmoller, Grundriss der allgemeinen Volkswirtschaftslehre;
W. Sombart, Der moderne Kapitalismus;
W. Oncken, Geschichte der Nationalökonomie;
G. Tarde, Psychologie economique, 1904.
7 Recenzia cartii lui:
Fr. von Liszt, Strafrechtliche Aufsätze und Vorträge, 1905.
9 Recenzia cartii lui:
Frank Alengry, Condorcet;
Leon Pontet, D'ou nous venons, 1906;
10 Recenzia cartii lui:
B. Torsch, Die Einzelne und die Gesellschaft;
Acille Loria, La morphologie sociale, 1906;
11 Die soziologischen Bestrebungen in der neueren Ethik, 1908.
12 Nota asupra tendintelor psihologiste în miscarea de reforma a dreptului penal si a procedurii penale în Germania, 1908.
14 Recenzia cartii lui:
L. Duguit, Le droit social, le droit individuel et les transformations de l'Etat, 1909.
16 Recenzia câtorva carti privitoare la Aristotel si la Platon:
B. Loenig, Geschichte der Strafrechtlichen Zurechnungslehre, vol. I, Die Zurechnungslehre Aristoteles;
C. Piat, Aristoteles;
H. Reader, Platons philosophische Entwiscklung, 1909.
27 Arta de a conduce si de a se conduce în societate de V. Conta, 1920.

Recenziile sale cuprind domeniul vast al eticei, al economiei, al dreptului penal, al politicei externe si sociale, al istoriei filosofiei antice.
Recenziile sunt lucrari serioase, care au fost în chip deosebit pretuite, fiind utilizate ca baze de discutie de catre criticii autorilor recenzati.
Cercetând aceste recenzii putem reconstitui firul calauzitor al gândului Profesorului în faza lui de formatie, evolutia preocuparilor lui,

inventarul influentelor suferite. Nu fara însemnatate este întâlnirea printre recenzii a unor lucrari despre Aristotel, tocmai în momentul în care D. Gusti îsi lamurea ultimele temeiuri ale doctrinei sale despre vointa sociala. Aceata coincidenta este mai însemnata, desigur, decât cea rezultând din adiacenta acestor recenzii cu catedra de Istoria filosofiei antice a Facultatii de la Iasi, ce i s-a oferit în urma acestor studii.
B. Expuneri teoretice de ansamblu, sau fragmentare, consacrate sistemului si metodei sale de cercetare
a) Despre sistem
2 Egoismus und Altruismus. Zur soziologischen Motivation des praktischen Wollens, 1904.
15 Sozialwissenschaften, Soziologie, Politik und Ethik, in ihrem einheitlichen Zusammenhang - Prolegomena zu einem System, 1909.
17 Introducere la cursul de Istoria filosofiei grecesti, etica si sociologie, 1910; S. M., 24.
18 Despre natura vietii sociale, 1910.
25 Realitate, stiinta si reforma sociala, 1919; S. M., 3.
28 Comunism, socialism, anarhism, sindicalism si bolsevism, 1920; S. M., 469.
47 Sociologia - schita unui sistem de sociologie, 1932.
52 Sociologia militans - Introducere în sociologia politica, 1935.
54 Elemente de sociologie, 1935.
64 Sociologie româneasca, 1936.
67 Cunoasterea sociologica si actiunea culturala, 1936.
69 Sociologia unitatilor sociale, 1936.
- Cercetari partiale si cercetari integrale sociale, [în] "Soc[iologie] româneasca", nr. 10, 1936 (40).
b) Despre metoda
49 Sociologia monografica, stiinta a realitatii sociale, 1934; S. M., 42.
53 La monographie et l'action monographique en Roumanie, 1935.
61 Temeiul muncii echipelor studentesti: monografia, 1935.
Temeiurile teoretice ale cercetarilor monografice, în "Soc[iologie] româneasca", nr. 7-9, 1936 (44).

Materia acestor studii a fost cercetata cu prilejul expunerii conceptiilor Profesorului, asa ca nu mai e cazul sa revenim aici.
C. Cercetari stiintifice concrete, consacrate câtorva unitati si probleme, în care aplica realitatii sociale metodele lui de cercetare
a) Despre unitatile sociale
26 Problema natiunii, 1919; S. M., 160.
30 Individ, societate si stat în Constitutie, 1922; S. M., 99.
31 Partidul politic, 1922; S. M., 121.
35 Societatea Natiunilor. Originea si fiinta ei, 1924; S. M., 206.
45 Problema federatiei statelor europene, 1930; S. M., 255.

Aceste studii cuprind, într-o desfasurare larga, care merge de la individ pâna la umanitate, sistemul sociologic si etic al unitatilor sociale. Profesorul arata cum fiecare unitate mai larga este, simultan, cadru spiritual de activitate si ideal, pentru cea subordonata, si în ce fel se realizeaza ierarhizarea justa a scopurilor fiecareia.
Individul izolat este pentru el o abstractie; statul, o functie organizatoare; partidul, un instrument de realizare a a idealului social. Singura realitate integrala este natiunea, unitate vie, înradacinata în realitatea sociala a cadrelor, dar orientata spiritual catre lumea

idealurilor umanitatii, formata din societatea de fapt a natiunilor, organizatie autonoma, de natiuni autonome, cu indivizi autonomi.
Dintre toate aceste studii, cel mai de seama este desigur acela consacrat Problemei natiunii.
Conceptia sa asupra natiunii este, în linii mari, urmatoarea. Ca de obicei, D. Gusti arata mai întâi insuficienta încercarilor unilaterale de a explica natiunea prin elementele unui singur cadru. Substituind apoi explicatiilor unilaterale, explicatia prin sinteza dinamica a cadrelor, D. Gusti arata, împotriva doctrinei realiste, conservatoare, a natiunii, care o confunda cu poporul, ca natiunea nu e un lucru facut, ci un lucru în curs de a se face, un proces, o existenta dinamica. Natura unitatilor ei este voluntara, dupa D. Gusti, fapt care-l apropie de teoreticienii voluntaristi, care-i gasesc temeiul în faptul autodeterminarii. Spre deosebire de acestia, însa, D. Gusti înlatura arbitrarul aderentei individuale, contractul unilateral, înlocuindu-l cu aderenta colectiva, motivata de comunitatea cadrelor.
Masura natiunii nu o gaseste însa în ea însasi, ci în actiunea ei culturala, prin care participa la creatia si îmbogatirea umanitatii cu valori universale.
b) Despre relatii si procese sociale
3 Die Donaufrage, 1904.
6 Die Grundbegriffe des Pressrechts. Eine Skizze, 1905.
13 Die Grundbegriffe des Pressrechts. Eine Studie zur Einführung in die pressrechtlichen Probleme, 1908.
22 Sociologia razboiului, 1915; S. M., 314.
42 Cu prilejul aniversarii de zece ani de la unirea Ardealului, Banatului si a partilor locuite de Românii din Ungaria la Vechiul Regat, 1928; S. M., 200.
57 8 Iunie, ziua Regelui, ziua Tarii, 1935.

Dintre aceste studii, cel mai de seama e cel consacrat sociologiei razboiului. Studiul sau este construit pe acelasi plan vast, ca si cel consacrat natiunei. La fel, D. Gusti înlatura mai întâi explicatiile unilaterale, printr-un singur cadru, spre a pune în relief principiul unificator al fenomenului: conflictul de vointe sociale, fiecare cu temeiurile ei particulare. Vointa de a învinge si de a-si impune idealul sau este factorul dinamic esential care genereaza acest proces si care îsi subordoneaza toate manifestarile.
De asemeni, însemnat e stadiul închinat unirii Provinciilor Românesti, în care dezvolta ideea misiunii culturale a României, dupa realizarea unitatii politice a natiunii românesti.
D. Lucrari consacrate studiului politic al realitatii sociale si îndeosebi a vietii culturale, în care cerceteaza critic aceasta realitate, propunând reforme pentru îndreptarea ei; sau în care expune rezultatele activitatii reformatoare întreprinse sub îndrumarea lui:
a) Despre organizarea culturii în ansamblu
24 Asociatia pentru studiul si reforma sociala în România. Câteva lamuriri, 1918; S. M., 21.
32 Fiinta si menirea Academiilor, 1923; S. M., 395.
- Anteproiect de organizare a culturii, 1927; S. M., 447.
40 Politica culturii si statul cultural, 1928; S. M., 428.
43 Problema organizarii muncii culturale, 1929; S. M., 450.
44 Institutul Social Român. Dupa zece ani de lucru, 1929; S. M., 418.
- Spiritul cooperatist si cooperatia, 1930; S. M., 464.

- Menirea Radiofoniei Românesti si Universitatea Radio, 1930; S. M., 456.
- Radiofonia si scoala, 1930; S. M., 461.
48 Politica scolara în cadrul statului cultural, 1933.
50 Un an de activitate la Ministerul Instructiei, Cultelor si Artelor, 1934.
55 Les Fondations Culturelles Royales de Roumanie, 1935.
56 Die königlichen Stiftungen Rumäniens, 1935.
b) Despre organizarea vietii universitare
19 Ein Seminar für Soziologie, Politik und Ethik an der Universität Iassy, 1912.
20 Necesitatea reorganizarii Bibliotecii Centrale de pe lânga Universitatea din Iasi, 1913.
21 Întemeierea Bibliotecii si Seminariilor de pe lânga Universitatea din Iasi. Un sistem de propuneri cu numeroase documente si planuri anexe, 1914.
23 Studii sociologice si etice, 1915.
37 Universitatea sociala, 1925.
39 Universitatea sociala (Prefata la Calauza studentului), 1928; S. M., 365.
46 Îndreptar pentru studentul de la Facultatea de Filosofie si Litere din Bucuresti,1931.
66 Consideratii în legatura cu un concurs universitar, 1936.
c) Despre organizarea culturii populare
- Cultura poporului, 1922; S. M., 442.
51 Idei calauzitoare pentru munca culturala la sate, 1934.
58 Chezasia unei munci rodnice: caminul cultural, 1935.
59 Fundatia Culturala Regala "Principele Carol" si învatatorii, 1935.
60 Catre echipe. Despre "Curier", 1935.
62 Un scop al muncii noastre: Muzeul Satelor Românesti, 1935.
63 La încheierea muncii, 1935.
65 Învataminte si perspective din munca echipelor studentesti, 1936.
68 Muzeul Satului Românesc, 1936.
70 Scolile taranesti, 1936.
71 Scoala primara si cultura poporului, 1936.
72 Tot despre scolile taranesti, 1936.

Aceste studii dezvolta ideile fundamentale care stau la temelia activitatii sale practice. Cele care au vreo legatura cu activitatea lui didactica vor fi cercetate o data cu expunerea chestiunilor respective.

Dupa cum se vede, cea mai mare parte a lucrarilor publicate ale profesorului Gusti nu sunt carti, ci studii. Întocmite fie pentru conferintele Institutului Social Român, fie pentru "Arhiva...", sau pentru alte prilejuri, aceste studii sunt însa întotdeauna expuneri de cel mai mare pret asupra problemelor cercetate de ele.
Metoda lui de expunere îmbratiseaza succesiv: 1) cercetarea sistematica a literaturii chestiunii si critica ei; 2) desprinderea faptelor esentiale prezentate în aceasta literatura; 3) stabilirea raporturilor reale dintre ele si construirea sistemului acestor raporturi. În sfârsit, 4) stabilirea implicatiilor practice ale acestui sistem.
Stilul Profesorului e vioi si elegant, alternând fraza rapida, incisiva a stilului natural, cu fraza bogata, dezvoltata în perioade echilibrate, a stilului nobil.

Cea mai mare parte a acestor studii au fost adunate în Sociologia militans, carte care, în conceptia Profesorului, e destinata sa reprezinte aspectul dinamic, activ al gândirii lui; materia cursurilor trebuind sa constituie a doua parte, cea stiintifica, a sistemului: "sociologia cogitans". Cum am vazut, cele doua planuri se întrepatrund însa atât de strâns în gândirea Profesorului, încât cele mai multe lucrari se pot situa pe amândoua planurile cugetarii sale.
Dintre lucrarile publicate pâna astazi de Dimitrie Gusti sunt indispensabile pentru precizarea fizionomiei sale culturale, în afara de lectia inaugurala, urmatoarele lucrari:
1. cele doua studii consacrate teoriei si metodei de cercetare a vietii sociale:
a) Realitate, stiinta si reforma sociala;
b) Sociologia monografica;
2. cele cinci studii consacrate unitatilor sociale:
a) Individ, societate si stat în Constitutie;
b) Partidul politic;
c) Problema natiunii;
d) Originea si fiinta Societatii Natiunilor;
e) Problema federatiei statelor europene;
3. studiul consacrat unui proces social, intitulat:
a) Sociologia razboiului;
4. studiul consacrat doctrinelor sociale:
a) Individualism, anarhism, socialism, sindicalism si comunism.
Acestea constituiesc, la un loc, un fel de rezumat substantial, teoretic si aplicat, al gândirii Profesorului.
Dintre toate studiile, cel mai de seama, în care se poate afla concentrata întreaga lui învatatura într-un exemplu viu si care, la nevoie, ar putea servi drept unica ilustrare a sistemului sau, este studiul consacrat Problemei natiunii.
Nicaieri gândirea Profesorului nu s-a construit mai arhitectonic, argumentarea lui nu s-a dezvoltat mai riguros, doctrina lui nu s-a formulat mai articulat si mai pregnant, ca în acest studiu.
Poate numai în unele pasagii din raspunsul sau la discursul de receptie al d-lui [Radulescu-] Motru la Academie, fata de a carui doctrina a natiunii Profesorul avea sa încerce una din rarele precizari în care gândirea lui se articuleaza direct pe aceea a preopinentului.

IX. FORMELE ÎNVATAMÂNTULUI

Cursul
Transmiterea orala a sistemului
Tipologia didactica
Substanta, actiune si metoda
Fizionomia generala a învatamântului gustian
Dinamismul organizator

Instrumentele de lucru pe cari universitatea le pune la dispozitia profesorului pentru a-si îndeplini misiunea didactica sunt: cursul si seminarul.
Am vazut cum concepe profesorul Gusti functiunea cursului si a seminarului sau. Sa vedem cum le realizeaza.

N-am asistat personal la cursurile profesorului Gusti decât cu începere din anul 1921. Despre cursurile sale de la Iasi nu stim astfel decât din descrieri. Totusi, judecând dupa ideile dezvoltate în lectia inaugurala de care am vorbit si dupa un plan al cursului sau publicat înainte de razboi, ideile lui din aceasta perioada nu par a se deosebi de cele împartasite mai târziu, la Bucuresti.
Cursurile de sociologie si etica ale profesorului Gusti s-au dezvoltat an cu an. În primii ani, toata materia fiecarei discipline era expusa în cadrul câte unui curs de un singur an. Profesorul alterna cursul de sociologie (1921-1922 si 1923-1924), cu acel de etica (1922-1923 si 1924-1925). Cursul de estetica se facea de d-l Tudor Vianu.
Mai târziu, dupa 1925, cursul de sociologie a fost dezvoltat pe o perioada de doi ani, din care unul consacrat teoriei generale a cadrelor vietii sociale (1926-1927) si celalalt teoriei generale a manifestarilor sociale (1927-1928). În rastimp, Profesorul facea, separat, cursul de etica.
În ultima vreme, cu sporirea timpului de scolaritate impusa studentilor, cursul de sociologie al profesorului Gusti tinde sa se dezvolte pe o perioada de trei ani: primii doi consacrati teoriei cadrelor si manifestarilor, al treilea, unitatilor, relatiilor, proceselor si tendintelor sociale care, din pricina lipsei timpului, erau oarecum neglijate în ciclurile precedente. Cursul de etica pare a se desdoi si el, Profesorul expunând un an etica sistematica, iar în celalalt, paralel cu tendintele sociologice, etica politica. De asemenea, d-l Vianu face, pe lânga cursul de estetica, un curs introductiv de filosofie a culturii cu studentii anului preparator.
Din cursurile facute, au fost editate mai cu îngrijire si pot fi folosite înca: cursurile de sociologie din 1925-1926, 1926-1927 (Stahl) si 1931 (Amzar); mai putin, cursul de etica din 1928 (A. Ionescu), si mai mult, cel din 1931 (Amzar).
Am expus mai sus conceptia generala a profesorului Gusti asupra sistemului de stiinte sociale, asa cum o gasim formulata înca de la începutul carierei lui didactice. Am expus de asemeni si conceptiile sale speciale asupra societatii si asupra purtarii omenesti, asa cum au fost dezvoltate în cursurile sale de sociologie si etica ori în studiile sale publicate în rastimp.
Sa încercam sa precizam aci fizionomia cursurilor sale în genere, precum si a activitatii sale seminariale.

Învatamântul universitar în genere, si cel românesc în special, cunoaste mai multe tipuri de profesori.
1. Întâlnim astfel, la catedra, un prim tip de profesor, subiectiv si dinamic. De obicei, naturi puternice si personale, framântate de problemele lor proprii, fara întelegere pentru munca altora si incapabili sa se orienteze în realitate altfel decât prin daruiri totale, profesorii din aceasta categorie dispretuiesc bibliografia, dibuirile si informatia exacta. Ei îsi stapânesc materia intuitiv, în sinteze mari de fapte, pe care le însufletesc prin raportarea lor necontenita la actualitatea vie. Ideile lor sunt idei-forte; lectiile, aluzii la evenimentele din jur; lucrarile lor, polemici împotriva altor pozitii, construite uneori numai din nevoia rafuielii. Lirici si temperamentali, exclusivisti, darâmatori de idoli si rasturnatori de perspective, rascolitori de suflete, semanatori de idei si creatori de curente, acesti profesori covârsesc prin activitatea lor proprie, dar strivesc pe a celor din jur. Glasul lor

se aude afara din universitate. Ei pot dinamiza, în anumite împrejurari, masele, concentrând în jurul lor, în clipele esentiale, toata atentia multimii. Atunci, profesorul devine "profet" si glasul lui hotaraste o clipa destinele obstii. Dar odata "ceasul lui" trecut, nu ramâne decât amintirea unei flacari, ori a unei scântei de sus. Risipita vraja, ascultatorul trebuie sa-si adune sufletul din cenusa.

2. Totdeauna în opozitie cu acest tip, întâlnim, în viata universitara, pe un altul, substantial si obiectiv.

Contemplativ, preocupat mai mult de adevar decât de bine, si mai mult de ce trebuie sa stie, decât de ce are de facut, potolit, dezinteresat, dispretuind agitatia actualitatii spre a pluti, olimpian, în sfera valorilor pure, profesorul din aceasta categorie prefera, în locul atractiei capricioase a masei, tovarasia sigura a elitelor, societatea cartilor si a egalilor sai. El nu se adreseaza deci, de obicei, multimilor, si când o face, uneori, e numai pentru a o preveni sa nu se lase ispitita de vraja subiectiva a individualistilor. Si glasul lui, de obicei, nu e ascultat. Sintezele nu îi displac; dar nu le încearca niciodata, pâna ce n-a verificat, în amanunt, temeinicia fiecarui element. Totdeauna riguros, documentat, migalos, atent la amanunte, preocupat ca expresia sa nu-i depaseasca gândul, întelegator critic, retezator de avânt si îndreptator de greseli, ideile lui sunt, de cele mai multe ori, puneri la punct. Lectiile lui sunt predanie de adevar, expuneri concrete a ceea ce s-a facut si a ceea ce a mai ramas de facut într-un domeniu definit. Lucrarile lui, în sfârsit, sunt contributii cinstite la progresul stiintelor, si confrunta, de obicei, rezultatele experientei si reflectiilor proprii cu cercetarile mai vechi. Transmitând numai cunostinte verificate, învatamântul lor, daca nu entuziasmeaza, instruieste.

Explicatia existentei acestor doua tipuri tine în parte de deosebirea psihologica dintre tipul subiectiv si [cel] obiectiv, în parte de îndoita modalitate de existenta a actiunii sociale. Învatamântul fiind si el o actiune sociala, ca orice actiune de acest fel, poate fi orientata spre lucrurile gata facute, sau spre cele în curs de a se face. Substanta fiind corelata obiectivitatii si subiectivitatea actiunii, existenta celor doua tipuri nu e greu de lamurit.

3. Între tipul profesorului "substantial", care preda materia completa a manualului sau tratatului de specialitate, fara sa-i pese de participarea studentilor la curs, si tipul de profesor "dinamic", care se multumeste sa entuziasmeze pe studenti pentru materia predata, prin perspectivele pe cari le deschide cursul sau asupra ei, dar care lasa exclusiv pe seama lecturii acestora cunoasterea ei efectiva,

Dimitrie Gusti reprezinta un al treilea tip, "metodic", de profesor a carui principala atentie nu e nici sa predea materia stiintei în mod impersonal, ca pentru carte, sub specie aeternitatis, si nici numai sa entuziasmeze o clipa pentru ea; ci sa deprinda pe studenti cu mânuirea instrumentelor de lucru, a tehnicilor, a literaturii, în asa fel încât acesti studenti, deveniti la rândul lor independenti, sa poata crea stiinta ei însisi.

Tipul acesta al profesorului "metodic", pe care îl întruchipeaza Dimitrie Gusti, reprezinta o sinteza a celorlalte doua tipuri. (Una din sinteze.) Ceea ce uneste aceasta sinteza e dinamismul, cu obiectivitatea. Ceea ce exclude, e contemplatia si subiectivitatea.

Ca si tipul dinamic, tipul metodic e un tip activ. El nu contempla ideile în eternitate, ci lucreaza pentru timp. Dar, spre deosebire de tipul activ propriu-zis, el nu se daruieste niciodata clipei, sub impresia subiectivitatii.
Preocupat sa cunoasca tot ce s-a facut, ca si tipul substantial, el e preocupat, ca tipul dinamic, si de tot ce urmeaza sa se faca! Dar pentru a se hotarî, el nu procedeaza intuitiv, ca cel din urma, ci reflexiv, ca cel dintâi.
Experienta stiintifica acumulata, în loc sa fie însa transmisa de el dogmatic, ca substanta de asimilat, gata facuta, în felul în care procedeaza tipul substantial, e transmisa de el în mod critic si activ, ca instrument de lucru, ca metoda.

Organizarea nu e însa posibila fara plan, fara mijloace de lucru, fara cadre.
Functiunea care uneste dinamica cu obiectivitatea e spiritul de organizare. De aceea, Dimitrie Gusti e în vesnica framântare pentru aflarea acestuia.Curios, activ, întreprinzator, nascocitor de probleme, descoperitor de oameni si fauritor de mijloace, experimentator, fara preget, de idei, stimulator de energii si ordonator de eforturi, Dimitrie Gusti n-a abordat odata o problema fara ca de pe urma lui sa nu apara, mai întâi un plan, apoi o echipa de lucru si la sfârsit o institutie.
Aceeasi pozitie sintetica determina orientarea sociala a învatamântului sau. Dornic de a se gasi între egali, ca si profesorii de al doilea tip, Dimitrie Gusti nu ramâne totusi surd ca ei, la chemarea masei.
Colaborarea lui cu egalii se savârseste pentru masa, misiunea elitelor fiind subordonata, dupa el, destinului colectivitatii. Daca el intra prin urmare în arena, alaturi de profesorii obiectivi, în primul rând pentru a denunta maselor primejdia înselaciunilor subiectivitatii; el nu se retrage îndata dupa aceea, ca acestia, iarasi în turnul de fildes; ci cheama elitele sa coopereze pentru ridicarea maselor. "La treaba buna, cei buni s-aduna: mult pot, putini buni, împreuna" pare a fi, pentru el, un cuvânt de ordine. Daca deci, în primul moment, actiunea lui nu va fi niciodata alaturi de aceea a razvratitorilor de mase, actiunea lui nici nu se va risipi, ca a acestora, cu trecerea clipei de elan! Ceea ce s-a închipuit odata, într-o clipa de avânt, trebuie înfaptuit dupa aceea, metodic. Continuitatea efortului organizat stimuleaza actiunea în chip mult mai eficace decât biciuirea trecatoare a entuziasmului.
Astfel, ideile lui sunt, toate, metode de folosire organizata a mijloacelor de lucru existente si îndemnuri la cooperarea metodica a specialistilor în folosul maselor. Cursurile lui sunt predarea unui instrument de lucru; seminariile, deprinderea mânuirii lui. Cât despre lucrari, ele sunt, toate, viziuni de santier: buletine de analiza a mijloacelor tehnice de care dispune stiinta, la un moment dat, pentru cercetarea unei anumite probleme, planuri de lucru pentru un proiect si un sector determinat, sau expunerea rezultatelor provizorii obtinute prin aplicarea metodelor, într-un anumit domeniu.
Tipul acesta de profesor, foarte frecvent în Apus, e destul de rar în Universitatea româneasca, în care predomina tipul substantial sau cel dinamic.
Paralela precedenta contureaza un prim cadru pentru definirea activitatii didactice a profesorului Gusti. Nediscutabil pare faptul ca Profesorul este în primul rând un mare organizator al stiintelor si al actiunii

sociale românesti. Profesorul e însa mai mult decât atât. El e si un mare animator al vietii noastre culturale.

Un duh neastâmparat, iscoditor, vesnic mobil, îl îndeamna sa nascoceasca necontenit lucruri noi, mereu altele, programe noi, institutii noi, activitati noi. Alaturi de el, oamenii cei mai tenaci se uzeaza repede, si ideile cele mai fecunde, la fel. Caci oamenii, ca si ideile, nu se maturizeaza la el, deosebit de activitatea lor faptuitoare, ci chiar în cursul faptuirii lor. Îndata ce s-au maturizat, fiecare devine autonom, integrându-se, de bunavoie, mai departe în lucrarea comuna. Chiar institutiile pe care Dimitrie Gusti le întemeiaza, de îndata ce devin viabile, îsi dobândesc autonomia. Câte creatii de ale lui n-au ajuns astfel sa faca faima altora? Dar ce importa?

Vin îndata altele la rând.

De aceea, profesorul Gusti nu e niciodata singur. În jurul lui roiesc totdeauna tot soiul de cercetatori, vizionari, oameni practici. Orice intentie de înfaptuire i s-ar sugera e imediat cântarita si, daca e judecata temeinica si ofera posibilitati de realizare, e imediat sprijinita. Propunatorul primeste sugestii, sprijin material si moral, mijloace de lucru. E pus în legatura cu cei pe care ideea lui e chemata sa-i intereseze. Si, dupa el, vine altul, si altul. Si fiecare e primit la fel.

Fara sa vrem, gândul comparatiei ne duce la ceilalti doi mari dascali ai Universitatii românesti contimporane, vorbesc de d-nii Iorga si [Radulescu-]Motru. Între linistea celui din urma si nestâmparul celui dintâi, Dimitrie Gusti e grabit sa creeze, ca si primul. Pentru el, timpul nu iarta. Creatia este pentru timp. Nu pentru eternitate. Ce poti sa faci, fa îndata! Dar neastâmparul sau creator nu se margineste numai sa scrie carti si sa antreneze oameni dupa sine. Firea lui e setoasa de ordine si realitate. Ce s-a închipuit trebuie imediat concretizat în fapta. Trebuie institutionalizat. Nazuinta nestabila trebuie sa se fixeze, prin munca unui corp social definit, printr-o echipa. Aci, Profesorul se apropie mai mult de d-l [Radulescu-]Motru.

Omul acesta care uneste în chip atât de neasteptat neastâmparul creatiei si spiritul organizator, verva si luciditatea; omul acesta atât de bine informat întotdeauna, atât de exigent si de ironic când critica falsele valori, neinformatia, superficialitatea, necorectitudinea, prostia - este în fond un entuziast, gata sa vibreze la cel dintâi gest de elan ori de bunavointa, dezinteresate. E în el un duh de tinerete nebiruita, care biruie pe toti, care cucereste, stimuleaza, scoate oamenii din fire si-i îndeamna sa-si încordeze puterile la maximum.

Grija lui de capetenie se îndreapta totdeauna spre ce mai e de facut. Recunostinta lui, catre cei care la chemarea lui raspund: gata! Dojana lui întâmpina mai ales pe lenesii care se codesc sa-si iasa din ale lor; si mustrarea lui pe siretii care simuleaza osteneli, fara sa se urneasca. Mai curând sau mai târziu, toti, fara exceptie, sfârsesc prin a fi "deceptii". Ceea ce nu împiedica pe Profesor ca, la prima ocazie, sa reînceapa!

Ceea ce-l fereste de deziluzii mai grave este faptul ca entuziasmul sau e totdeauna activ, orientat spre fapta. Niciodata nu l-am vazut multumit de ce a facut, dar întotdeauna încântat de ce va face.

Necontenit deceptionat de oameni, dar necontenit iluzionat asupra omului si posibilitatilor lui; asa l-am cunoscut pe profesorul Gusti, de-a lungul carierei lui didactice, de când am început a lucra cu el.

Stai câteodata si te miri, cum - în tara aceasta rasariteana, coplesita de lene si tembelism, în care toate entuziasmele sfârsesc prin a se irosi în scepticismul si indiferenta generala, înmormântând, mai curând sau mai târziu, orice avânt - energia acestui om a ramas tot atât de proaspata si de neistovita, ca la începutul carierei!
Daca te gândesti ca activitatea lui organizatoare se înfaptuieste în domeniul cel mai complex si nestabil, care e acela al relatiilor sociale; daca te gândesti ca, în savârsirea ei, Profesorul se loveste, la fiece pas, de inertiile si nesigurantele temperamentale ale colaboratorilor, de ineptiile si rutina birocratica a autoritatilor, de opozitia surda, ba chiar si de sabotarea directa a cercurilor interesate; si ca, pentru a le birui, trebuie sa le ciocaneasca necontenit, sa le scoata din fire, sa sparga tiparele vechi, calapoadele dupa care lucrurile merg anapoda, dar merg; îti dai seama de prodigioasa activitate de adaptari si de nuante, de insistente si rezerve, dar si de intransigenta, uneori, pe care trebuie sa le foloseasca omul hotarât sa biruiasca.
Sa nu se creada însa ca aceasta extrema elasticitate spirituala a efortului gustian nu-si are limitele ei. Fara anumite neputinte si refuzuri, plasticitatea ar putea dovedi existenta unui spirit amorf. Nu e cazul. Lucrurile pe care profesorul Gusti nu le poate suferi sunt categorice si pot fi precis enumerate. Inventarul lor va servi la conturarea definitiva a profilului profesoral.
Lucrurile pe care Dimitrie Gusti nu le poate suporta, cele cu care nu se împaca, cu nici un pret, sunt: 1) empirismul, nepriceperea, amestecul, necompetentii; 2) munca nesistematica, impresionismul; 3) lipsa de informatie, nestiinta, incultura; 4) necorectitudinea; 5) necuviinta, lipsa de tinuta stiintifica; 6) dezorganizarea; 7) izolarea, interiorizarea contemplativa, solipsismul, refuzul de a coopera; 8) interesarea, lipsa de generozitate si tendinta de a specula oamenii si situatiile.
Cu aceste precizari deslusim mai exact chipul profesorului Gusti. Figura lui nu e nici "profetica", cum e a lui Nicolae Iorga, nici "olimpiana", ca a elevilor lui Maiorescu. Proteica si sociala, în cel mai înalt grad, ea îmbina, deopotriva, sinceritatea marilor momente cu politetea necesara convenientelor marunte. Calitatea esentiala a personalitatii lui este dinamismul ei obiectiv si organizator, "animatia" pe care o imprima oricarui lucru de care se apuca.
Un mare organizator si animator cultural! Un exemplar modern din rasa care a dat altadata omenirii pe colonizatorii, fauritori de civilizatii. Unul din acei "pedagogi ai vointei sociale" care au de realizat cea mai înalta misiune sociala din câte se pot închipui, aceea de a crea vietii forme si temeiuri noi si de a dezvolta constiinta contimporanilor asupra lor însisi si asupra telurilor actiunii lor.

X. SEMINARUL

Misiunea lui. Formarea personalitatii cercetatorilor
Originea aplicatiilor sistemului
Monografiile sociologice si etice
Spiritul seminarului
Munca de echipa

Daca cursurile profesorului Gusti alcatuiesc forul în care se transmite instrumentul de cercetare ce-l constituie sistemul sau, seminariile lui reprezinta atelierul în care se deprinde mânuirea acestui instrument. Principalul obiectiv al lucrarilor de seminar îl constituie, deci, formarea personalitatii cercetatorilor sociali.
Nu o data Dimitrie Gusti nu se sfieste sa învete pe studenti "secretele profesionale" ale mestesugului carturaresc. La cursurile si seminariile lui insista totdeauna asupra bibliografiei, cu o migala pretioasa si cu o pasiune admirativa pentru informatia corecta si complexa asupra problemelor puse în discutie. Învata pe studentii sai cum se citeste o carte, cum se adnoteaza, cum se extrag pasagiile de utilizat si cum se folosesc. Cum se citeaza, cum se redacteaza textul provizor si cel definitiv si cum se tipareste un articol de ziar, de revista sau o carte. Preocuparea aceasta de initiere tehnica si de progresele stiintifice ale studentilor sai e aproape unica în Universitatea româneasca în care profesorii sunt preocupati mai mult de ideile lor decât de formarea elevilor.
Astfel, în vreme ce unii profesori, mai mult sau mai putin straluciti, gelosi de informatia lor - obicei specific culturilor înapoiate, în cari stiinta mai poate fi monopolizata -, ascund studentilor cu grija propriile lor izvoare de informatie, pentru a-si pastra, macar astfel, superioritatea si distanta fata de acestia, Dimitrie Gusti te întâmpina întotdeauna cu ultima informatie, îti pune la dispozitie cartile lui proprii, cauta mijloacele sa te puna în contact cu cercetatorii competenti de îndata ce te vede preocupat de o chestiune. La fel, în vreme ce alti profesori, gelosi de renumele câstigat de elevii lor, se întorc ca Saturn împotriva acestora ca sa-i distruga de îndata ce cuteaza sa emita vreo parere originala deosebita de a lor - Dimitrie Gusti îsi sprijina studentii cu toate puterile lui si se bucura de izbânzile lor ca de niste izbânzi proprii.
Nu e, deci, de mirare ca, în aceste conditii, Dimitrie Gusti a facut scoala în Universitatea româneasca si ca, mai mult decât oricine, a creat si a impus valori.
Seminariile conduse de profesorul Gusti au suferit, de-a lungul timpului, numeroase prefaceri, dezvoltându-se paralel cu problemele iscate la cursurile sau în lucrarile lui.
Despre ce au fost seminariile de la Iasi nu avem informatii decât indirect, din ceea ce a scris D. Gusti în revistele straine asupra acestui seminar, precum si din lucrarile tiparite ale acestuia. Si una si celelalte arata ca între seminarul de la Iasi si primele seminarii din Bucuresti ale profesorului Gusti n-au existat deosebiri esentiale. Amândoua aveau ca obiect o tema generala, desfasurata în mai multe probleme.
Tema era astfel aleasa, încât problemele sa aiba un aspect stiintific general si un caracter de aplicatie concreta. Fiecare student alegea câte o problema, iar dintre toti studentii care preparau acelasi subiect, se desemna unul ca referent, ceilalti, coreferenti, trebuind sa participe la colocviul care urma totdeauna dupa citirea lucrarii.
Un an, seminarul se ocupa cu cercetarea desfasurarii istorice a doctrinelor; alt an, cu cercetarea sistematica a problemelor. Îmi amintesc desigur de acele vremi în care seminarul, condus direct de Profesor, se tinea în sala a V-a a vechei Universitati si studia doctrinele politice ale lui Machiavelli (Radu Budisteanu), Hobbes (Al. Claudian) sau Jean-Jacques Rousseau (Gabrea), ca si de seminariile în

care se studia problema cadrelor: biologic (Facaoaru), istoric (Pasa), sau problema unitatilor sociale, clasele (I. C. Petrescu).
Studentii erau obligati sa cerceteze un anumit numar de carti fundamentale recomandate de Profesor, apoi sa-si completeze bibliografia singuri, cu ultimele lucrari aparute asupra subiectului.
Profesorul aducea totdeauna în sala cartile despre care se discuta si le facea sa circule, pentru ca studentii sa le cunoasca; dadea indicatii asupra felului în care trebuiesc citite si folosite. Evoc în gând amintirea acelor seminarii!
Discutia se isca totdeauna, aprinsa. Tineretul punea patima si problemele erau pasionante. Cu blândete uneori, alteori cu ironie si câteodata chiar taios, Profesorul deprindea pe studenti sa fie corecti în tinuta si continutul comunicarilor, înlaturând taria invectivelor menite sa ascunda slabiciunea argumentelor si parada de eruditie când nu era decât de suprafata. Orice idee era primita, cu conditia sa aiba valoare de argument, discutata si lamurita. Profesorul nu admitea însa improvizatiile studentilor, chiar destepti, care nu urmareau decât "sa faca efect" asupra colegilor. Când preopinentul era îndraznet, Profesorul nu se sfia sa ironizeze crunt pe delincvent, cu un ton autoritar, restabilind ordinea îndata.
Mi-aduc aminte de indignarea Profesorului fata de un student al lui, dintre cei mai buni, dar tare intransigent în vorba, care a îndraznit sa califice, în cursul discutiei, drept "canalie" pe Machiavelli. Zadarnic a sarit Alexandru Vianu, pe atunci student, sa arate ca, fata de ideile vremii, "Principele" lui nu e un monstru, ci "omul politic" obisnuit. Preopinentul s-a încapatânat, ridicând tonul, pâna a rostit epitetul injurios la adresa florentinului. Era desigur o copilarie! Dar Profesorul nu a admis-o. A raspuns tare de tot, si nu stiu daca n-a poftit pe preopinent afara! Ne-am mirat atunci de aceasta vehementa. Astazi o înteleg mult mai bine. Caci ceea ce cauta sa impuna Profesorul prin seminar nu erau numai idei, dar si o tinuta intelectuala si etica fata de idei, un anumit respect fata de demnitatea cugetarii, care-ti impune curtenie si stapânirea de tine, chiar atunci când combati pe adversar.
Tot atât de rau primite, ca si invectivele, erau "cliseele retorice", conceptele gata facute, adunate de pe ulita. Amândoua, apanagiul stilului asa-zis "gazetaresc". Profesorul, care toata viata a visat înfiintarea unui institut de presa, avea groaza de asemenea "gazetarie". Avea, de asemeni, oarecare temere de "geniile" pustii, de "sfertodocti" cum îi placea sa-i numeasca cu o vorba a lui Pârvan; cu toate ca personalitatile puternice îl interesau pâna într-atâta, încât studentii cârteau ca ar fi având "superstitia valorilor".
În anul 1923, când izbucneste greva studenteasca, Dimitrie Gusti gasese cel dintâi prilej, în Bucuresti, sa foloseasca lucrarile seminarului la rezolvarea problemelor sociale de imediata actualitate.
Aci se vadeste, în chip minunat, caracterul metodic al învatamântului sau.
În vreme ce Universitatea sta închisa pentru marea masa a studentilor, cari risipiti pe ulita îsi striga sentimentul vag al unei nevoi de actiune fara ideal precis, Dimitrie Gusti îsi aduna studentii în fostul local al Bibliotecii Pedagogice a Casei Scoalelor. Acolo, la mesele din salile Casei Macca, pusa la dispozitie de d-l Biber, bibliotecarul, adunati în jurul Profesorului, studentii în sociologie îsi împart munca. Unii desfrunzesc fisierele bibliotecii spre a gasi literatura explicativa a miscarii studentesti. Altii cerceteaza situatia comparativa. Aplecati

asupra Nationalitatii în arta a d-lui A. C. Cuza, ei se caznesc sa înteleaga adevaratul concept al nationalismului. Între doctrina realista, care confunda natiunea cu poporul, si doctrina pur autodeterminista, care aseaza natiunea în arbitrar, îsi face loc în mintea lor adevarata idee a natiunii, întemeiata pe vointa trairii în comun, motivata de comunitatea de soarta, impusa de identitatea cadrelor si de asemanarea manifestarilor, precum si de nadejdea viitorului comun, inspirata de comunitatea idealurilor etice.
Studentii se pun pe lucru si dupa câteva luni, sub îndrumarea de fiecare clipa a Profesorului, Programul studentesc e gata de tiparit. Mai departe, vorbim de cuprinsul lui. Aci îi lamurim numai geneza.
Comunitatea de lucru a echipei din 1923 nu ramâne fara roade.
Furtuna trecuta si lucrarile intrate în fagasul lor normal, Profesorul trece la înfaptuirea dezideratelor programului, împreuna cu studentii. Rezultatul e Oficiul Universitar, care dainuieste pâna azi, trecut la Rectorat, si Cooperativa studenteasca , care, de asemeni, exista înca.
În curând, Profesorul avea sa dea studentilor o noua sarcina: alcatuirea "planului de cercetari monografice" si pregatirea acestor cercetari pe teren.
De la începutul anului scolar 1924-1925 studentii se pun pe lucru. Ce li se cere este sa faca o aplicatie a sistemului de cercetare la realitate. Metoda de lucru e aceeasi. Confruntarea planurilor si metodelor preexistente si critica lor. Însemnarea problemelor esentiale care revin în fiecare sistem si apoi rânduirea lor logica. Rând pe rând, sunt cercetati: Le Play, Tourville, Roux, Vignes, Bureau si alti cercetatori monografisti si etnografi. Nomenclaturile lor sunt comparate cu planul cursului din 1910 al profesorului Gusti. Si cam pe aproape de Pastele anului 1925, planul cercetarilor e gata. Îndata dupa Duminica Tomii, profesorul D. Gusti, d-l Vladescu-Racoasa, asistent, si studentii: C. Constantinescu-Mircesti, D. Prejbeanu, D. Georgescu, Gh. Popescu-Goicea, Ioan Costin, Gh. Dumitrescu, P. Ionescu, Ion Belcin, I. Decusara, V. Cârlogea si cu mine, ajunsi curând de pe urma de Alex. Popescu, pornesc catre Goicea-Mare din judetul Dolj, în cea dintâi cercetare monografica.
Aceasta expeditie de zece zile a "Argonautilor" monografiei în cautarea "lânei de aur" a realitatii românesti deschidea o epoca. Cercetarile echipelor arheologice ale lui Pârvan, care luptau sa reconstituie, dupa ramasitele pastrate în pamântul adânc si neprefacut al vechei Dacii, chipul vietii sociale si sufletesti a stramosilor nostri, vor fi întovarasite, de acum, de cercetarile echipelor monografice ale prietenului sau, luptând sa reconstituie, dupa observatiile facute direct asupra asezarilor, portului, credintelor, obiceiurilor, îndeletnicirilor, nadejdilor si ostenelilor oamenilor de la tara, chipul autentic al românului de astazi!
Cercetatori singuratici ai acestor lucruri mai fusesera desigur, dupa cum mai fusesera si cercetatori singuratici ai trecutului istoric. Pentru întâia oara însa, în stiinta sociala româneasca, se înjgheba aici o munca de echipa. O munca în colaborare, zi de zi, între cercetatori specializati în ramuri deosebite, care-si propuneau sa înteleaga împreuna, ceea ce în fapt traia ca un tot, dar nu fusese pâna atunci înteles decât în fragmente...
Convins ca o cercetare sociologica nu este posibila decât prin colaborarea specialistilor, din nefericire la noi înca nedeprinsi cu munca în comun, Dimitrie Gusti pornea cu studentii sai ca sa-i formeze la aceasta munca. Împartind rolurile strict: cosmologia: Prejbeanu;

biologia: Georgescu; psihologia: Costin; istoria: Popescu-Goicea; economia: Dumitrescu; manifestarile spirituale, limba si obiceiurile: Constantinescu; literatura si arta: P. Ionescu; religia si moralitatea: eu; manifestarile administrative: Belcin; economia si manifestarile politice: Vladescu-Racoasa - si rezervându-si siesi cercetarea "socialului" ca aspect special, si conducerea generala a echipei -, D. Gusti a izbutit, în zece zile de munca, daca nu sa înfaptuiasca cea dintâi monografie sociologica (pâna acolo va mai fi drum), cel putin sa masoare greutatile si sa jaloneze calea înlaturarii lor.
Mi-aduc aminte, ca acum, de seara în care, în vagonul-restaurant al trenului care ne aducea înapoi în Bucuresti, Profesorul a multumit echipierilor pentru munca înfaptuita.
Multumirea lui, ca totdeauna, era sobra. Dar în ochii lui era o bucurie greu de asternut în scris. A vorbit masurat, recunoscând greutatile drumului de strabatut, dar a vorbit cu caldura si entuziasm launtric. Vedea crescând frageda întreprindere stiintifica si multiplicându-se în zarea satelor numeroase pe care le strabateam din fuga. Si harta pe care studia devenea vie, aratatoare a unui viitor pe care l-as închipui în vis, daca nu l-as fi vazut aievea.
Întorsi în Bucuresti, munca a a urmat fara preget. Eu am plecat apoi în Franta, pentru studii. În timpul verii, primeam vesti. În 1926, din Rusetul Brailei; în 1927, din Nerejul Vrancei. În vara anului1928, am a gasit echipa la Fundul Moldovei în Bucovina. Eram acum peste patruzeci de insi. Si, printre noi erau specialisti încercati în disciplinele necesare ansamblului cercetarilor monografice, care consimtisera- prin ce minune? - sa iasa din turnul de fildes al preocuparilor lor, spre a lucra laolalta. Fireste, se muncea înca mai mult paralel decât împreuna, si destule greutati întâmpina colaborarea la tot pasul. Dar voia buna a tineretii biruia. Era acolo d-l profesor Rainer, cu asistentii sai de la Institutul de Anatomie si Embriologie din Bucuresti, pasionatul cercetator al "omului" si al "formei lui vii", om de vasta cultura, adânc gânditor, ingenios nascacitor de metode. Era profesorul Brailoiu, secretarul general al Societatii Compozitorilor Români, minunatul cunoscator al ariilor de raspândire ale cântecului românesc, pe atunci la începuturile "Arhivei" sale. Era profesorul Georgescu Breazul, muzicologul erudit, cu aparatele lui perfectionate de înregistrare. Era - eu îl întâlneam la lucru întâia oara, caci întâlnirea în treacat în curtea Bibliotecii Nationale din Paris nu-mi lasase nici o amintire clara - H. H. Stahl, arheologul trecutului nostru nescris, pastrat numai în obiceiuri, zicatori, masuratori si curele de mosie, pe atunci îndragostit de Vrancea, care stia sa faca sa vorbeasca muntii, apele, vaile, codrii si casele, dezvaluind întelesuri nebanuite lucrurilor celor mai obisnuite. Era Traian Herseni, constiincios, neobosit, putin timid, pe atunci proaspat licentiat în filosofie. Si, pentru întâia oara, întâlneam la lucru, alaturi de cei ramasi din vechiul grup al "Sociologilor din dreapta Dâmbovitei", Xenia Costa-Foru bunaoara, si pe studentele si studentii mai tineri: Domnica Paun, Elisabeta Constante, Marcela Focsa, Paula Gusti, Maria Darmanescu, Maria Negreanu, Elvira Georgescu, Nicolae Argintescu, Ion Costin, Ion Zamfirescu, C. Cront, G. Burdun, Marin Popescu-Spineni, arhitectul Armasel si atâti altii. Erau, în sfârsit - last not least -, Alexandru Claudian, cu sotia, proaspat cuceriti pentru cercetarile monografice.
Deasupra tuturor era însa Dimitrie Gusti, vesnic atent sa surprinda un fapt nou, vesnic preocupat sa organizeze totul, iscoditor, îndraznet,

cercetând totul,vazând totul, îndrumând totul, cu o vorba, cu un sfat, cu un îndemn, când trebuia, sau, tot când trebuia, cu o mustrare.
Campania aceasta a întrecut în amploare tot ce se lucrase pâna atunci. Fapt mai însemnat, pe lânga cercetarile propriu-zise, pe teren, o echipa formata din Prejbeanu, Costin, Stahl si cu mine a lucrat pe îndelete, cu Profesorul, la întocmirea noului plan de cercetare, pe care l-am întins pe pereti în nenumarate tablouri sinoptice în ziua "expozitiei" si a serbarii de sfârsit! Din tot timpul cât am lucrat cu profesorul Gusti, aceasta este perioada în care am stat cel mai aproape de gândul lui. Pe baza acestui plan, cercetarile au continuat, dezvoltându-se mereu si interesând tot mai multi studenti si cercetatori, în 1929, la Dragus; în 1930, la Runc; în 1931, la Cornova; în 1932, iar la Dragus, ca si în 1933; iar în 1935 si 1936, la Sant.
Felul în care s-a precizat mai târziu tehnica cercetarilor monografice a fost descris în chip amanuntit de d-nii Herseni si Stahl în volumele consacrate acestei probleme. Nu e locul sa insist aici.
Ajunge sa spun ca, întorsi de la Fundul Moldovei, Profesorul m-a însarcinat sa conduc primul meu seminar, consacrându-l formarii elementelor necesare echipelor monografice. Seminarul meu a fost cel dintâi în care s-a studiat planul de lucru, cu toti studentii, divulgându-se tuturor metoda Profesorului. Mai târziu, acest seminar a fost preluat de H. H. Stahl, care îl face, tot mai adâncit, pâna astazi; iar eu am trecut la "Sociologia generala", pâna la venirea lui Traian Herseni din Germania, când acest seminar i-a trecut lui, eu ramânând numai la cel de etica.
În tot acest interval de timp, în care studentii mai rasariti ne ocupam sa înjghebam "monografiile", seminarul general era facut de Profesor, iar proseminarul obligator pentru studentii anului I era dat în seama d-lui conferentiar N. Petrescu, si mai târziu d-lui Al. Claudian. Tema proseminarului era comentarul textelor lui Tarde si Durkheim, de curând traduse în editura "Cultura Nationala", aflata sub îngrijirea Profesorului.
Pe masura ce cursul se dezvolta, lua si seminarul o dezvoltare tot mai mare, asa încât în curând va fi împartit pe materii, în cicluri succesive, pe ani si pe sectii.
De la 1933, seminarul pentru anul I, cu studentii de la toate specialitatile, e facut de Traian Herseni. Tema acestui seminar este enciclopedia stiintelor sociale si înfatisarea lor, cu problemele respective, în prezentarea sistematica a profesorului Gusti.
Seminarul pentru anul II e bifurcat.
Studentii specializati în filosofie faceau cu d-l Vladescu-Racoasa, pâna în ultimul timp, seminar de sociologie si etica, studiind, cu toata amanuntimea bibliografica, o problema speciala: Individ si societate. În ultimul timp, d-l Vladescu-Racoasa face seminar de sociologie politica. Studentii de la istorie, geografie si folclor fac seminar de sociologie monografica cu H. H. Stahl, cercetând metoda de lucru în monografie si aplicatiile ei.
Semnatarul acestor rânduri face cu studentii din toti anii de la specialitatea filosofie care dau examen de etica, seminar pentru aceasta stiinta, alternând, câte un an, studiul istoric al doctrinelor cu acela sistematic al problemelor acestei stiinte.
Pentru studentii cari prepara licenta în sociologie sau etica, precum si pentru cei care se prepara pentru doctorat, profesorul Gusti face un seminar deosebit, de specializare.

Acest seminar este închis. Nu sunt admisi decât studentii care se disting la seminariile preparatorii. În fiecare an, acest seminar cerceteaza o problema anumita, în toate amanuntele ei, comentând toata literatura respectiva. În ultimul an s-au studiat Manifestarile spirituale.
În afara de aceste seminarii, tot pe lânga aceeasi catedra e socotit si seminarul de estetica al d-lui Tudor Vianu. În fapt, însa, cursurile si seminariile d-sale sunt independente de celelalte.
Cum vedem, seminariile profesorului Gusti sunt azi o vasta întreprindere stiintifica , în care studentii sunt pusi sa-si încerce puterile în cercetari concrete tot mai grele, sub îndrumarea directa a titularului, sau a asistentilor, pâna ce ajung sa poata lucra singuri. Atunci sunt trecuti din seminar în una din numeroasele întreprinderi care întregesc activitatea acestuia conduse de profesorul Gusti.
Seminariile profesorului Gusti sunt deci institutii deschise în afara. Trecerea din ele, în sectiile diferitelor institutii sociale organizate de Profesor, se face pe nesimtite. Exista deci o penetratie continua între activitatea seminariala si activitatea institutelor prin care studentii îsi întregesc pregatirea intelectuala!
Lucrul acesta împlineste dezideratul exprimat în lectia inaugurala a cursului sau din 1910.
N-as putea încheia aceste rânduri consacrate seminarului profesorului Gusti fara a vorbi nimic de atmosfera care domnea în el si de relatiile acestuia cu studentii sai.
Prietenia ce leaga oamenii care întreprind un lucru împreuna nu e rara. Amintirea experientelor comune, constiinta împartasirii aceluiasi ideal, nevoia ajutorului reciproc, pentru învingerea obstacolelor întâlnite-n drum, solidaritatea împotriva atacurilor pornite din afara, creeaza, pe nesimtite, între colaboratorii oricarei întreprinderi omenesti, o comunitate de sentimente greu de destramat.
Dar, foarte rar, aceasta comunitate ajunge sa cuprinda laolalta pe conducatori si condusi.
Timiditatea fireasca a celor multi, sentimentul distantelor sociale, deosebirea de vârsta si de formatie creeaza de obicei între unii si altii o prapastie, chiar atunci când lucreaza împreuna.
Unul din marile daruri ale lui Dimitrie Gusti, ca profesor, a fost sa stearga aceasta deosebire.
În relatiile lui cu studentii, niciodata nu i-a privit autoritar, de sus: ci totdeauna ca persoana fata de persoana.
Astfel, în jurul seminarului s-a constituit cu vremea o adevarata familie spirituala.
Ani de zile, profesorul Gusti i-a purtat de grija, parinteste. Nu numai când era vorba sa-i dea sprijin în munca ei intelectuala, dar si când era vorba sa o sprijine în viata ei de toate zilele.
Casa lui, biblioteca lui, recomandarile lui, relatiile lui au fost totdeauna la dispozitia studentilor.
Staruinta lui nu si-a preocupetit-o niciodata pentru ei, când a fost nevoie de un cuvânt pentru ca sa li se deschida o poarta. Dar a facut-o totdeauna camaradereste, cu acel sentiment degajat, care nu creeaza nici un sentiment de jena celui obligat.
Daca, uneori, a putut trece pe lânga unii oameni fara sa se intereseze de ce e în sufletul lor, ci mai mult de ce au de gând sa faca, nu i s-a atras o data atentia asupra cuiva, fara sa nu-l fi luat numaidecât în seama.

Exigent, fireste, ca orice îndrumator, pâna a ajunge "piatra de încercare" pentru unii; dar în fond generos si bun, Dimitrie Gusti n-a sovait niciodata sa-si puna obrazul pentru altii, atunci când un lucru i s-a parut drept. Singurul lucru ce i s-ar putea reprosa este aceasta bunatate excesiva, care-l face slab, ori de câte ori e silit sa spuna cuiva o vorba de descurajare si timid, în fata oricarei dezaprobari, asa cum sunt naturile cu adevarat sociabile.
Astfel, în pustiul însingurarii la care se izoleaza majoritatea intelectualilor români, Dimitrie Gusti reprezinta un liman, un centru de atractie si de putere.
Bunatatea aceasta nu i-a adus întotdeauna recunostinta ce i se cuvenea; stiut fiind ca aceasta floare rara e apanajul sufletelor alese.
Ci multi din cei pe care i-a îndrumat, sau carora le-a deschis o cale în viata, ori i-a impus, sau poate chiar i-a salvat de la moarte, hranindu-i cu lingurita, nu s-au sfiit ca, odata ajunsi, sa se întoarca împotriva dascalului lor spre a-si realiza ambitiile sau socotelile proprii.
De toate aceste neajunsuri, Profesorul nu a scapat, pentru ca întotdeauna, mai mult decât individualitatea oamenilor, l-a preocupat personalitatea lor, adica ceea ce puteau face; iar oamenii sunt asa alcatuiti încât prefera sa fie pretuiti pentru ei însisi mai mult decât pentru misiunea lor.
Fireste ca eticianul cunoasterii si iubirii de sine i-a înteles, si a surâs, nu fara oarecare amaraciune; dar constiinta misiunii lui si larga lui simpatie "iubitoare de viata si oameni" l-au facut sa-si reverse asupra altora grija parinteasca a formatiei lor intelectuale.

XI. APLICATIILE SOCIALE ALE SISTEMULUI. ORGANIZAREA VIETII UNIVERSITARE

Fisiere, biblioteci si centre de documentare
Programul studentesc
Opera de Ajutorare
Oficiul Universitar
Cooperativa Studentilor în Litere
Calauza studentului
Ancheta asupra vietii universitare

În afara activitatii universitare propriu-zise, profesorul Dimitrie Gusti a desfasurat, în universitate, ca si în afara de ea, o intensa activitatea culturala si politica.
În ce masura aceasta activitate are legatura cu învatamântul sau universitar, ne propunem sa cercetam în paginile urmatoare:
Vom urmari aceasta activitate în trei directii, care privesc:

1. organizarea vietii universitare,
2. organizarea cercetarilor sociale,
3. organizarea vietii culturale.

Reforma vietii universitare nu putea sa nu ispiteasca, în primul rând, pe Profesorul de curând întors din strainatate, cu ideile pe care le-am vazut în primele pagini ale acestui studiu.
Pentru el, universitatea era prima unitate sociala cu care se întâlnea direct. Activitatea ei îl interesa deci prea de aproape, pentru a nu o judeca în raport cu idealurile sale etice si pentru a nu-si propune imediat s-o reformeze.

Am vazut, cercetând lectia lui inaugurala, care sunt ideile sale asupra învatamântului social, asa cum era predat în scolile superioare românesti, si asupra misiunii pe care o atribuie el acestui învatamânt. Am vazut, de asemeni, ce caracter întelege Profesorul sa dea cursurilor si seminariilor sale. Am vazut, în sfârsit, ce a realizat din aceste idei.
Nu putea însa ramâne neîndreptat cadrul însusi în care urma sa se desfasoare învatamântul social, universitatea.
Principiile reorganizarii universitatii sunt cuprinse într-o lectie, azi greu de gasit, consacrata acestui subiect. Ideile din aceasta lectie au fost reluate mai târziu, în Planul de organizare a vietii studentesti, alcatuit cu studentii în 1923, precum si în alte doua studii, intitulate Universitatea sociala, din 1927-1928.
Ele vor fi realizate mai întâi în proiectul de organizare a Universitatii Daciei Superioare si apoi în institutiile create de pe urma programului studentesc.
Ca întotdeauna, sensul reformei universitatii trebuie cautat în functiunea ei sociala, care este aceea de a pregati elitele creatoare de cultura si conducatoare ale natiunilor.
Ca atare, organizarea învatamântului universitar nu trebuie sa tinda la înmagazinarea de cunostinte, ci la formarea personalitatilor creatoare de valori folositoare societatii.
Pentru aceasta, universitatea nu trebuie sa fie o fabrica de diplome, ci pregatirea universitara trebuie sa devina o adevarata misiune etica, misiune care sa cuprinda întreaga viata a comunitatii studentilor cu profesorii, a acelei Alma mater pusa în slujba creatiei, a natiunii si a omenirii, care este Universitatea în sensul ei esential.
Lectura fiind principalul instrument de formatie a cercetatorilor si baza materiala a oricarei cercetari, D. Gusti va da o atentie desavârsita institutiilor menite sa înlesneasca aceasta lectura.
Prima concretizare a preocuparilor lui de organizare universitara este acel proiect de organizare a bibliotecii seminariilor Facultatii de Litere din Iasi, studiu amanuntit, cu planuri si anexe asupra felului în care sunt organizate aceleasi institutii în strainatate.

Din acel moment, gândirea lui Dimitrie Gusti va fi necontenit preocupata de problema aceasta a bibliotecilor, care va culmina în proiectul iesit din lucrarile sectiei bibliologice a Institutului Social, pentru organizarea unei biblioteci de stat.
Astfel, în 1923, îl vom vedea organizând, cu studentii seminarului de sociologie si etica, un fisier centralizator al tutulor cartilor de sociologie, etica si politica aflatoare în bibliotecile publice din Bucuresti.
Mai târziu, în timpul decanatului sau, proiecteaza, prin Oficiul Universitar, înfiintarea unei sali de lectura, cuprinzând toate ziarele si revistele periodice, puse la dispozitia studentilor.
Ceea ce nu poate înfaptui în universitate organizeaza însa, în curând, la Institutul Social, unde creeaza o sala de lectura, care cuprinde toate periodicele importante din domeniul stiintelor sociale particulare, sociologiei, politicei, eticei.
Ideea bibliotecii nu-l satisface însa pe deplin. Ceea ce urmareste necontenit este înfiintarea unui vast centru de documentare sociala, a unor vaste arhive sociologice, care sa centralizeze întreg materialul documentar, intern si comparativ, necesar pentru pregatirea legislatiei.

Daca ideea acestui centru de documentare e, în mintea Profesorului, perfect definita, realizarea ei nu si-a gasit înca o formula definitiva. A încercat-o totusi, cu ajutorul colaborarii dintre Institutul Social si Fundatia Rockefeller, sau Fundatia Carnegie, dornice sa înfiinteze în Bucuresti centre de documentare sud-est-europeana.
Organizarea bibliotecilor si a izvoarelor de informatie stiintifica nu e singura preocupare reformatoare a profesorului Gusti. Când, în 1923, izbucnirea grevei studentesti descopera criza adânca, de la baza învatamântului universitar românesc, Dimitrie Gusti gaseste un prilej neasteptat sa aplice principiul sau de cercetare directa a actualitatii sociale cu studentii seminarului sau.
Programul rezultat din aceste studii cuprinde, în germene, ideile tutulor reformelor universitare si tutulor operelor de asistenta studenteasca, organizate de atunci încoace. El însusi nu e decât o aplicare la împrejurarile specifice ale României, a ideilor esentiale ale sistemului amintit, al profesorului Gusti.
Recomandarile acestui program sunt grupate pe capitole.
În ce priveste cursurile, programul recomanda: terminarea localului universitatii, regularea orelor de curs între profesori, întocmirea unui prospect al lor, completarea catedrelor cu docentele necesare, înfiintarea unui corp de stenografi universitari si a unui învatamânt social comun tutulor studentilor.
În ce priveste seminariile, programul preconizeaza: înzestrarea lor cu materialul necesar, publicarea unor anuare de lucrari, organizarea bibliografiilor de specialitate, gruparea seminariilor în institute, înfiintarea unor institute superioare de cercetari practice.
Despre organizarea studiilor universitare, programul preconizeaza: putinta înlocuirii examenelor prin participarea activa si meritorie a studentilor la lucrarile de seminar, înfiintarea unei sali de lectura, a unei biblioteci generale a universitatii, a unei calauze-almanah si a unui birou de informatii.
Relativ la organizarea vietii materiale a studentimei, programul cere asigurarea suprematiei elementului national, prin organizarea de catre stat a trecerii fiilor de sateni în universitate cu ajutorul burselor acordate elevilor distinsi. El mai pune principiul organizarii si conducerii prin studenti a institutiilor create pentru acestia: camine si cantine pe facultati si pe judete, înfiintarea de cooperative, organizarea asistentei medicale, întemeierea unui credit cultural si a unei case de economii studentesti.
În ce priveste organizarea studentimei, programul prevede organizarea paralela în asociatii de facultati, reunite în asociatii pe centre universitare si în asociatii judetene, adunate în asociatii regionale - toate grupate în uniunea generala studenteasca. El mai preconizeaza participarea obligatorie a studentilor la viata asociatiilor, întocmirea obligatorie a rapoartelor de activitate a acestor asociatii, înfiintarea unui ziar studentesc si organizarea anuala, regulata, a congreselor.
Cu privire la relatiile dintre studenti si profesori, programul cere ca modificarea regulamentului sa se faca cu participarea studentimii, mai cere sa se organizeze trecerea studentilor prin mai multe centre universitare, precum si schimbul de studenti cu strainatatea.
El recomanda înfiintarea unui oficiu de informatii privitoare la viata universitara nationala si internationala, care sa poata da lamuriri asupra posibilitatilor de gasire de locuinta, hrana, îmbracaminte, carti,

ajutoare banesti, ocupatii, asistenta medicala, medicamente, distractii si asupra orientarii profesionale.
Acelasi oficiu ar fi urmat sa întreprinda anchete, studii si publicatii asupra vietii universitare si în special sa publice o calauza destinata studentilor.
La realizarea dezideratelor prevazute în acest program, Dimitrie Gusti trece de îndata!
Împreuna cu studentii de la A. S. C. R. (Asociatia Studentilor Crestini din România), el organizeaza mai întâi O. D. A. S.-ul (Opera de Ajutorare Studenteasca), în legatura cu activitatea E. S. R. (European Student Relief), devenit mai târziu I. S. S. (International Student Service). Aceasta institutie, pe care profesorul Gusti o inspira ca administrator-delegat, realizeaza la noi, pentru întâia oara, ideea autoajutorarii studentesti. Pe lânga acest O. D. A. S. se înfiinteaza primul Oficiu Universitar, condus de d-l C. Zaharescu si mai târziu de d-l Paul Sterian.
Când, în 1929, Dimitrie Gusti devine decanul Facultatii de Litere, Oficiul Universitar este preluat de aceasta facultate si pus sub îndrumarea directa a Seminarului de sociologie.
Acest oficiu îndeplinea functiuni informative multiple.
El organizase o retea de informatii asupra studiilor, examenelor, regulamentelor de studii, în tara si strainatate, asupra relatiilor interuniversitare si relatiilor intelectuale internationale. El mai organizase un serviciu de informatii privitoare la viata materiala: gazde, masa, camine, cantine, ocupatii, ajutoare si planuia sa organizeze o tipografie proprie pentru publicarea cursurilor în conditii satisfacatoare precum si o sala de lectura. În sfârsit, Oficiul Universitar organizase o sectie importanta de ajutor medical, cu ajutorul muncii dezinteresate oferita de câtiva medici universitari.
În 1927, Oficiul Universitar publica cea dintâi Calauza a studentului, prima publicatie de acest fel, în genul celor aparute în strainatate. Aceasta calauza e un îndreptar complet al studentului în privinta studiilor, orasului si vietii universitare.
În 1928 apare o noua calauza, mai completa, cuprinzând, în frunte, studiul Profesorului asupra misiunii sociale a universitatii, intitulat Universitatea sociala, apoi un istoric al învatamântului universitar românesc, o statistica a vietii universitare, precum si un apendice consacrat tehnicei muncii intelectuale.
În 1930, Oficiul Universitar fiind preluat de rectorat, D. Gusti publica, împreuna cu secretarul Facultatii de Litere, un îndreptar pentru studentii acestei facultati si întreprinde, prin secretariat, împreuna cu Seminarul de sociologie, o ancheta asupra vietii studentesti, ale carei rezultate sunt în curs de publicatie.
Când, în 1932, D. Gusti devine ministru de instructie, spiritul sau organizator îmbratiseaza ideea "Cetatii Universitare", al carui principal protagonist va fi în lumea noastra culturala.

Toate aceste întreprinderi vadesc interesul continuu al Profesorului pentru viata studenteasca. Ele evidentiaza aceleasi însusiri de ingeniozitate, de stimulent, de creatie necontenita, aceeasi nemultumire cu starea de fapt, care cheama actiunea sociala, acelasi spirit de organizare, aceeasi credinta în cooperatie si în colaborare, aceeasi încredere în oameni si în posibilitatile lor, care constituiesc

însusirile sale sufletesti esentiale, asa cum le cunoastem si din alte activitati.

XII. ORGANIZAREA CERCETARILOR SOCIALE

Ofensiva contra empirismului politic si legislativ
Institutul Social
Campaniile monografice
Facultatea de Stiinte Sociale

Alta latura importanta a activitatii profesorului Gusti este organizarea cercetarilor sociale, în universitate, ca si în afara ei. Aceasta activitate Dimitrie Gusti a întreprins-o prin:

a) Institutul Social Român,
b) campaniile monografice,
si o proiecteaza pentru viitor prin:
c) Facultatea de Stiinte Sociale.

a) Institutia de capetenie careia Dimitrie Gusti i-a consacrat cea mai aleasa parte a activitatii sale, cu soarta careia s-a identificat si în slujba careia a pus cea mai mare parte a geniului sau organizator, stimulator de oameni si de interes social, este, fara îndoiala, Institutul Social Român.

Activitatea acestui institut formeaza obiectul unei cercetari deosebite. Nu ne intereseaza deci, aici, acest Institut, decât în masura în care existenta lui se leaga de învatamântul Profesorului.

Înfiintarea Institutului Social s-a înfaptuit la Iasi, în ceasurile amare ale razboiului, din imboldul dorintei de a evita repetarea experientelor dureroase ale nepregatirii acestuia.

În realitate, ideea acestui institut e mai veche. Ea nu face decât sa rodeasca o idee a carei samânta se gaseste aruncata tocmai în lectia inaugurala a cursului din 1910, al profesorului Gusti.

Ea nu e decât o aplicare a principiului teoretic dezvoltat în cursul acelei lectii, dupa care nu poate exista o reforma sociala serioasa fara cercetarea prealabila sociologica si etica a realitatei ce se cere reformata1. Si o aplicare a principiului practic, dezvoltat în aceeasi lectie, dupa care numai colaborarea dezinteresata a specialistilor poate realiza, în fapt, o asemenea cercetare.

Într-adevar, în cursul lectiei inaugurale din 1910, profesorul Gusti spusese:

"Seminariilor le corespunde în Germania organizarea tuturor specialistilor în asociatiuni care se întâlnesc anual si care au organele lor periodice. Asa, seminariilor de stiinte de stat le corespund, în afara de universitate, vestitul Verein für Sozialpolitik, întemeiat de profesori universitari de economie politica si barbati de stat germani, care Verein... a influentat si influenteaza înca, de un sfert de veac, politica sociala a imperiului german".

Si mai departe:

"Sa îndraznim oare a spera ca prin activitatea unor viitoare seminare si asociatii sa se schimbe fundamental, în tara noastra, modul îngrozitor de superficial cum se trateaza astazi stiintele sociale si sociologice în general, precum si problemele sociale românesti în special?

Este timpul, cred, ca studiul stiintelor sociale, studiul problemelor sociale românesti sa se stramute si la noi în tara, ca în Germania, din comisiunile parlamentare si din ministere la universitati".
Ideea Institutului Social e cuprinsa limpede în acest text. Profesorul a rostit explicit cuvintele: "viitoare asociatii".
Totusi, intentia de actiune nu e precis conturata. Caci Profesorul crede înca în posibilitatea stramutarii activitatii legislative din comisiile parlamentului si din ministre înauntrul universitatii; pe când înfiintarea Institutului Social presupune schimbarea acestui gând si stramutarea centrului de inspiratie legislativa dincolo de zidurile universitatii.
Primul pas pentru trecerea de la idee la realizarea ei îl face profesorul Gusti abia în 1913, prin scrisoarea adresata în acel an colaboratorilor "Arhivei...".
Prin scrisoarea aceasta, D. Gusti îsi propune editarea unui organ care sa publice:
1) contributiuni stiintifice privitoare la toate problemele stiintelor sociale particulare, sociologice, politice si etice, fie cu caracter explicativ cauzal, fie cu caracter de apreciere normativa;
2) studii si aprecieri documentate asupra realitatii românesti;
3) recenzii sistematice si critice asupra literaturii problemelor sociale;
4) cronici asupra principalelor evenimente sociale, interne si externe.
E primul pas facut de Profesor pentru extinderea cercetarilor sociale, în afara de universitate.
Dar, el nu are ecou imediat. Caci scrisoarea trimisa în martie 1913 precede cu 6 ani aparitia primului numar al "Arhivei...". Si, între timp, izbucnirea razboiului avea sa precipite, pe alte cai, iesirea stiintei sociale afara din universitati.
A trebuit sa vina razboiul cel mare, cu vremea tulbure de îngrijorare si de restriste, dar si de apropiere sufleteasca, întarita în comunitatea de durere, de la Iasi, pentru ca sa dospeasca în suflete sentimentul necesitatii imediate a unei asociatii pentru stiinta si reforma sociala, asa cum o concepuse Profesorul. A trebuit sa vina, mai ales, ceva mai pe urma, acea mare rasturnare a norocului, acea reizbucnire neasteptata a nadejdii care a premers ceasurile Unirii, a trebuit sa se deschida aripile retezate ale nazuintelor obstesti, pentru ca, prin acestea, înfiintarea asociatiei proiectate sa dobândeasca un nepretuit sens etic.
Pasul definitiv în acesta directie îl savârseste chemarea adresata de Profesor, în 1918, în urma careia se constituie, la Iasi, Asociatia pentru Studiul si Reforma Sociala.
Lansând acest apel, Profesorul, care pâna aci statuse retras în turnul de fildes al stiintei universitare, ia, pentru întâia oara, o atitudine militanta.
În loc sa astepte momentul ipotetic, în care pregatirea legislatiei urma sa treaca de la sine, înauntrul Facultatii de Stiinte Sociale, el ia initiativa unei iesiri a stiintelor sociale în afara de universitate, întru întâmpinarea empirismului politic si legislativ, pe tarâmul propriu, adica în câmpul larg al vietii culturale.
În loc sa se adreseze deci, ca pâna acum, numai studentilor sai universitari, profesorul Gusti se adreseaza de asta data fostilor lui studenti si tovarasilor lor de generatie, care au strabatut în viata sociala, fie ca cercetatori teoretici, fie ca practicieni specialisti.
Si, cu ajutorul lor, constituie Institutul.

Institutul Social este deci primul bastion pe care se sprijina ofensiva stiintelor sociale universitare împotriva "empirismului dezorganizator" care domneste în viata noastra publica.
Chemarea Profesorului expune, punct cu punct, toate obiectivele pe care le urmareste Institutul si toate mijloacele propuse spre a le realiza.
Luând atitudine împotriva "empirismului guvernamental", Asociatia îsi marturiseste credintele democratice, idealiste si optimist-sociale, propunându-si sa contribuie "la formarea unei natiuni viguroase, constiente de menirea ei în istoria universala" si la construirea unui stat corespunzator "constiintei de sine a natiunii".
În consecinta, Asociatia pentru Studiul si Reforma Sociala îsi propune:

1) Sa cerceteze toate laturile vietii sociale românesti;
2) sa propuna reformele ce izvorasc logic si firesc din aceste studii;
3) sa lupte, pe orice cai, pentru înfaptuirea lor;
4) sa contribuie la educarea sociala a maselor.

Pentru îndeplinirea acestor scopuri, asociatia îsi propune sa constituie:

1) Un centru de studii si cercetari, alcatuit din sapte sectii, compuse din oameni competenti, cercetatori si oameni practici bine cunoscuti în specialitate, care va studia problemele propuse spre cercetare Institutului.
Cele sapte sectii sunt:
a) sectia agrara,
b) sectia industriala si comerciala,
c) sectia financiara,
d) sectia juridica,
e) sectia politica si administrativa,
f) sectia de politica si igiena sociala,
g) sectia culturala.
2) Un centru de propaganda, care va organiza:
a) conferinte, si
b) cursuri;
si care va edita:
c) publicatii, si
d) un organ periodic pentru studiul si reforma sociala.

3) Un centru de documentare, care va constitui:
a) o biblioteca cu sala de lectura,
b) o arhiva documentara, privitoare la toate domeniile vietii sociale,
c) un repertoriu bibliografic,
d) un oficiu de informatii pentru cercetatori si oameni politici, care sa procure acestora: bibliografii, lista persoanelor competente, legislatia comparata, lucrarile în curs de legiferare, propunerile de reforma;
e) si care va tine relatiile cu institutiile straine similare.

Sunt expuse aci toate obiectivele si mijloacele de lucru ale unui Institut modern de cercetari sociale.
Când, un an mai târziu, dupa transferarea la Bucuresti a profesorului Gusti, Asociatia se transforma în Institutul Social Român, acesta nu va suferi decât foarte mici modificari în structura sectiilor, unindu-se cele trei sectii economice într-una singura si creându-se patru noi sectii: cooperativa, statistica, bibliologica si sociologica.

Asa ca, privit în ansamblul activitatii profesorale a lui Dimitrie Gusti, Institutul Social nu e decât o extindere, o dezvoltare, o maturizare a seminarului din 1915 si a dezideratelor expuse în lectia inaugurala din 1910.
Cum a realizat Institutul aceste deziderate? Ce rezonanta noua a dat el învatamântului gustian?
Timp de peste 15 ani de zile, Institutul a desfasurat o activitate neîntrerupta; atât o activitate interioara, în sectii, cât si o manifestare exterioara, prin conferinte si publicatii.
Discutiile sectiilor: sociologica, statistica, economica, cooperatista, culturala, bibliologica si juridica au facut, de mai multe ori, inventarul problemelor timpului si solutiilor recomandate pentru rezolvarea lor. La aceste discutii au participat si fruntasii vietii noastre publice si profesionale, si din munca lor au rezultat fie proiecte de lege (ca acelea ale sectiilor juridice si bibliologice), fie publicatii speciale (ca acelea ale sectiilor economice si cooperative, care au tiparit buletine proprii), fie studii publicate în "Arhiva..." (ca acelea ale sectiei sociologice), sau studii publicate în volume speciale (ca acelea ale sectiei culturale).
Cât priveste conferintele publice, în zece ani, Institutul a organizat opt cicluri, consacrate diferitelor probleme sociale de actualitate, începând cu Constitutia cea noua a României (23 prelegeri), continuând cu Doctrinele partidelor politice (18) si cu Politica externa a României (20), toate trei publicate în volume, azi epuizate, apoi cu Viata sociala a României dupa razboi (17), cu Capitalismul în viata sociala (20), Sat si oras (21), Politica culturii (27), Problemele românesti în cadrul vietii internationale.
Caracteristica acestor cicluri este efortul simultan de organizare a ideilor si de informatie a publicului. Caci, fapt aproape nemaiîntâlnit în viata noastra culturala, în aceste cicluri auditorul putea întâlni pe cei mai distinsi gânditori politici ai tarii, ca si pe multi gânditori straini, la o aceeasi tribuna, oricât de deosebite le-ar fi fost gândurile si de potrivnice intentiile. El le putea astfel compara argumentele si îsi putea statornici o orientare rationata, proprie, fata de problemele puse în discutie. Întâlnirea aceasta a opiniilor politice si sociale diferite, pe tarâmul neutru al stiintei, este unul din rezultatele cele mai caracteristice ale Institutului Social, si unul din cele mai folositoare pentru progresul democratiei românesti.
Nu mai prejos a fost activitatea publicistica a Institutului, desfasurata prin publicatia rara, dar substantiala, a "Arhivei...", prin buletinele sectiilor economica si cooperativa, prin volumele în care s-au adunat ciclurile de conferinte de care am vorbit mai sus si, de curând, prin cele trei serii de tiparituri sociologice, în care s-au publicat: Sociologia militans a profesorului Gusti, Teoria monografiei sociologice a d-lui Traian Herseni, Tehnica monografiei sociologice a d-lui H. H. Stahl, Realitatea sociala. Încercare de ontologie regionala, tot a d-lui Traian Herseni.
Ideea, conceputa si realizata mai întâi în 1915, de a publica o culegere a lucrarilor de seama ale seminarului s-a dovedit, de asemeni, din cele mai rodnice.
Tot atât de rodnica a fost publicatia "Arhivei...".
Ajunge sa spunem ca aci au aparut studiile: al lui Zeletin asupra Originei burgheziei; al d-lui Filitti asupra Claselor sociale în trecutul românesc; al d-lui Madgearu asupra Capitalismului în Rasaritul Europei;

al d-lui Gusti asupra Problemei natiunii, pentru a ne da seama de însemnatatea acestei publicatii.
Tot în activitatea publicistica extrauniversitara, initiata si patronata de D. Gusti, desi nu face parte din activitatea Institutului Social, trebuie pusa seria textelor traduse în colectia "Culturii Nationale". Publicarea traducerii Regulelor metodei sociologice ale lui Durkheim (Sudeteanu), a Individului împotriva statului a lui Spencer (15), a Noii teorii a statului a lui K. Menger, a Catechismului industriasilor a lui Saint-Simon, a Prolegomenelor lui Kant (Antoniade), a Scurtei expuneri a filosofiei sceptice a lui Sextus Empiricus (Bezdechi), a cartii despre Idealurile umanitatii a lui Masaryk, si, mai târziu, a traducerii Criticii ratiunii practice a lui Kant, la Casa Scoalelor (Amzar), i se datoresc aproape în întregime.
În afara acestor activitati directe ale Institutului, trebuie sa mentionam influenta lui indirecta asupra altor institutii de cercetari sociale, dezvoltate pe urma lui.
Astfel, sub influenta sectiei demografice a Institutului, s-a putut înjgheba, în 1930, Recensamântul. Sub influenta si cu oamenii sectiei de asistenta sociala, s-a înjghebat, în 1930, Scoala de Asistenta Sociala. Sub influenta si cu oamenii sectiei statistice s-a constituit, tot în 1930, Scoala de Statistica. Sub influenta si, în buna parte, cu oamenii sectiei economice, s-a constituit echipa de cercetatori ai "conjuncturii" economice, mai întâi la Camera de Comert si Industrie, apoi la Institutul de Conjunctura, si în urma la Asociatia cu acelasi scop. În sfârsit, cu oamenii si influenta sectiei sociologice s-au înfaptuit, prin diferite alte institutii, începuturile muncii de ridicare a satelor; iar sub influenta sectiei culturale s-a întocmit, în 1933, proiectul de reforma a învatamântului.
Din alte puncte de vedere, activitatea Institutului nu s-a dezvoltat înca pe deplin. Institutul nu a izbutit înca sa constituie o arhiva centrala completa de legislatie sociala, asa cum dorea. Si nici sa publice, pâna acum, acea Enciclopedie a României, corelata centrului de documentare, destinata sa devina instrumentul de divulgare a informatiei centralizate, pe care Profesorul a preconizat-o acum sapte ani.
Totusi, si sub acest raport, sub influenta membrilor de seama ai Institutului, s-au constituit treptat, pe lânga diferitele departamente ale statului, pe lânga marile institutiuni si pe lânga asociatiile de specialitate, oficii de cercetari, informatie si documentare asupra diferitelor probleme sociale care le interesau.

E poate aci singurul punct ramas nerealizat din chemarea din 1918; dar si aci, subzista întrebarea daca felul în care s-au desfasurat lucrurile nu înseamna, în realitate, o depasire a intentiilor initiale ale profesorului Gusti.
Caci daca, sub acest raport, Profesorul n-a izbutit sa stramute pregatirea legiferarii din parlament în universitate, ceea ce era greu de conceput, si nici sa substituie Institutul Social, Consiliului Legislativ, ceea ce era mai usor, cu toate ca nu stim daca ar fi fost bine, patrunderea oamenilor pregatiti sociologiceste în oficiile de studii si în administratiile de stat pare a fi rasturnat solutia aproblemei. Daca legiferarea n-a patruns în facultati, a patruns, în schimb, în administratie spiritul stiintific si metodele universitare. Nu credem deci ca exageram, atribuind învatamântului gustian prestigiul tot mai mare acordat "specialistilor" din viata publica româneasca, cu toata

reactiunea violenta din ultimul timp a empirismului discreditat, amenintat sa fie eliminat din viata publica.
În acest fel, spiritul lucrarilor Institutului Social s-a raspândit în societatea româneasca dincolo de limitele propriei sale organizatii. Cu o întelegere si cu o dezinteresare neobisnuita, D. Gusti a sprijinit toate aceste initiative cât a putut, cu toate ca nu se integrau, ca organizatie, în fiinta institutului sau propriu.
Se poate spune, deci, ca, începând din anul 1930, Institutul Social intra într-o noua faza, aceea de proliferare. Prin aceasta însa, si misiunea lui se schimba. Caci, în loc de a mai fi un stimulent generator al unor ramuri de activitate stiintifica sociala, care de acum se dezvolta autonom, Institutul Social este chemat sa devina un centru de coordonare a tuturor acestor institutii de cercetare sociala.
Reluând imaginea, cu ajutorul careia am lamurit relatiile învatamântului profesorului Gusti cu Institutul Social, am putea spune ca bastionul reprezentat de acest institut si-a constituit, cu vremea, celule înaintate de lupta si si-a întins ramificatiile adânc în câmpul adversarului.
Cu alte cuvinte, efortul Profesorului de a dezvolta învatamântul stiintelor sociale si în afara de universitate s-a dovedit fecund. A prins.

Rezumând caracterele acestei izbânzi, putem spune:
1) lucrarile Institutului Social au fost cea dintâi solicitare catre specialisti de a depasi cu întelegerea câmpul domeniului lor strict de cercetare, pentru a încerca sa cuprinda întelesul întregului, la perfectiunea caruia colaboreaza activitatea lor.
El a fost si prima încercare de organizare a muncii în echipa si în colaborare a cercetatorilor sociali, pâna atunci gelosi de specializarea lor;
2) aceasta organizare punea în practica vechile idei calauzitoare ale profesorului Gusti asupra necesitatii colaborarii specialistilor în vederea cunoasterii vietii sociale, pentru ca din aceasta cunoastere sa se desprinda nevoile reale de reformare a ei.
Înfaptuind aceasta întoarcere asupra cunoasterii realitatii ce se cere reformata, D. Gusti avea sa imprime - cu sau fara voie - o noua orientare curentului legislativ, realizând, în acest domeniu concret, ceea ce pentru junimisti era numai un ideal: înlaturarea formelor fara fond;
3) am vazut ca D. Gusti avea constiinta ca fara o aristocratie a inteligentei, având ca principala îndeletnicire sa dezvolte constiinta de sine a societatii si sa asimileze experientele sociale din afara, democratia nu e decât un cult al incompetentelor.
Sub acest raport, Institutul Social a fost, cum am mai spus, principalul instrument de educatie politica a elitelor sociale, ridicate imediat dupa razboi.
Din cadrele lui s-a recrutat aproape întreg aparatul politic al tarii de dupa 1928;
4) nu mai putin simtita a fost înrâurirea acestuia asupra mediului intelectual românesc în genere.
Ajunge sa spunem ca, prin Institutul Social, oameni ca d-nii Mihail Manoilescu si Nae Ionescu au fost adusi sa reflecteze la problemele sociale; ca tineretul din generatia mea numai prin conferintele acestui institut a mai putut auzi în public pe unii barbati de stat ai generatiei trecute, ca Al. Marghiloman sau Vintila Bratianu; si ca tot la Institutul

Social s-au manifestat un Zeletin, un Madgearu, sau Djuvara, pentru a putea aprecia varietatea interesului stârnit de activitatea acestei institutii.
Rolul Institutului Social este deci multiplu si variat. Prin el au fost atrasi filosofi, tehnicieni, politicieni catre studiul problemelor sociale. Prin el s-a stimulat interesul opiniei publice pentru astfel de probleme. El a fost o catedra de difuziune a cunostintelor sociologice si un stimulent al cercetatorilor acestor stiinte. În sfârsit, tot el a constituit, prin contactul direct între oamenii reprezentând conceptiile politice cele mai deosebite, mediul în care au fermentat toate ideile sociale ale deceniului al treilea al secolului al XX-lea în România.
Nu cred ca este deci o exagerare a spune ca primul deceniu de dupa Unire a constituit în cultura româneasca "vremea Institutului Social".

A doua forma de dezvoltare a cercetarilor sociale au fost campaniile monografice.
Ideea lor, ca si aceea a Institutului Social, si la fel cu toate ideile fundamentale ale profesorului Gusti, se gaseste tot în lectia inaugurala din 1910. Vorbind de lucrarile seminarului ce proiecteaza, acesta îsi propune sa inaugureze în curând "monografiile sociologice si etice".
Ce sunt aceste monografii nu se lamureste însa decât mai târziu, o data cu desfasurarea actiunii monografice.
Actiunea monografica este unul din cele mai interesante exemple pentru ilustrarea felului în care gândurile Profesorului se maturizeaza treptat, paralel cu desfasurarea actiunii sociale. Caci de la termenul vag, care pare a indica simpla preocupare a Profesorului pentru problemele actuale si concrete, monografia va ajunge sa desemneze o metoda speciala completa de cercetare a realitatii sociale.
Am aratat în alta parte geneza seminariala a acestor preocupari monografice. Un studiu deosebit le cerceteaza mai de aproape rostul, chiar în acest volum. Nu e deci locul sa insistam aici asupra lor, decât în masura în care lamuresc învatamântul profesorului Gusti.
Sub acest raport, monografia constituie o aplicatie concreta a sistemului si a metodei Profesorului la studiul unei unitati sociale determinate. Ca monografia sociologica s-a preocupat mai ales de sate, cercetarii carora au fost consacrate pâna acum zece campanii, daca nu e fapt întâmplator, e, în orice caz, un fapt legat de contingentele speciale ale tarii românesti.
Metoda monografica poate fi însa aplicata, cu acelasi succes, oricarei unitati sociale. Si nu e fara interes de semnalat ca în acelasi timp în care luau fiinta cercetarile de monografie a satelor, "Arhiva..." publica si programul de cercetare monografica a industriilor, întocmit de d-l Setlacec.
Care e caracterul esential al cercetarilor monografice întreprinse de scoala sociologica a profesorului Gusti?
Cercetari monografice s-au facut desigur si înaintea lui, de toata scoala discipolilor lui Le Play. Ceea ce deosebeste însa cercetarile profesorului Gusti, de acestea, este sistemul de cercetare, propriu, caracterizat, pe de o parte, printr-un plan deosebit, adica printr-o nomenclatura originala, pe de alta parte, printr-un mod deosebit de cercetare, colectiva, în echipa.
În ce priveste nomenclatura, cercetarile profesorului Gusti refuza planurile întemeiate pe o conceptie sociologica unilaterala. Ele resping orice încercare apriorica de a elimina vreuna din cercetari, cautând,

dimpotriva, sa introduca în fiecare monografie un numar cât mai mare de puncte de vedere si sa stabileasca, între toate elementele cadrelor si manifestarilor, cel mai mare numar de corelatii cu putinta. Dar nu numai atât. Profesorul nu exclude, în cursul cercetarii, nici macar considerarea fiecarei manifestari în planul propriu al disciplinei sale speciale. Cu o conditie însa. Ca, odata analiza tehnica terminata, faptul social sa fie restituit întregului din care face parte.

Am lamurit, cu alt prilej, aspectul acesta dublu, noologic si explicativ, al cercetarii sociologice derivata din sistemul profesorului Gusti. Faptul acesta are consecinte însemnate asupra organizarii propriu-zise a cercetarii colective, caci permite colaborarea specialistilor fiecarei ramuri sociale la cercetarea monografica.

Într-adevar, punctul acesta este din cele mai interesante de retinut. La o campanie de cercetari monografice sunt utili atâtia cercetatori, deosebiti, câte puncte de vedere pot fi izolate în cercetarea realitatii sociale.

Numarul minim necesar e de cel putin doisprezece: un geograf, un antropolog, dublat de un statistician, un istoric si un psiholog-etnograf pentru cadre. Iar pentru manifestari, un economist, un jurist, un cercetator al vietii politice si administrative si cel putin trei cercetatori ai vietii spirituale: un folclorist muzicolog, pentru muzica si dans, un literat-lingvist pentru limba, literatura si ideologie, precum si un etnolog, cunoscator al artei, tehnicei si moravurilor locale. Pentru coordonarea ansamblului cercetarilor si efectuarea studiilor privitoare la unitati, relatii si procese mai e necesar si un sociolog.

Legatura dintre toti acesti cercetatori se face în doua feluri. Întâi, prin planul de cercetare comun, care defineste fiecarui cercetator o misiune precisa în cadrul ansamblului. Apoi, prin sedinte comune, fie pentru observarea împreuna a fenomenelor complexe, care ofera o pluralitate de aspecte; fie pentru discutarea împreuna a interpretarilor propuse cu privire la fiecare fenomen observat.

Principalul obiectiv al profesorului Gusti a fost sa deprinda pe cât mai multi cercetatori specialisti sa se asocieze muncii acesteia de cercetare colectiva. Unii s-au integrat în asa fel, încât întregul lor fel de a gândi în propria lor specialitate s-a schimbat în urma acestei experiente stiintifice. Altii au luat parte la cercetare, dar nu s-au putut adapta telurilor ei. Unde nu a reusit, Profesorul a trebuit sa recurga la studenti, pe care i-a format în anumite specialitati, cu scopul anume de a le putea folosi cândva specializarea pentru cercetarea colectiva.

A afirma deci, cum fac unii, ca cercetarile individuale de folclor constituie adevaratul început al monografiei sociologice, pentru ca unii cercetatori au întrezarit câteodata corelatia unora din manifestari, înseamna a confunda întâmplarea cu sistemul. Înseamna a lasa la o parte cu vrere, sau din ignoranta, caracterul esential al cercetarilor monografice, constituit de aceasta cooperare a specialistilor pentru întelegerea întregului social, pe care o face posibila si o cere conceptia de ansamblu a profesorului Gusti.

Ceea ce justifica în primul rând metoda colaborarii e fecunditatea ei. Perspectivele pe care le deschide întelegerii unui fapt social, putinta de a-l situa succesiv pe mai multe planuri sunt atât de neasteptate încât risca uneori sa provoace dezorientarea cercetatorului. Ceea ce se impune deci, cu stringenta, cercetarii colective este critica în comun a fiecarei interpretari propuse fenomenului. Astfel, juristul va putea pune

în garda pe geograf, împotriva unor interpretari pripite, în legatura cu asezarea unui sat, demonstrând ca dimensiunile vetrei reproduc proportional, pe neamuri, dimensiunile hotarului întreg.
În sens invers, configuratia solului descrisa de geograf va putea sugera juristului ratiunea de a fi a anumitor institutii, credinte sau purtari.
Alteori, geograful va putea rezolva, prin raportare la situatia locurilor, chestiuni pe care cercetarea documentelor din arhiva nu le poate lamuri.
În acelasi sens, demografia va lamuri uneori anumite forme de echilibru între productie si consumatie, care altfel ar fi ramas neexplicabile.
Tot asa, muzicologia va putea explica unele particularitati ale ritmicei poetice. S. a. m. d.
În conceptia profesorului Gusti, cercetarile monografice sunt destinate sa se întinda treptat, ca un fel de cunoastere de sine a societatii, pâna la constituirea unei stiinte a natiunii, care reprezinta ultima etapa a acestor cercetari.
Prin acesta, însa, campaniile monografice, desfasurare directa a aplicatiilor învatamântului universitar gustian, devin un punct însemnat de trecere de la activitatea didactica a Profesorului la activitatea lui politica, în slujba ridicarii culturale a maselor populare.
Cum se face aceasta trecere? Foarte simplu. Orice cercetare stiintifica, explicativa, presupune, ca un corolar necesar, o cercetare apreciatoare, normativa, a realitatii, confruntare a posibilitatilor oferite de cadre cu actualizarea înfaptuita prin manifestari. Idealul etic constând în dezvoltarea maxima a tuturor posibilitatilor, fiecare cercetare se încheie cu o chemare la actiune. Fiecare monografie se încheie cu o activitate reformatoare.
Legatura dintre stiinta si reforma sociala explica deci relatia care exista între campaniile monografice si activitatea practica de ridicare sociala a unitatii supusa cercetarii.
Întrucât nici o actiune sociala nu este eficace daca nu s-au studiat în prealabil cauzele starii de fapt, cercetarea monografica se impune de asemeni ca un auxiliar indispensabil în orice actiune reformatoare.

Ultima forma de organizare a cercetarilor sociale preconizata de D. Gusti este Facultatea de Stiinte Sociale.
Aceasta facultate ar urma sa reuneasca, într-o singura institutie, învatamântul stiintelor sociale, astazi risipit prin mai multe facultati si academii speciale.
Si aceasta idee exista, ca si celelalte, în germen, din ziua lectiei inaugurale de la Iasi.
Spre deosebire însa de celelalte conceptii ale profesorului Gusti, aceasta idee nu a primit înca, pâna acum, nici un început de realizare.
Daca în mai multe rânduri s-a vânturat ideea crearii unui centru de studii administrative, sau a înfiintarii unor cursuri de sociologie la academiile comerciale, sau la facultatile de drept, perspectivele unificarii învatamântului social nu sunt din cele mai stralucite, mai ales din cauza rezistentei facultatilor juridice.
Conceptia profesorului Gusti asupra Facultatii de Stiinte Sociale a fost expusa în Cuvântul înainte al Sociologiei militans.
Rupând cu tipurile de organizare existente, care atribuie învatamântul stiintelor sociale facultatilor de litere, ori celor de drept, unor institutii speciale, ca Academia Comerciala, sau unor scoli libere - organizarea lor ar trebui sa se faca într-o singura facultate, care sa

cuprinda trei sectii speciale: una economica si financiara, una juridica si alta politica-administrativa (aceasta cu trei subsectii: administrativa, consulara, diplomatica si ziaristica), precum si o sectie generala, cu cursuri comune celorlalte trei: etica, politica, sociologie etc., fiecare cu câte un institut special de înalte studii, corespunzatoare sectiei.
Rezistenta speciala a Facultatii de Drept ar trebui sa atraga excluderea acesteia dintre sectiile Facultatii de Stiinte Sociale si mentinerea ei în organizatia actuala.
Pe lânga noua facultate ar functiona, ca un complement stiintific, un institut liber de cercetari, închinate, în primul rând, cunoasterii tarii si natiunii: Institutul Social al României.
"Misiunea sociala, etica si nationala" a Facultatii de Stiinte Sociale este sa devina "o scoala a spiritului public, care sa împace cultul dezinteresat al stiintei sociale cu aplicari imediate la cunoasterea Tarii, cu necesitatile serviciilor publice ale statului si cu trebuintele societatii românesti; ea va avea o influenta hotarâtoare asupra moralului natiunii, [...] formând elita sociala si politica conducatoare, stapâna pe destinele statului si ale Neamului.
Prin crearea acestei facultati, Universitatea va participa, mai mult ca pâna acum, la viata sociala si politica a natiunii, devenind astfel un instrument stiintific al puterii nationale".
Înfiintarea Facultatii de Stiinte Sociale încheie circuitul organizarii cercetarilor sociale conceputa de profesorul Gusti. Ea nu e decât o reintegrare a Institutului Social - obligat, spre a fi eficient, în lupta lui contra superficialitatii vietii noastre publice, sa iasa din universitate - în cadrul universitatii. Si o realizare definitiva a ideilor cuprinse în lectia inaugurala din 1910.
Facultatea de Stiinte Sociale reprezinta astfel viitorul ideilor profesorului Gusti. Realizarea ei, noi nu o vedem posibila decât în ziua în care studentii scoalei actuale de sociologie, sau tineri patrunsi, prin intermediul ambiantei spirituale, de ideile ei, vor fi ajuns dascali în locul dascalilor de azi ai Facultatii de Drept, sau ai Academiei Comerciale. În acea zi, în care întelegerea sociologica a tutulor manifestarilor vietii sociale va fi devenit un bun comun, înfiintarea facultatii nu va mai putea întâlni nicaieri rezistente serioase.

În desfasurarea acestor trei aspecte, deosebite, ale preocuparilor profesorului Gusti pentru organizarea cercetarilor sociale în România, asistam parca la desfasurarea unui ritm pe generatii.
Institutul Social Român a fost cadrul colaborarii profesorului Gusti cu generatia primilor studenti formati de el, la Iasi, înainte de razboi. Monografia sociologica este cadrul colaborarii lui cu a doua generatie de studenti, formati dupa razboi, la Bucuresti. Facultatea de Stiinte Sociale va fi cadrul colaborarii lui viitoare cu a treia generatie studenteasca, astazi în curs de formatie, a carei misiune va fi sa duca la bun sfârsit sarcina celorlalte doua.

XIII. ORGANIZAREA VIETII CULTURALE

Cultura superioara
Cultura poporului

Ideea înfiintarii unor institutii speciale menite sa preia conducerea si îndrumarea activitatii culturale a poporului românesc izvoraste, la D. Gusti, din constatarea situatiei culturii românesti îndata dupa Unire. Daca misiunea esentiala a natiunilor în genere, si aceea a natiunii românesti în special este sa-si dezvolte la maximum personalitatea si sa creeze cultura, cum poate fi realizata aceasta misiune?
Cercetarea sociologica a culturii românesti ne descopera un fapt grav. Natiunea româneasca nu are o cultura unitara. De-o parte sta, neexplorat, fondul cultural imens si autentic al satelor românesti. De alta parte sta o cultura superioara a oraselor, atrasa în fiecare provincie, divergent, de zarile altei culturi: germana în Transilvania, franceza în Vechiul Regat, ruseasca în Basarabia. Unitatea culturala fiind principalul element de cimentare a unitatii politice a unei natiuni, cum se poate realiza unificarea culturii românesti superioare si punerea ei în legatura cu fondul?

În doua feluri:

1) printr-o organizare adecvata a culturii românesti superioare;
2) prin ridicarea culturala a poporului românesc în general.

Organizarea culturii superioare a format, în repetate rînduri, obiectul preocuparilor profesorului Gusti.
De la memoriul întocmit de el, în 1912, pentru reorganizarea bibliotecii Facultatii de Litere din Iasi si pâna la ideea înfiintarii unei biblioteci de stat emisa si studiata de sectia bibliologica a Institutului Social; de la discursul sau de receptie la Academie, consacrat Fiintei si menirei Academiilor, trecând prin [raspunsul la] discursul de receptie rostit la primirea profesorului [Radulescu-]Motru, prin studiul sau consacrat Organizarii muncii culturale în 1927, apoi prin memoriul înaintat în 1928 Ministerului Instructiei si sfârsind cu proiectele sale de transformare a Ministerului Instructiei în Minister al Culturii Nationale, de organizare a Senatului Cultural si a Fundatiilor Culturale Regale, profesorul Gusti a gândit si a lucrat necontenit pentru organizarea culturii superioare si în special a îmbunatatirii conditiilor activitatii intelectuale de creatie.
În afara celor scrise asupra acestui subiect, în masura în care a avut putinta sa o faca, Profesorul a stimulat necontenit energiile creatoare de cultura, din toate domeniile. Faptul e cu atât mai deosebit cu cât perioada ministeriatului sau coincide cu perioada celor mai mari dificultati financiare ale departamentului pe care l-a condus. Ce ar fi putut face, sa fi dispus de timpul si de fondurile de care au putut dispune altii! Oricum, ideea fusese aruncata si problema organizarii eforturilor culturale nu a întârziat sa rodeasca..., fie si pe tarâmul altora.
Organizarea culturii poporului nu a fost neglijata în acest timp. Preocuparile pentru aceasta activitate de ridicare culturala a maselor au mers paralel, anticipând chiar pe cele referitoare la organizarea culturii superioare.
De la vechiul proiect, din 1920, al organizarii Casei Culturii Poporului, ramas neîmplinit; trecând prin activitatea de campanii sanitare si de înfiintare de biblioteci si camine culturale la sate, întreprinsa cu Institutul de Anatomie sau cu cel de igiena al Universitatii din

Bucuresti în timpul campaniilor monografice din perioada anilor 1925 si 1931; si pâna la organizarea noii Directii a Educatiei Poporului, trecuta de la Ministerul Muncii la acela al instructiei, sau la organizarea propagandei culturale prin radiofonie; ori, în sfârsit, prin reluarea, pe un plan nou, a activitatii Fundatiei Regale "Principele Carol" si prin cooperarea activitatilor cercetasiei, strajeriei si O. E. T. R., cu aceea a echipelor regale studentesti, ale acestei fundatii, Dimitrie Gusti n-a încetat o clipa sa se ocupe de organizarea ridicarii culturale a poporului.
Obiectivul aci era întreit. Caci se urmarea, în acelasi timp:

1) regenerarea biologica a natiunii;
2) intensificarea productiei economice a poporului;
3) ridicarea obstei prin cresterea mintii si a inimii.

Înca din memoriul prezentat în 1920 catre M. S. Regele, pe atunci principe mostenitor, profesorul Gusti precizase stringent temeiurile si obiectivele muncii de ridicare culturala a poporului, precum si conditiile optime de organizare a ei.

1) Temeiurile ei erau: a) unificarea sufleteasca a natiunii românesti robita de culturi divergente, pâna la Unire; b) raspuns propagandei culturale interne a minoritatilor etnice; c) pregatirea democratiei reale prin dezvoltarea constiintei nationale si sociale a maselor românesti; d) întarirea rezistentei împotriva propagandei demagogice.
2) Obiectivele ei erau: a) educatia fizica; b) cultura economica; c) dezvoltarea sufleteasca.
3) Forma de organizare, având de ales între: a) initiativa privata, amenintata de neputinta si prea însemnata pentru ca statul sa se poata dezinteresa de ea; b) institutia de stat, amenintata de politicianism si discontinuitate. Profesorul recomanda: c) o fundatie regala sa preia îndrumarea ei.
Aceleasi idei le dezvolta profesorul Gusti cu prilejul raspunsului sau la discursul de receptie al profesorului [Radulescu-]Motru, cu care prilej manifesta din nou intentia reluarii aceleiasi idei.
El reia apoi efectiv, în raspunsul la ancheta ziarului "Universul" din 1928 si în memoriul înaintat, în acelasi an, Ministerului Instructiei, pentru a le da mai târziu fiinta în proiectele pregatite în timpul ministeriatului sau.
Aceeasi idee de unificare sufleteasca prin cultura sta la temelia organizarii Universitatii Radio.
Organizarea ciclurilor saptamânale - privitoare la: stiinta (luni), literatura, limba si folclor (marti), stiinte sociale si politica externa (miercuri), muzica, folclor muzical si arta (joi), filosofie si religie (vineri), istorie si geografie (sâmbata), educatie, viata sociala si culturala populara (duminica) - urmaresc "cimentarea energiilor nationale" si "formarea sentimentului de comunitate, de constiinta a valorilor si solidaritatii nationale, ilustrând definitia natiunii, dupa Renan, ca un plebiscit de toate zilele".
Principiul de organizare a vietii culturale îl vede Profesorul, ca întotdeauna, la mijloc, între anarhia initiativelor individuale neorganizate si rigiditatea autoritara a culturii de stat, într-o coalizare a societatilor culturale, careia statul i-ar aduce sprijinul

îngaduintei si eficacitatii, dar careia i-ar impune o coordonare menita sa evite risipa de energii.
Principiile acestei organizari se pot rezuma în: unitate, libertate, specificitate, autonomie, îndrumare centrala, regionala, judeteana si locala prin consilii speciale.
În sfârsit, serviciul social studentesc.
"Institutul de stat al culturii" ar urma sa fie organizat în doua ramuri:

1) "Directia culturii superioare", cuprinzând sectiile pentru stiinte, litere, teatru, muzica, arta, plastica si relatii cu strainatatea;
2) "Directia culturii populare", cuprinzând sectiile pentru pregatirea personalului si a materialului, studii si propaganda, institutii particulare si de stat cu consilii regionale, judetene si comunale.

Institutul ar cuprinde sectii comune ambelor directii, pentru biblioteci si publicatii, teatre si muzee publice.
Nu putem cerceta mai amanuntit, aci, aceasta politica culturala.
Ajunge sa stabilim ca toata acea politica a culturii preconizata si înfaptuita de Dimitrie Gusti nu este decât desfasurarea în planul practic a principiilor preconizate în cursul expunerii teoriilor sale sociologice. Înca o data, surprindem astfel rolul specific al "profesorului", la îmbinarea celor doua planuri: cugetarea si militarea.

XIV. SEMNIFICATIA GENERALA A ÎNVATAMÂNTULUI GUSTIAN

Contributia profesorului Gusti în cultura româneasca
Inventar si idei esentiale
Universitatea - generatoare de elite sociale
Misiunea elitelor. Colaborarea pentru ridicarea maselor
Idealul învatamântului gustian
Specificitatea si universalitatea lui
Locul lui în cultura româneasca

E momentul sa încercam a face un bilant al contributiei profesorului Gusti în cultura româneasca.
Rezumând cele spuse pâna acum, ajungem sa-i stabilim urmatorul activ:

1. A conceput un sistem filosofic original de întelegere a societatii si a disciplinelor care se ocupa cu ea, care-i confera un loc de seama printre cercetatorii contimporani ai stiintelor sociale;
2. A conceput o metoda originala de cercetare a unitatilor sociale, simultan simpatetica si obiectiva, erudita si concreta, pe care a aplicat-o apoi, el însusi, la studiul societatii românesti;
3. A organizat cercetarile sociale în afara de universitate, facând prin Institutul Social educatia politica a unei întregi generatii de conducatori ai statului român si deschizând lumii gustul preocuparii de problemele sociale;
4. A deprins pe acesti conducatori sa-si conditioneze actiunea lor reformatoare de cunoasterea prealabila a realitatii ce-si propuneau sa reformeze, si publicul sa-si rationeze adeziunile sociale;
5. A format, prin cursuri, conferinte, seminarii si campanii de lucrari, cercetatorii stiintifici ai vietii sociale si specialisti în diferitele

ramuri ale stiintelor sociale, în stare sa înteleaga si ansamblul fenomenelor în care se integreaza disciplina lor;
6. A deprins pe acesti cercetatori cu conditiile generale ale muncii stiintifice: informatia bibliografica, utilizarea corecta a materialului, tinuta demna si obiectiva a discutiilor;
7. A întreprins o actiune vasta, neobosita si entuziasta, de reforma sociala, pentru organizarea vietii culturale românesti, prin cooperarea specialistilor si prin stimularea activitatii creatorilor de valori. Aceasta actiune a urmarit, în acelasi timp, organizarea culturii înalte, a culturii poporului si a cooperarii dintre elite si popor;
8. Astfel, a organizat, ca profesor si decan, viata universitara, înfiintând numeroase institutii de orientare si ajutorare studenteasca;
9. Academician, consilier tehnic si ministru de instructie fiind, a organizat cultura superioara (Academia Româna, Senatul cultural, bibliotecile publice), înlesnind cooperatia intelectuala internationala (schimburi intelectuale cu asociatiile sociologice straine si cu fundatiile sociale internationale, conferinte, congrese internationale);
10. Ca director al Casei Culturii Poporului si apoi al Fundatiei Culturale "Principele Carol", a organizat cultura poporului;
11. A organizat, de asemeni, cooperatia, ca presedinte al Oficiului National;
12. si Radiodifuziunea, ca presedinte al societatii, înfiintând Universitatea Radio;
13. Organizator si conducator al campaniilor de cercetari monografice, al echipelor studentesti ale Fundatiei Regale "Principele Carol" si al revistei "Sociologie româneasca", a militat pentru cunoasterea concreta a realitatilor românesti, si îndeosebi pentru îndrumarea intelectualilor spre cunoasterea vietii satelor, ca si pentru ridicarea culturala a acestora, cu ajutorul muncii organizate a elitelor culturale;
14. În sfârsit, a organizat propaganda culturala a tarii înauntru si în afara (Expozitiile de la Barcelona, Dresda, Paris, Muzeul Satului).

Cât despre pasiv, numai doua din nazuintele sale au ramas neîmplinite pâna astazi:

1. Ideea trecerii studiilor sociale din viata publica în universitate s-a înfaptuit altfel decât si-a închipuit-o Profesorul, prin tehnicizarea administratiei în urma patrunderii în aceasta administratie a elementelor cu pregatire sociologica universitara;
2. Ideea înfiintarii Facultatii de Stiinte Sociale, încoronare a vietii lui întregi, e de asemeni înca nerealizata.

Urmarind, în paginile de mai sus, prodigioasa activitate desfasurata de profesorul Gusti în toate domeniile vietii culturale, gândul nostru nu s-a abatut, decât aparent, de la intentia vadita de titlul acestui studiu, care era aceea de a înfatisa chipul "profesorului" Gusti. E locul sa coordonam, ceea ce am înfatisat pâna acum, într-o sinteza didactica. În ce fel? Observând, foarte simplu, ca fiecare activitate a Profesorului amplifica o alta activitate, care la rândul ei amplifica pe o a treia. Si mai observând ca, în acest proces de dezvoltare succesiva, universitatea sta în centru si natiunea sta în jur, legatura dintre ele fiind asigurata de elitele care se ridica din cea dintâi spre a se cufunda în cea din urma.

Astfel:

1. Conferintele publice ale Institutului Social dezvolta printre intelectuali preocuparile pe care cursul le propune studentilor; caminele culturale, sau Universitatea Radio amplifica si diversifica, pentru uzul natiunii întregi, rasunetul preocuparilor Institutului;
2. Comunicarile din sectiile Institutului Social adâncesc problemele discutate în sedintele de seminar; activitatea asociatiilor culturale, profesionale si a institutelor speciale înfaptuieste o cercetare mai amanuntita a acelorasi probleme;
3. Activitatea echipelor monografice fructifica rezultatul îndeletnicirilor seminariale; munca echipelor regale studentesti multiplica actiunea echipelor monografice;
4. Proiectul organizarii unei biblioteci de stat amplifica proiectul organizarii bibliotecii Facultatii de Litere din Iasi; înfiintarea bibliotecilor publice urbane si satesti, organizate prin caminele culturale si ateneele populare, multiplica, spre uzul natiunii, ideea bibliotecii de stat;
5. Arhiva documentara a Institutului Social dezvolta fisierele seminarului de sociologie; ideea concentrarii tutulor arhivelor statului si a tutulor institutelor de cercetare sociala amplifica organizarea arhivei documentare a Institutului;
6. Cetatea universitara amplifica ideea oficiului universitar; satele model multiplica ideea cetatii universitare;
7. Muzeul Satului dezvolta expozitiile seminarului; pavilionul românesc la Expozitia Internationala din Paris duce aceeasi idee la o noua dezvoltare.

În toate domeniile vietii culturale, ideile care conduc dezvoltarea activitatii profesorului Gusti par deci supuse unui dublu ritm, care rasfrânge influenta acestora ca o îndoita bataie de aripi.

De la studentime la elite, si de la elite la popor.

Constiinta acestei duble subordonari, a acestei îndoite ierarhii, dupa care universitatea e menita sa genereze patura conducatoare a natiunii, a carei misiune e, la rândul ei, regenerarea masei prin cultura si actiune organizata, constituie ideea ordonatoare, axiala, dupa care toate activitatile Profesorului sunt arcuite, concentric, în jurul învatamâtului sau.

Peste tot, munca Profesorului e supusa acelorasi principii, a caror realizare repetata ajunge sa constituie faptuirii sale un stil propriu. Aceste principii, formulate pe scurt, sunt:

1) folosirea tuturor încercarilor empirice pentru cunoasterea critica si sintetica a realitatii concrete;
2) punerea stiintei în slujba actiunii sociale;
3) punerea actiunii sociale în slujba crearii personalitatilor;
4) punerea personalitatilor în slujba crearii de valori;
5) ierarhizarea valorilor si integrarea personalitatilor în personalitati mai vaste, prin unificarea scopurilor si coordonarea mijloacelor lor.

Si, peste tot:

6) substituirea efortului individual prin cooperarea organizata a personalitatilor, în institutii;
7) si, în sfârsit, punerea elitelor în serviciul maselor:

Toata aceasta prodigioasa activitate sociala n-ar fi fost desigur cu putinta daca n-ar fi fost însufletita de un ideal, de o credinta.

Care e acest ideal si cum se situeaza el în lumea telurilor care au calauzit de-a lungul timpurilor viata noastra universitara?
Idealurile care au însufletit aceasta viata, care i-au organizat manifestarile, dând forme specifice avântului tineresc si orientându-l catre misiuni distincte - nu sunt deosebite de telurile care au însufletit curentele generale ale culturii românesti.
Sistematizând si simplificând lucrurile îndeajuns, abia daca am gasi vreo patru: liberalismul pasoptist, conservatorismul junimist, socialismul marxist, devenit mai târziu poporanist, si nationalismul samanatorist.
Predominarea fiecaruia din aceste curente corespunde, grosso modo, unei perioade diferite a dezvoltarii României moderne: 1848, 1870, 1890, 1907.
Si fiecare se defineste social, prin atitudinile caracteristice ale omului: 1) fata de existenta si de ideal (activ, contemplativ, realist, idealist); 2) fata de timp si de prefaceri (traditional, progresist, conservator, reformist); 3) fata de grupul de electie si de valorile lui (national, international, autohton, cosmopolit); 4) fata de scopul si regimul vietii sociale (individualist, socialist, liberal, autoritar); si 5) fata de forma de guvernamânt si de clasa sociala pe care se sprijina (aristocrat, democrat, taranesc, boieresc, burghez sau muncitoresc).

1. Cel dintâi ideal cultural al României moderne este acela al liberalismului pasoptist.
Termenul desemneaza idealul boiernasilor înstariti de la jumatatea veacului trecut, învatati în scoli din Apus, care foloseau ideologia liberala si formula statului democrat si individualist ca instrument de rasturnare politica a "neamurilor" decazute. Activi, idealisti, dispretuitori de trecut si iubitori de noutate, încrezatori în puterile vointei, dornici de progres si de reforme proiectate dupa modelul celor din Apus, liberalii pasoptisti au fost nationalisti în sensul ca urmareau ridicarea tarii lor.
Dar nationalismul lor de frantuziti, occidentalisti, cuceriti de un ideal universal si cosmopolit, dispretuia trecutul, obiceiurile si valorile specifice ale neamului lor, pe care le socotea roade ale întunericului si nestiintei.
Idealul acesta al ridicarii neamului prin luminare si dezrobire politica a însufletit, o data cu viata sociala, aproape întreaga cultura româneasca dinainte de 1870, cu exceptia lui Nicolae Balcescu si în parte a lui Alecsandri.

2. Idealul junimist se dezvolta în opozitie categorica cu acela al pasoptistilor.
Doctrina prin care patura boiereasca lupta sa-si mentina, pe tarâmul cultural, prestigiul pierdut politiceste, cucerind elitele intelectuale ale noii Românii, junimismul se înfatiseaza, dimpotriva: contemplativ si realist, obiectiv, plutind abstract, deasupra mizeriilor zilei.
Încrezator în puterile firesti, dar dispretuitor al sfortarilor facute pentru a te depasi, a-ti iesi din fire, conservator si iubitor de trecut, dispretuitor de noutate, dusman imitatiei, autoritar si sceptic fata de reforme, junimismul era preocupat mai ales de valorea universala a creatiei umane. Fara a fi deci nationalist, în sensul pasoptist, dorinta lui de autenticitate îl facea sa simpatizeze cu valorile culturii autohtone si sa ia atitudine împotriva "înstrainarii" pasoptiste.

3. Cât despre socialismul revolutionar, devenit mai târziu poporanist, el a fost la noi un curent îmbratisat, începând de la sfârsitul veacului trecut, de tineretul generos al partidelor liberale, de exilatii politici basarabeni, precum si de burghezia eteroetnica si de proletariatul ei intelectual.
El sintetiza, într-un anumit sens, reformismul dinamic al liberalilor cu obiectivismul junimist, întrucât preconiza o politica stiintifica. Opunea însa, individualismului amândorura, idealul sau colectivist; si democratia sociala, celei individualiste.

4. În sfârsit, samanatorismul e de asemeni o sinteza a primelor doua curente. Însa altfel.
Activ, dinamic, democrat, ca si liberalismul, dar traditionalist, iubitor de concret si ostil abstractiei, samanatorismul era dornic de reforme, dar numai în masura în care acestea aveau radacini în realitate si îsi pastrau un caracter specific, situându-se în prelungirea tendintelor trecutului national.
Sub raportul social, samanatorismul reprezinta ideologia pregatitoare a realizarii idealului national al unitatii politice a tutulor românilor, asa cum o visau clasele intelectuale mijlocii, ardelene sau din Regat, care au împartasit-o multimilor si s-au jertfit pentru ea.

De idealul pasoptist, caruia i-a apartinut cândva, în învatamântul superior românesc, Simion Barnutiu, nu se mai leaga azi în universitate nici un nume. De idealul junimist e legat numele lui Maiorescu si al elevilor lui, în fruntea carora sta astazi d-l Radulescu-Motru. De idealul social-poporanist se leaga, în umbra numelui lui Gherea, care n-a facut parte din învatamânt, amintirea d-rului Ion Cantacuzino si mai ales a lui Stere. De idealul samanatorist se leaga numele d-lor Iorga si Cuza. N. Iorga, Radulescu-Motru si C. Stere sunt trei puncte de reper contimporane, pentru situarea idealului social al învatamântului profesorului Gusti.

Spre deosebire de cei mai multi profesori universitari, Dimitrie Gusti nu e încadrat în nici unul din aceste curente.
Preocupat, ca întotdeauna, de sinteza, pozitia lui are puncte de contact cu fiecare din aceste ideologii, fara a se identifica însa cu nici una. Sa examinam pe scurt elementele pe care se sprijina aceasta sinteza. Între actiune si cunoastere, realism si idealism, realitate si reforma, conservare si progres, ca si între individ si colectivitate, natiune si umanitate, particularism si universalism, sau între libertate si autoritate, democratie si aristocratie, Dimitrie Gusti refuza alegerea si instituie sinteza.
Elementele esentiale ale acestei sinteze le-am vazut. Departe de a se exclude, pentru Gusti actiunea implica cunoasterea si cunoasterea actiunea. Realitatea cheama idealul si idealul se face realitate. Progresul fara conservare nu e posibil si conservarea fara progres n-are sens. Individ fara societate nu exista, societate fara individ la fel. Natiunea nu exclude umanitatea, ci o implica. La fel, libertatea implica autoritatea si democratia reala implica aristocratia personalitatilor. Ideile care fac posibile aceste sinteze le cunoastem de asemenea. Sunt:

a) dubla modalitate de existenta a vointei, ca fenomen si ca proces;
b) circuitul social; si

c) personalitatea creatoare.

Prima idee rezolva antinomiile actiunii si realitatii. A doua rezolva antinomiile progresului. A treia idee rezolva, în sfârsit, antinomiile individului, natiunii, libertatii si democratiei.

Sa examinam mai de aproape relatiile sintezei gustiene cu fiecare din aceste curente.
Cu junimismul, D. Gusti nu a avut relatiile directe ale d-lor Petrovici, Mehedinti sau [Radulescu-]Motru. Cu toate ca a colaborat la "Convorbiri...", în care si-a publicat lectia inaugurala, limbajul acestei lectii n-are nimic junimist. Dimpotriva, prin anumite accente de încredere în puterile vointei, în viitor, în om, în menirea lui universala, în progres, în personalitate, în reforme, ideologia lui se apropie de aceea a curentelor prejunimiste.
De fapt, filiatia spirituala autentica a junimismului: linia de gândire a acestuia, continuata de d-l [Radulescu-]Motru si reînnoita de curând de d-l Nae Ionescu, a expus totdeauna doctrine politice, filosofice si sociale categoric opuse acelora dezvoltate de profesorul D. Gusti. E suficient sa amintim de staticismul teoriei primilor doi asupra natiunii, sau de naturalismul conceptiei celui dintâi asupra personalitatii, sau al conceptiei celui de al doilea asupra culturii, fata de dinamismul doctrinelor profesorului Gusti, pentru a risipi orice echivoc în aceasta privinta.
Nici Junimea, ca unitate, nici Maiorescu, personal, nu au exercitat asupra tânarului Dimitrie Gusti vreun ascendent deosebit, si aceasta trasatura fundamentala îl desparte de toti ceilalti junimisti universitari, din a doua generatie, al caror caracter comun e constituit de admiratia neprecupetita pentru Titu Maiorescu.
Am ascultat ani multi pe profesorul Gusti, dar nu-mi amintesc sa-l fi auzit pomenind de fostul conducator junimist, cu evlavia cu care i-am auzit pomenit numele de catre d-nii [Radulescu-]Motru, Mehedinti, Petrovici, Tzigara-Samurcas sau [Radulescu-] Pogoneanu.
Sa nu aiba Dimitrie Gusti nici o legatura spirituala cu Junimea? Nu cred. O legatura a avut desigur, la fel cu orice tânar format la sfârsitul veacului trecut. Dar, spre deosebire de junimistii propriu-zisi, legatura lui spirituala cu Junimea, în loc sa se faca prin Maiorescu, s-a facut prin Caragiale.
Influenta lui Caragiale asupra lui Dimitrie Gusti este, cred, cu aceea a lui Vasile Pârvan, cea mai adânca influenta suferita de acesta. Cei care-l cunosc pe Dimitrie Gusti, fie ca i-au urmarit cursul, fie ca i-au stat mai de aproape, n-au putut sa nu ramâna impresionati de frecventa cu care Profesorul pomeneste numele lui Caragiale. Chipul Aristofanului român surâde din portrete nenumarate în biroul profesorului Gusti. Verva ironica a "maestrului", farmecul sau de causeur, zeflemeaua sarcastica, intransigenta în fata nulitatilor, spiritul lui "occidentalizant", dispretuitor de "balcanisme" sunt la ele acasa în acest birou! Ele coboara din portret si se amesteca în conversatii.
Nu stiu în ce împrejurari l-a cunoscut profesorul Gusti pe Caragiale. Banuiesc însa ca legatura lor dateaza din vremea studiilor universitare ale Profesorului, concomitente cu exilul voit al lui Caragiale, la Berlin. Influenta lui Caragiale s-a rasfrânt deci asupra Profesorului în plina perioada de formatie, lasând asupra lui o pecetie nestearsa.

Locul original - si prea putin "curios" - pe care-l ocupa Caragiale printre junimistii din a doua generatie e astazi - multumita biografilor - destul de bine cunoscut. Comunitatea atitudinii lui antiliberale si antiburgheze, cu aceea a junimistilor, nu a izbutit sa acopere deosebirea dintre pozitia lui izolata, ostila oricarei falsificari emfatice, si admiratia zgomotoasa creata în jurul pontificelui junimist, pe cât de ironic cu "epigonii" vechii directii, pe atât de inutil complezent cu bodnarestii celei noi. Nu e exclus ca, sub influenta lui Caragiale, Dimitrie Gusti sa fi aplicat pontificelui junimist masura pe care acesta o aplicase productiei culturale a liberalismului.
Stiind acestea, îmi lamuresc mai usor de ce, singura data când l-am auzit pe profesorul Gusti vorbind despre Junimea, l-am auzit zeflemisind memorabila sedinta în care docta societate a pus la vot existenta lui Dumnezeu, trântându-L cu unanimitate, mai putin un singur vot.
În preocuparea lui de sinteza, Dimitrie Gusti a accentuat si caracterele comune si însusirile distincte ale idealului sau, fata de cel junimist. Comun cu junimismul, Dimitrie Gusti are, desigur, spiritul larg universalist, zeflemismul, munca institutionalizata, sistematica si coerenta, predilectia pentru valorile autentice ale culturii. Dar, complet deosebit de junimism este dinamismul sau neastâmparat, idealismul stenic, reformist, încrederea în puterile vointei, care dau, în fond, vietii, dupa el, nu un sens estetic, contemplativ, ci un sens etic. Toate aceste însusiri, ca si generozitatea funciara care izbucneste de sub masca de ironie care o acopera ca o cuirasa, îl înrudesc printre contimporani, precum am spus, mai mult cu Nicolae Iorga si cu liberalismul întemeietorilor României moderne, decât cu adevaratii junimisti. Daca ar fi sa judecam printr-o parabola, ar trebui sa spunem ca, în fond, Dimitrie Gusti nu condamna în mod esential efortul generatiei întemeietorilor României moderne, asa cum îl condamna, fara putinta de apel, d-nii [Radulescu-]Motru sau Nae Ionescu. Ceea ce condamna el la pasoptisti este, desigur, pretentia ridicola, rezultând din insuficienta felului lor de a fi realizat ceea ce voiau sa înfaptuiasca. Efortul de a se depasi, de a se ridica peste putintele cuprinse în actualitatea unui anumit moment, vointa de a însemna ceva, de a fi personalitate, care constituie în fond partea pozitiva a sufletului liberal si a tipului social românesc pe care-l reprezinta, ramân pentru Dimitrie Gusti un obiect de simpatie si de încurajare fecunda.
E adevarat ca în desfasurarea actiunii gustiene intervine un element critic si realist, care pare ca reteaza aripile avântului idealist, apropiind pe profesor de atitudinea junimista. Faptul nu poate fi contestat. Lamurim însa, mai departe, temeiul pentru care, cu tot realismul sau critic, fondul adânc al atitudinii filosofice a profesorului Gusti ramâne idealist.
Între Dimitrie Gusti si junimism pare a fi, deci, mai mult o vecinatate vremelnica de drum decât o tovarasie de nazuinte. Lucrul acesta reprezinta, în chip neîndoios, o relatie subtila, aproape imponderabila, între zonele de contact ale celor doua spiritualitati. De aceea, nu fara oarecare îndoieli, cred totusi ca nu e o greseala sa afirmi ca un contact spiritual adânc nu a existat niciodata între Dimitrie Gusti si Junimea.

Cu samanatorismul, contactul lui Dimitrie Gusti e desigur mai direct si mai amplu. Nu numai pentru ca, despre Nicolae Iorga, d-l Gusti a vorbit întotdeauna cu o admiratie netarmurita pentru fecunditatea lui, pentru

capacitatea lui de intuitie si de sinteza, pentru universalitatea preocuparilor lui si pentru memoria lui prodigioasa.
Dar mai ales pentru ca, mai presus de toate, Dimitrie Gusti l-a pretuit pentru "viata" lui, pentru duhul lui iscoditor, rascolitor de energii, neastâmparat, zdruncinator de cadre si cuceritor de suflete. În aceasta scoatere a omului din sinele sau obisnuit, în acest îndemn arzator la depasire, care pentru N. Iorga e un exercitiu de fiecare zi, Dimitrie Gusti nu putea sa nu simta chemarea unui suflet frate!
Totusi, fire complexa si subtila, al carei spirit critic nu abdica în fata entuziasmului, chiar daca îsi pastreaza prospetimea sufleteasca necesara ca sa vibreze, sau sa se înduioseze, Dimitrie Gusti s-a opus întotdeauna, energic, lipsei de metoda, de precizie, egotismului, risipei de energie si, în mare parte, zadarniciei unui neastâmpar care refuza sa-si dea contur definitiv, ci se arunca, desigur cu geniu, din aproximatii în aproximatii.
Raporturile dintre Dimitrie Gusti si N. Iorga sunt un alt capitol de istorie spirituala contimporana, care s-ar putea scrie cu cel mai mare interes, pentru lamurirea multor probleme recente de istorie a culturii românesti.
Ajunge sa spunem aici ca spirit mai critic, mai putin vulcanic, desi destul de temperamental, dar în fond mai cumpanit, si cu o dinamica sufleteasca orientata mai mult spre asezaminte destinate colaborarii elitelor gânditoare, decât spre înflacararea adoratoare sau razbunatoare a masei, Dimitrie Gusti nu putea sa nu apara ca o piatra de poticnire, fata de vâltoarea torentiala a curentului samanatorist.
Se stie cu ce asprime a judecat totdeauna d-l Iorga pe junimisti, acuzatia de secatuire sufleteasca pe care a adus-o lui Maiorescu si neputinta lui organica de a întelege pe Caragiale.
E totusi curios de observat ca niciodata d-sa nu a îndreptat o asemenea critica împotriva efortului gustian, desi prilejurile de obiectii din parte-i nu au lipsit. Nu încape îndoiala deci, ca la temelia pozitiei profesorului Gusti sunt afinitati incontestabile cu samanatorismul, fara ca totusi acestea sa fie datatoare de seama, adica esentiale, efortului gustian.
Asa se face ca, de unde Dimitrie Gusti a mers multa vreme în acelasi sens cu d-l Iorga, legatura lor fiind mai mult o tovarasie decât o simpla vecinatate de drum, a fost de-ajuns un nimic, pentru ca drumurile lor sa se desparta.
Nici de samanatorism nu e deci legat Dimitrie Gusti, decât tot pe jumatate; dar aci legatura poarta asupra jumatatii launtrice.
E legat desigur, de samanatorism Dimitrie Gusti, prin dinamica reformista si prin încrederea teoretica în masa. Dar, în vreme ce aceasta încredere e dublata la N. Iorga de o intuitie simpatetica a masei si a nazuintelor ei, care merg pâna la completa uitare si daruire de sine, Dimitrie Gusti e în fond un aristocrat. Pe sine nu s-ar darui, concret, nimanui. Ci numai faptei! Iar fapta lui, actualizata cu maximum de intensitate si pâna la completa absorbire, hic et nunc, nu-si afla totusi temeiul niciodata în exigentele concretului în care se exercita. Temeiul ei e un temei general, e în universalitate.
Nationalismul lui Dimitrie Gusti nu e, de asemeni, traditionalist, ca al lui Nicolae Iorga, ci creator de valori universale. Interesul partii nu l-ar face niciodata sa uite interesele adevarului, nici omul, umanitatea. Prin aceasta, Dimitrie Gusti se apropie iarasi de junimisti mai mult decât de d-l Iorga.

În fond, mare apropiere exista, în acest punct, între profesorul Gusti si Vasile Pârvan, a carui conceptie a nationalismului cultural se înrudeste mult cu aceea a profesorului Gusti.

Nimic nu înlesneste determinarea mai precisa a unui profil spiritual, decât cunoasterea prietenilor si a dusmanilor unui om. Posibilitatea ca spiritul critic zeflemist al lui Caragiale sa coexiste, într-un acelasi suflet, cu entuziasmul dinamic si creator al lui Nicolae Iorga, cu obiectivitatea rigida si rotund conturata a junimismului, si cu asceza interioara a spiritului, în vesnic salt peste sine, a lui Pârvan, rastoarna însa toate pronosticurile. Si totusi, numai sinteza acestor patru elemente poate lamuri configuratia generala a spiritului gustian. N-as putea spune limpede, daca aceste elemente sunt echilibrate în sufletul Profesorului, în mod linistit, sau daca îsi cauta cearta. Ajunge sa constatam ca problema sintezei e, la Dimitrie Gusti, o exigenta de fiecare ceas, care-l framânta si care nu-i da astâmpar, pâna ce n-a facut, în sinele sau, dreptate fiecarei tendinte. Fapt e ca exigenta de sinteza care caracterizeaza idealul spiritual al profesorului Gusti vrea sa adune ce e viabil în samanatorism: dinamica entuziasta si preocuparea specificitatii, cu ceea ce e valabil în junimism: universalitatea orizontului si demnitatea critica a tinutei culturale. Ea urmareste sa înlature, dimpotriva, ceea ce stânjeneste elanul junimistilor: simtul acut al neputintei omenesti în fata realitatii, conturul prea aparent al lucrurilor asa cum sunt, în detrimentul sentimentului lor, asa cum stau sa se faca; eliminând totdeodata ceea ce în samanatorism e amenintat de artificialitate: stilul voit popular, limitarea voluntara si risipirea în inconsistenta prin refuzul criteriilor universal valabile.

Mai ramâne, pentru situarea figurii profesorului Gusti, de definit un ultim plan: acela al relatiilor lui cu poporanismul.
Fapt curios, si aici, legatura lui cu acest curent nu se face în chip obisnuit, prin Stere, cu care Dimitrie Gusti a fost aproape contimporan, dar cu care n-a avut decât prea putin contact. Legatura lui se face prin socialism, prin Gherea, prietenul lui Caragiale, pe care Dimitrie Gusti l-a cunoscut bine.
Pretuitor al analizelor marxiste, în masura în care reprezinta o orientare simultan obiectiva si dinamica a politicei stiintifice, apropiata de a sa, Dimitrie Gusti n-a fost totusi niciodata un marxist în sensul complet al cuvântului, desi conceptia sa sociala a democratiei e mai apropiata de socialism decât de democratia individualista. Ceea ce l-a împiedicat probabil sa se apropie mai mult de marxism a fost neputinta aderarii la o interpretare unilaterala a existentei sociale si întelegerea lui dinamica, voluntarista, si în fond spiritualista a acestei existente. Conceptia sa despre "circuitul social" e totusi foarte apropiata de dialectica marxista. Ea nu e totusi o dialectica materialista, ci o dialectica spiritualista, în sensul conceptiilor neohegeliene.

Acestea sunt relatiile principale ale sintezei gustiene fata de principalele curente ideologice ale vietii universitare românesti. Este desigur înca prematur sa încercam si o definitie fata de curentele mai noi, forme sintetice recente ale acelorasi patru directii.
Daca însa, printr-o analiza împinsa cu îndrazneala pâna dincolo de limitele îngaduite ale exprimarii gândului profesoral, am încerca sa

disociem elementele acestei sinteze, pentru a vedea, în lumina neclara a intentiilor, care tendinta prevaleaza în ultima analiza asupra învatamântului gustian, ar trebui sa recunoastem precumpanirea spiritului occidental si universalist, în toate formele acestui învatamânt.
Într-adevar, Dimitrie Gusti nu se apleaca asupra realitatii românesti ca s-o prefaca în ideal etic, în masura a omului universal, în criteriu de omenie, dupa care sa judece si sa valorifice firea si purtarile altor neamuri; asa cum fac astazi un N. Iorga, un Blaga, un Nae Ionescu si, pe alocuri, chiar un [Radulescu-]Motru. El nu universalizeaza, ca acestia, printr-un act de vointa arbitrar, sau de credinta care transfigureaza realitatea, specificul national - ridicând "omul românesc", asa cum e în fapt, la rangul de om în genere.
Aplecat asupra realitatii românesti, cu metode stiintifice, universale, Dimitrie Gusti cauta s-o cunoasca asa cum e, sa-i descopere taina conditionarilor ei esentiale, pentru ca, în fond, urmareste s-o transforme, s-o reformeze, dupa calapoadele unui ideal universal de umanitate. Idealul sau social universalist coboara deci direct din acela al lui Comte. Iar sensul activitatii lui didactice, încadrat în titulatura "Arhivei pentru stiinta si reforma sociala", restituie relatia comteiana dintre stiinta si aplicarea ei. Substratul relatiilor dintre "sociologia cogitans" si "sociologia militans" nu e altul decât acel savoir pour prevoir, afin de pouvoir al propovaduitorului organizatiei intelectuale a umanitatii.
Idealul etic gustian nu este deci un ideal reactionar, asa cum este idealul aproape întregei noastre culturi universitare (zic unii, si al celei poporaniste). Urmas la catedra lui Simion Barnutiu, care cântase în Câmpia Libertatii versurile revolutionare ale lui Andrei Muresanu:
Acum, ori niciodata,
Croieste-ti alta soarta!,
învatamântul lui Dimitrie Gusti îi reactualizeaza chemarea, sub cerul unei noi zodii.
Optimismul sau inovator, credinta lui în posibilitatea nelimitata a progresului moral si material al omenirii, ideea ca prin actiune ordonata si metodica un popor îsi poate schimba soarta, constiinta dramatica a acuitatii momentului, caracterul imperios al nevoiei de a-l prinde si de a-l folosi, obligatia de a trece imediat la fapta- fac din el un urmas direct al ideologiei generatiei fauritorilor României moderne, în forma în care aceasta ideologie a putut supravietui dupa critica junimismului.
Încrederea lui în puterile vointei reactualizeaza maxima din fruntea "Românului" lui Rosetti: "Voieste si vei putea!"; iar sârguinta lui pentru ridicarea prin cultura a personalitatii da sensul ei întreg, metafizic, celeilalte maxime a aceluiasi: "Lumineaza-te, si vei fi!".
Daca ar trebui, prin urmare, sa împingem analiza pâna la ultimele temeiuri si sa dam în vileag cele din urma radacini metafizice ale acestei atitudini, ar trebui sa recunoastem ca, în opozitie categorica cu idealul junimismului conservator si realist, care, prin ultimii sai reprezentanti, continua sa tina ferm principiul static, substantial, al neputintei firii de a se depasi prin sine însasi - Dimitrie Gusti propovaduieste o conceptie dinamica si creatoare a existentei, adica o conceptie idealista, dupa care fiinta spirituala - si poate chiar fiinta în genere, pentru ca singura fiinta spirituala merita cu adevarat numele de "fiinta" -, personalitate vie, nu e niciodata definitiv închegata, adica ceva gata facut, ci e în necontenita prefacere si în necontenita încercare de a se depasi si întregi.

Depasirea aceasta libera, pe care dascalii realisti o denunta ca pe o primejdie, pentru ca prin ea fiinta spirituala îsi risca în fiecare clipa existenta, din pricina putintei ce-i e lasata de a nu se împlini, de a rata, sau de a se fixa, de a muri - da vietii personale omenesti si existentei în genere caracterul dramatic al unei mari aventuri! Aventura nestabila, precara, în care fiinta vie e obligata sa reînceapa necontenit, sa se adune în fiecare clipa, întreaga, din ispitele din jur; dar aventura creatoare, care da existentei un caracter de maretie tragica, dar si un pret nesfârsit - pentru ca e viata!
De dincolo de accentele majore ale imnului de slava închinat efortului de personalizare a fiintei precare, dar vii, care încearca sa se mântuie, sa-nvesniceasca, sa fie, în plina acceptie metafizica a cuvântului, prin transfigurarea ei în cultura, adica prin contopirea ei substantiala, în actul de creatie, cu valorile universale si eterne ale umanitatii - strabate astfel, uneori, o presimtire trista a zadarniciei efortului, înfratita cu acordurile pagâne ale pârvanicei cântari catre Clio:
Ci Tu, Lumina de zi, esti de-a pururea, noi suntem cei ce murim!.
Dar sentimentul acesta metafizic de tristete, care surprinde pe gânditor masurând distanta dintre existenta si valoare, nu biruie pâna la urma. Ci omul se scutura de el, ca de o vraja rea, si biruie într-însul, gândul faustesc. O clipa numai? Desigur. Dar tocmai de aceea, ce scumpa! Fapta mesterului face sa straluceasca aievea chipul frumusetii nepieritoare: prin ea valoarea ia fiinta, universalul se face act.

Te poti îndoi de eficacitatea ultima a acestei mântuiri prin cultura, de perenitatea acestei îndumnezeiri provizorii a omului trecator.
Poti simti adânc tragedia acestui bob de întuneric sortit sa straluceasca o clipa scânteia luminii de zi.
Nu poti însa tagadui sensul adânc, prometeic, al stradaniei care subîntinde întreaga vocatie profesorala a lui Dimitrie Gusti si toate activitatile culturale care deriva din ea.